

НОВ 1(117)2024

ПЕД А ГОГІЧН А
ДУМК

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЖУРНАЛ ISSN 2520-6427

«НОВА ПЕДАГОГІЧНА ДУМКА» НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 1 (117) 2024 р.

ISSN 2520-6427

Засновано у грудні 1994 року

DOI: 10.37026/2520-6427

Видається 1 раз на квартал

Свідectво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації: серія KB № 16684-5256 ПР від 28.05.2010 р.

Наказом Міністерства освіти і науки України від 17.03.2020 № 409 науково-методичний журнал Рівненського ОШПО «Нова педагогічна думка» включений до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») у галузі педагогічних наук (спеціальності – 011, 014, 015).

Фаховий науково-методичний журнал «Нова педагогічна думка» індексується у міжнародній наукометричній базі даних **Index Copernicus International**: <https://journals.indexcopernicus.com/search/details?id=46468>.

Друкується за рішенням Вченої ради РОШПО (протокол від 15.02.2024 № 1).

Редакційна колегія не завжди поділяє точку зору авторів.

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР

Ярослав СВЕРЛЮК, доктор педагогічних наук, професор, директор Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету.

ЗАСТУПНИК ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

Алла ЧЕРНІЙ, кандидат політичних наук, доцент, директор Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ СЕКРЕТАР

Володимир БОРДЮК, кандидат педагогічних наук, заступник директора з науково-педагогічної роботи та комунікацій Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Ольга БЕЗКОРОВАЙНА, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри методики викладання іноземних мов Рівненського державного гуманітарного університету.

Юлія ГЛІНЧУК, доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри загальнотехнічних дисциплін, технологій та цивільної безпеки Рівненського державного гуманітарного університету.

Катерина ЖУРБА, доктор педагогічних наук, завідувач лабораторії національно-патріотичного виховання Інституту проблем виховання НАПН України.

Юрій ЗАВАЛЕВСЬКИЙ, доктор педагогічних наук, професор, перший заступник директора ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», заслужений працівник освіти України.

Світлана ЛІСОВА, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри професійної освіти, трудового навчання та технологій Рівненського державного гуманітарного університету.

Роланд ЛУКАСІЄВИЧ, доктор гуманітарних наук у галузі педагогіки І кафедри педагогіки Інституту педагогіки і психології Вищої школи менеджменту у Варшаві (Республіка Польща).

Вадим ЛУНЯЧЕК, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри викладання профільних дисциплін навчально-наукового інституту міжнародної освіти Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Вікторія ПРОКОПЧУК, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри гри на музичних інструментах Рівненського державного гуманітарного університету.

Здзіслав СІРОЙЦ, доктор габілітований соціальних наук у галузі педагогіки, професор, професор кафедри педагогіки Інституту педагогіки і психології Вищої школи менеджменту у Варшаві (Республіка Польща).

Руслана СОЙЧУК, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки початкової, інклюзивної та вищої освіти Рівненського державного гуманітарного університету.

Наталія СТАНІСЛАВЧУК, доктор філософії, доцент кафедри романо-германської філології Рівненського державного гуманітарного університету.

Маргарита ШКАБАРІНА, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології та інклюзивної освіти Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Тетяна ЯКОВИШИНА, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри початкової, інклюзивної та вищої освіти Рівненського державного гуманітарного університету.

Видавець: Рівненський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Адреса редакції та видавця:

Рівненський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
вул. В'ячеслава Чорновола, 74, м. Рівне, 33028
тел./факс: 0(362)63-64-73, 0(67)178-85-18

E-mail: roippo.rv@ukr.net

Сайт видавця: www.roippo.org.ua

ЗМІСТ

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ. ПОРІВНЯЛЬНА ПЕДАГОГІКА. ІСТОРІЯ ОСВІТИ

Лунячек В., Ігнатенко Л. Оцінювання навчальних досягнень учнів у закладах загальної середньої освіти США і Канади 3

УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ. ПРОФІЛЬНЕ НАВЧАННЯ

Бондар В. Підприємницька компетентність керівника закладу загальної середньої освіти: аспекти змістової характеристики 12

Мельник Н., Любченко Н. Сучасне навчальне заняття у контексті Нової української школи 17

СУЧАСНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Радкевич М., Констанкевич Л., Боремчук Л. Використання національної онлайн-платформи «Дія.Освіта» у процесі підготовки здобувачів освіти фахових педагогічних коледжів 23

Стрільчик Г. Нова українська школа у вимірі інноваційних освітніх практик 28

ПРИРОДНИЧІ НАУКИ. ТЕХНОЛОГІЇ

Бухальська С. Компетентнісно зорієнтовані завдання у процесі вивчення дисциплін природничо-наукового циклу в закладах медичної (фармацевтичної) освіти 34

Бровченко А. Неперервна дизайн-освіта як наукова та навчально-методична проблема 40

Новицька М., Стельмах І. Реалізація міжпредметних зв'язків у процесі навчання біології у фармацевтичному коледжі 45

ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ. ПОЗАШКІЛЬНА ОСВІТА

Антонюк О., Васькіна Н., Остапюк Г., Юра І. Духовно-маральне виховання учнівської молоді як умова сталого розвитку особистості 51

Галатюк М., Галатюк Ю. Педагогічна культура вчителя в контексті новітньої парадигми освіти 55

Пріма Р., Пріма Д. Виховання соціальної зрілості особистості у науковому дискурсі 60

Щедрина М. Духовність та професійне становлення майбутнього педагога-організатора закладу загальної середньої освіти: інтеграція цінностей в освітній процес 64

МУЗИКА. ЕСТЕТИКА

Столярчук Б., Остапчук-Будз М. Документування фольклорної інформації: мережеві ресурси для збереження культурної спадщини 70

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ. ПОРІВНЯЛЬНА ПЕДАГОГІКА. ІСТОРІЯ ОСВІТИ

УДК 373.3/5.014.6(4/9)

DOI: 10.37026/2520-6427-2024-117-1-3-11

Вадим ЛУНЯЧЕК,

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри викладання профільних дисциплін
навчально-наукового інституту міжнародної освіти
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна
ORCID: 0000-0002-4412-7068
e-mail: luniachek@karazin.ua*

Ліна ІГНАТЕНКО,

*старший викладач кафедри права,
національної безпеки та європейської інтеграції
навчально-наукового інституту
«Інститут державного управління»
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна
ORCID: 0000-0002-1628-1244
e-mail: linaign8@gmail.com*

ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ США І КАНАДИ

Анотація. Серед глобальних тенденцій у розвитку сучасної освіти одну з провідних позицій займає оцінювання навчальних досягнень учнів середніх шкіл. Саме у ХХІ столітті виходить на новий рівень теорія педагогічного оцінювання та теорія якості освіти. Традиційні форми оцінювання зазнали модернізації. Національні освітні системи провідних країн світу акцентують сьогодні увагу на розвитку формуального оцінювання навчальних досягнень учнів. Україна теж вступила на цей шлях, що було стимульовано реалізацією Концепції Нової української школи.

У представленій роботі зроблено спробу на прикладі систем освіти США і Канади простежити тенденції щодо розвитку систем оцінювання навчальних досягнень учнів. Наведені в роботі матеріали дозволяють

стверджувати про наявність чітко визначених сталих тенденцій щодо запровадження формуального оцінювання в означених вище країнах. Це передусім індивідуалізація у проведенні оцінювання, використання гнучких підходів, а також як традиційних, так і новаторських методів оцінювання та їхніх комбінацій. Важливим є також залучення до процесу оцінювання різних спільнот, зокрема й батьківських. Особливий акцент робиться на стратегіях, які дозволяють залучити учнів до процесу оцінювання, що сприяє формуванню їхньої активної життєвої позиції щодо управління власною освітньою траєкторією тощо.

Ключові слова: індивідуальна освітня траєкторія, освітні вимірювання, оцінювання навчальних досягнень учнів, система загальної середньої освіти, формуальне оцінювання, якість освіти.

Vadym LUNIACHEK,

*Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor of the Department of
Specialised Disciplines of
the Educational and Research Institute
of International Education V. N. Karazin
Kharkiv National University,
Kharkiv, Ukraine
ORCID: 0000-0002-4412-7068
e-mail: luniachek@karazin.ua*

Lina IGNATENKO,
Senior Lecturer,
Chair of Law, National Defense
and European Integration,
Karazin Kharkiv National University,
Kharkiv, Ukraine
ORCID: 0000-0002-1628-1244
e-mail: linaign8@gmail.com

ASSESSMENT OF LEARNING ACHIEVEMENTS IN SECONDARY EDUCATION IN THE USA AND CANADA

Abstract. *Among the global trends in the development of modern education, one of the leading positions is occupied by the assessment of secondary school students' learning achievements. The theory of educational assessment and the theory of educational quality have reached a new level in the twenty-first century, and this has been a major factor in the development of international comparative studies on the quality of education, which began in the second half of the twentieth century and is now a sustained trend. Today, the development of formative assessment of students' learning outcomes is central to the national education systems of the world's leading countries. Ukraine has also embarked on this path, stimulated by the implementation of the New Ukrainian School concept. At the same time, this process began somewhat earlier in the world's leading countries, making their experience very relevant to Ukrainian educational reforms. This article attempts to trace the trends in the development of students' assessment systems in the USA and Canada. The focus is on formative assessment. The material presented in this paper allows us to assert the existence of clearly defined sustainable trends in the introduction of this form of assessment. These include, firstly, individualising assessment, using flexible approaches, with both traditional and innovative assessment methods, and combining them. It is also important to involve different stakeholders, including parents, in the assessment process. Particular emphasis is placed on strategies that allow students to become involved in the assessment process, which contributes to the formation of their active life position in managing their own educational path. The materials presented in the article will be useful for researchers, teachers and educational managers in the process of improving the system of assessment in Ukraine.*

Key words: *individual educational trajectory, educational measurements, assessment of students' learning achievements, general secondary education system, formative assessment, quality of education.*

Постановка проблеми. Реформування освіти в Україні поставило на порядок денний низку важливих питань. Одним із них є вдосконалення системи оцінювання навчальних досягнень учнів. Це обумовлено світовими тенденціями в розвитку освіти та підтверджується змінами в нормативно-правовій базі освіти в Україні, зокрема документами Державної служби якості. Сьогодні згідно з Порядком проведення

інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти (2019) окремим напрямом оцінювання є саме система оцінювання результатів навчання учнів. Професійний розвиток педагогічних працівників за цим напрямом є однією з умов поліпшення якості освіти в Україні. Оцінювання навчальних досягнень учнів як один із провідних чинників розвитку національної системи освіти досить ґрунтовно розглянуто у вітчизняних наукових джерелах протягом останніх двадцяти років. Після введення в Україні практики зовнішнього незалежного оцінювання, а згодом із початком реалізації Концепції Нової української школи, одним із пріоритетів якої є запровадження формульованого оцінювання навчальних досягнень учнів, ми відзначаємо суттєву позитивну динаміку в означеному питанні. Цьому сприяли й численні науково-методичні матеріали на вебсайті Нової української школи, зокрема ті, що стосуються формульованого оцінювання (Підгорна, Берегова, 2021). Разом із тим, варто констатувати, що в основу модернізації наявної системи оцінювання значною мірою використано досвід розвинених країн світу. Саме тому вдосконалення української системи оцінювання повинно продовжуватися з урахуванням найкращих світових зразків, що потребує як додаткового аналізу відповідних зарубіжних практик так і їх популяризації серед педагогічних працівників України для набуття ними оцінювальної компетентності.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Перше знайомство із зарубіжним досвідом створення персоналізованих систем оцінювання навчальних досягнень учнів припадає на 2003 рік – рік виходу у світ праці Д. Гопкінза «Оцінювання для розвитку школи» (2003). Це одна з перших перекладених у незалежній Україні робіт, що ознайомила широкий педагогічний загал із підходами до оцінювання з позицій шкільного розвитку. Особливо цінним є висвітлені у цій праці моделі, процедури, методи оцінювання, процес валідації отриманих результатів. Слід зауважити, що, незважаючи на поважний вік праці, вона і сьогодні залишається актуальною.

Стосовно вітчизняних напрацювань у цій царині, то варто відзначити розвідку І. Жорової, де розкрито сучасні світові практики оцінювання якості освітньої діяльності закладів загальної середньої освіти в Україні, Фінляндії, Чехії, Сінгапурі, а також окреслено сучасні процедурні аспекти оцінювання якості освітньої діяльності з позицій створення внутрішньої системи

забезпечення якості освіти. Однак варто наголосити, що означені питання розглядаються переважно як управлінська процедура і не висвітлюють сучасні форми проведення оцінювання у закладах ЗСО (Жорова, 2021).

Надзвичайно актуальною є і робота Н. Мельник щодо розбудови системи оцінювання результатів навчання учнів у закладах загальної середньої освіти Нової української школи. Авторка порушує актуальні на сьогодні питання щодо оцінювання процесу навчання через відстеження поступу кожного конкретного учня, його особистих досягнень, а також приділяє значну увагу створенню, по суті, авторської системи оцінювання у кожному закладі ЗСО, що обумовлено Порядком проведення інституційного аудиту закладів ЗСО (Мельник, 2023).

Серед робіт вітчизняних дослідників слід звернути увагу й на матеріал, представлений С. Науменко та С. Головки, які розглядають діагностувальне оцінювання як інструмент забезпечення якості загальної середньої освіти. Вони висвітлюють організаційно-педагогічні умови широкого впровадження діагностичного оцінювання і роблять це на основі ґрунтовного аналізу зарубіжного досвіду, висвітлюючи одну з важливих функцій оцінювання. Теоретичні висновки авторів базуються на висвітленні використання діагностичних завдань у школах Латвії (Науменко, Головка, 2023). У цьому контексті це підтверджує й робота Н. Мельник, наведена вище, де зазначається, що, розробляючи авторську систему оцінювання, будь-який заклад освіти повинен виходити із функціонального підґрунтя оцінювання.

Аналіз дисертаційних досліджень на сайті Національної наукової бібліотеки імені В. Вернадського (зокрема варто виокремити роботи Г. Бутенко «Діагностування навчальних досягнень учнів у системі шкільної освіти Великої Британії» (2006); В. Яценка «Оцінювання знань та вмінь учнів з фізичної географії основної загальноосвітньої школи» (2008); Т. Колечинцевої

«Диференційований підхід до контролю і оцінювання навчальних досягнень з фізики учнів 8-х класів загальноосвітніх шкіл» (2009), О. Панчука «Дидактичні основи оцінювання» (2010)), свідчить про невелику кількість робіт, що безпосередньо стосуються дослідження питань, пов'язаних з оцінюванням навчальних досягнень учнів. Разом із тим, варто зауважити, що більшість робіт належать до періоду становлення системи ЗНО навчальних досягнень учнів в Україні. У зв'язку з цим останнім часом дослідники залишають цю важливу проблематику поза увагою, хоча потреба в таких дослідженнях є високою, особливо завдяки активному впровадженню в школах України формульованого оцінювання.

Окремі аспекти окресленої в роботі проблематики детально розглядали і автори цієї статті у своїх попередніх дослідженнях, де висвітлювалися питання специфіки системи загальної середньої освіти в окремих країнах світу (США, Велика Британія, Фінляндія, Японія, Китай) (Лунячек, 2014; Лунячек, 2017).

Метою дослідження є опрацювання зарубіжних наукових джерел та практичного досвіду, які складають підґрунтя систем оцінювання, що реалізовані в закладах загальної середньої освіти США і Канади.

Виклад основного матеріалу дослідження. Специфіка середньої освіти у *США*, як відомо, полягає в тому, що переважна більшість рішень ухвалюється на рівні штатів та окремих територіальних громад. Крім того, учні початкової, середньої та старшої школи знаходяться в окремих будівлях, кожен такий заклад має автономне управління. У зв'язку з цим, аналізуючи підходи до оцінювання навчальних досягнень учнів у США, ми повинні врахувати ці особливості. Зважаючи на значне розмаїття середніх шкіл у США, розглянемо заявлену проблематику на окремих прикладах. Так, у High Springs Elementary School (2024) на рівні початкової ланки освіти застосовують шкалу, запропоновану в *таблиці 1*.

Таблиця 1

Шкала оцінювання в початковій школі High Springs Elementary School (Elementary Grading Scale)

2 клас	3–5 класи		
	Літера та відсоток	Оцінка	Оцінка
E=Excellent / Відмінно	A= 90-100	4.0	Outstanding / Видатний
S+			
S=Satisfactory / Задовільно	B+ = 87-89	3.0	
N=Needs Improvement / Потребує вдосконалення	B = 80-86	3.0	Above Average / Вище середнього
U=Unsatisfactory / Незадовільно	C+ =77-79	2.0	
	C = 70-76	2.0	
	D+ =67-69	1.0	Average / Середній
	D = 60-66	1.0	
	F = 0-59	0.0	Lowest Acceptable / Найнижчий прийнятний
			Failure / Незадовільний

Правління закладу визнає важливість системи оцінювання досягнень учнів для учнів, батьків

і персоналу школи. Ця система оцінювання дає учням кредит за фактично виконану роботу. Вона не порівнює

їхній прогрес з іншими. Шкала оцінювання на рівні середньої школи наведена у таблиці 2.

Таблиця 2

Шкала оцінювання у середній школі High Springs Elementary School (Secondary Grading Scale)

Літера		Відсоток		Оцінка	Рівень
A	=	90-100	=	4.0	Outstanding / Видатний
B+	=	87-89	=	3.0	
B	=	80-86	=	3.0	Above Average /
Вище середнього					
C+	=	77-79	=	2.0	
C	=	70-76	=	2.0	Average / Середній
D+	=	67-69	=	1.0	
D	=	60-66	=	1.0	Lowest Acceptable /
Найнижчий прийнятний					
F	=	0-59	=	0.0	Failure / Незадовільний
I	=	0	=	0.0	Incomplete /
Курс не пройдено					

Шкалу оцінювання для старшої середньої школи ми можемо розглянути на прикладі сайту державної середньої освіти Бостонського освітнього округу (Boston Public Schools Standard Grade Schale, 2024).

Означена шкала використовується в більшості середніх і старших класів для поточного та семестрового оцінювання (див. табл. 3).

Таблиця 3

Шкала оцінювання у старшій середній школі Бостонського освітнього округу

Літера	Відсоток	Порогове значення	Курс зараховано (Кредит)
A+	100.0	97.0	+
A	96.0	93.0	+
A-	92.0	90	+
B+	89.0	87.0	+
B	86.0	83.0	+
B-	82.0	80.0	+
C+	79.0	77.0	+
C	76.0	73.0	+
C-	72.0	70.0	+
D+	69.0	67.0	+
D	66.0	63.0	+
D-	62.0	60.0	+
F+	59.0	50.0	
F	49.0	0.0	
P	0.0	0.0	+
I	0.0	0.0	

У представлений вище таблиці 3 наявні такі позначки:

1. Оцінка, позначена літерою – це шифр, який вноситься до журналів обліку успішності та у фінальний транскрипт.

2. Бали – максимальний відсоток, який учень може заробити, щоб отримати відповідну оцінку. Перерахунок виконується електронною системою, яка використовує введені вами значення для обчислення

загального середнього балу (GPA) та інших середніх значень на основі отриманих оцінок.

3. Граничне значення – це найнижчий відсоток, який учень може набрати, щоб отримати певну оцінку.

4. Кредит вказує на те, чи вважається курс зарахованим з цією оцінкою по завершенні вивчення матеріалу.

Додатково до звичних оцінок A–F у цій таблиці наявні ще й такі позначки:

– Р (Pass / Зараховано) – оцінка, яка означає, що ви отримали прохідний бал, але курс не оцінюється за стандартною шкалою А-Ф. Ця оцінка, як правило, зарезервована для неакадемічних курсів, оскільки вона не може бути переведена в числове значення для середнього балу або рейтингу в класі.

– І (Incomplete / Курс не пройдено) – оцінка, яка означає, що студент не виконав вимоги курсу через пропущені завдання або низьку активність на заняттях. Незадовільна оцінка може бути конвертована в стандартну оцінку пізніше та не буде переведена в числове значення середнього балу або рейтингу.

Окремо слід наголосити на конфіденційності оцінювання в середній школі США, що є важливим елементом етичної складової оцінювання. Ґрунтовно основи оцінювання навчальних досягнень учнів в системі середньої освіти США викладено в роботі Р. Стейка, професора педагогіки університету штату Іллінойс та відомого фахівця з оцінювання освітніх програм і навчальних досягнень учнів ще у 1998 р. (Stake, 1998).

Характерною особливістю популяризації знань щодо систем оцінювання в закладах освіти є спеціалізовані вебсайти для батьків, зокрема вебсайт Michigan Alliance for Families (2024). На подібних вебсайтах висвітлюються, зокрема, такі питання: «Що означає оцінка для моєї дитини?», «Як почати процес оцінювання?», «Чи може школа відхилити запит на оцінювання?», «Скільки часу має тривати оцінка?», «Чи може мати право дитина з прохідними оцінками?», «Що відбувається після завершення оцінювання?» та ін. Це дозволяє батькам бути активним учасником освітнього процесу саме з позицій оцінювання. На цих сайтах висвітлюються також питання оцінювання в умовах створення інклюзивного середовища в закладі освіти.

Корисні матеріали представлені й на вебсайті Harvard Graduate School of Education (2024). Вебсайт пропонує низку актуальних матеріалів із проблем оцінювання навчальних досягнень учнів у США, що дозволяють отримати корисну інформацію для освітян України. Вони актуалізують питання, що хвилюють нині споживачів освітніх послуг у США. Автор матеріалу «The Problem with Grading» наголошує на значному суб'єктивізмі оцінювання з боку вчителів, наводячи приклади для учнів 7 класу середньої школи, що не сприяють якісному оцінюванню навчальних досягнень учнів. В означеному матеріалі наявне активне посилання на роботи Дж. Фельдмана, який вважає проблеми оцінювання однією з найскладніших та емоційних розмов у школах. Деніз Поуп (Стендфордський університет) у своїх наукових розвідках зауважує, що оцінювання – це насамперед зворотний зв'язок, який сприяє оволодінню новими знаннями. Слід також звернути увагу на бачення американської системи оцінювання А. Клейн, яка оприлюднила матеріал, де запропоновано змінити традиційні підходи до оцінювання, які сьогодні використовуються в системі освіти США (Klein, 2018).

Значна увага в середній освіті США надається формувальному оцінюванню, що спрямоване на збір інформації про навчальний прогрес учнів протягом усього навчального процесу. Основні принципи та

методи формувального оцінювання відображають стратегії підтримки учнів у досягненні навчальних цілей. Наведемо нижче деякі з них:

– *Контингентність оцінювання.* Формувальне оцінювання враховує індивідуальну різницю серед учнів. Учителі стежать за розвитком кожного учня, надаючи рекомендації та змінюючи підходи до навчання відповідно до потреб кожного конкретного учня.

– *Засоби та методи оцінювання.* У формувальному оцінюванні використовуються різноманітні інструменти та методи, як-от тестування, проекти, дискусії, практичні завдання та інші форми активного залучення учнів до процесу оцінювання.

– *Фокус на процесі.* Формувальне оцінювання передусім ґрунтується на самому процесі навчання, допомагаючи вчителям та учням зрозуміти, як ефективно вони впроваджують знання та навички. Це дозволяє розглядати помилки як можливості для вдосконалення.

– *Зворотний зв'язок.* Формувальне оцінювання надає зворотний зв'язок учням щодо їхнього прогресу. За допомогою конструктивних коментарів учителі можуть надати поради, як удосконалити навчання та допомогти учням зрозуміти свої сильні та слабкі сторони.

– *Підтримка особистого зростання.* Формувальне оцінювання сприяє особистісному зростанню учнів, допомагаючи їм удосконалювати критичне мислення, розвивати комунікативні навички та вирішувати завдання самостійно.

– *Застосування технологій.* У школах США використовуються сучасні технології для підтримки формувального оцінювання. Електронні засоби, онлайн-платформи та програмне забезпечення дозволяють збирати та ефективно аналізувати отримані дані.

Формувальне оцінювання є невід'ємною частиною освітнього процесу в школах США, сприяючи глибшому розумінню учнів, їхнього прогресу та розвитку навчальних стратегій.

Система оцінювання навчальних досягнень учнів у *Канаді* ґрунтовно висвітлена в роботі Луїса Воланте і Соні Бен Джафар, які представляють педагогічний факультет університету Брока в провінції Онтаріо (Канада). Вони характеризують діючі програми оцінювання (LSA) на прикладі 10 провінцій і трьох північних територій (Volante, Jaafar 2024). Згідно з Конституцією Канади освіта належить до компетенції провінцій / територій. Як наслідок, у провінціях і територіях існує велика різноманітність у специфічній структурі та загальній організації систем початкової та середньої освіти, включно із системами поточного та семестрового оцінювання. Ці відмінності відображають унікальну культуру, історію та географію, що характеризують окремі провінції та території. Незважаючи на відмінності, можна зробити деякі важливі узагальнення про канадську систему освіти. Наприклад, більшість дітей відвідують дитячий садок у віці чотирьох або п'яти років на добровільній основі. Так само всі канадські діти у віці шести років зобов'язані розпочати обов'язкову початкову освіту в першому класі. Середня школа триває до 11 (12) класу, залежно від провінції. Кожне провінційне і територіальне міністерство освіти контролює обов'язкову початкову і середню освіту завдяки місцевим освітнім радам або

окружним департаментом освіти. Освітні округи складаються з мережі початкових і середніх шкіл та значно відрізняються за розміром і кількістю учнів залежно від географічного розташування. Наприклад, деякі ради у великих міських центрах, зокрема шкільна рада округу Торонто, відносно невеликі за територією, але відповідають за понад 100 тис. учнів. Інші ради, особливо в сільській місцевості, можуть охоплювати великі території, але відповідають лише за кілька шкіл і кілька тисяч учнів. Хоча переважна більшість учнів відвідує державні школи в межах цієї системи, невелика кількість канадських дітей навчається вдома з батьками та/або репетиторами чи відвідує приватні школи, які є незалежними провайдерами освітніх послуг. А отім, як організація домашнього навчання, так і освіта в приватних школах повинні відбуватися з дотриманням загальних провінційних / територіальних освітніх стандартів. Загалом ці провінційні / територіальні подібності та відмінності є важливою відправною точкою у ході обговорення питань оцінювання навчальних досягнень у Канаді.

Також варто звернути увагу на те, що в Канаді існує кілька популярних систем оцінювання, які залежать від рівня освіти, провінції чи території та навчального закладу:

1. Відсоткова шкала є найпоширенішою системою оцінювання в Канаді. Вона використовується в середніх школах та більшості закладів вищої освіти. За відсотковою шкалою успішність студента оцінюється на основі його відсоткового показника з кожного предмета. Прохідний бал зазвичай встановлюється на рівні 50 %, хоча деякі навчальні заклади можуть встановлювати й вищий прохідний бал. Відсоткова шкала використовується для обчислення підсумкової оцінки учня, яка потім конвертується в літеру або середній

бал. Наприклад, студент, який набрав за курс 75 %, отримує оцінку «В» або середній бал 3.0, залежно від навчального закладу.

2. Оцінки, що позначаються літерами, широко використовуються в початкових і середніх школах Канади. За цією системою успішність учня оцінюється на основі його буквеної оцінки, яка позначається як «А», «В», «С», «D», «F». Кожна буквена оцінка відповідає певному відсотковому діапазону, який може відрізнятися залежно від школи або провінції. Наприклад, оцінка «А» може відповідати відсотковому діапазону 90-100 %, тоді як оцінка «В» – діапазону 80-89 %.

3. Деякі школи та провінції Канади використовують для оцінювання успішності учнів числову шкалу, наприклад, від 1 до 4 або від 1 до 5. Точна шкала оцінювання може відрізнятися залежно від школи чи провінції. Чим вище число, тим вища оцінка, а прохідний бал зазвичай встановлюється на рівні 50 % або вище.

4. Іноді в канадських школах та закладах вищої освіти використовується система оцінювання «склав / не склав». За цією системою студенти оцінюються на основі того, склали вони курс або предмет чи не склали. У цьому випадку немає літерних або числових балів, а прохідний бал, як правило, встановлюється на рівні 50 % або вище. Учні, які склали курс, отримують оцінку «Р» (Pass), відповідно ті, хто не склав, отримують оцінку «F» (Fail). Ця система використовується для курсів, які не враховуються при обчисленні середнього бала студента або не впливають на його академічну успішність.

Розглянемо, як приклад, систему оцінювання в провінції Онтаріо. Зокрема, ця система оцінювання поділяється на дві основні категорії: оцінки в початковій школі та оцінки в середній школі (див. табл. 4).

Таблиця 4

Шкала оцінювання в державних середніх школах освітнього округу Онтаріо

Літера	Відсоток	Числова оцінка
A+	95-100%	10
A	87-94%	9
A-	80-86%	8
B+	77-79%	7
B	73-76%	6
B-	70-72%	6
C+	67-69%	5
C	63-66%	4
C-	60-62%	4
D+	57-59%	3
D	53-56%	2
D-	50-52%	1
F	0-49%	0

У початковій школі учнів зазвичай оцінюють за чотирибальною шкалою (A, B, C, D), тоді як у середній школі система оцінювання складніша: учням виставляють оцінки у відсотках, які потім переводять у літери. Для учнів 9–12 класів система оцінювання в Онтаріо

базується на відсотковій шкалі з оцінками від 0 до 100. Мінімальний прохідний бал для всіх курсів становить 50 %. Після того, як учні отримують свою відсоткову оцінку, вона конвертується в літеру за допомогою стандартизованої таблиці (Grading System in Canada:

Ontario, 2024).

На відміну від провінції Онтаріо, у Квебеку система оцінювання не містить цифрової оцінки, відрізняється від наведеної вище шкали співвідношенням між літерами та відсотками й додатково до оцінки надається її опис (див. табл. 5). Квебек має унікальну систему оцінювання, яка за співвідношенням літер та відсотків відрізняється від традиційної літерної системи, що використовується в багатьох інших частинах Північної

Америци (Grading system in Canada: Complete guide and evaluation, 2024).

Слід зауважити, що в системі загальної середньої освіти Канади важливим елементом освітнього процесу є формувальне оцінювання, яке спрямоване на зростання учнів, розвиток їхніх здібностей та підготовку до життя. Цей підхід покликаний стимулювати глибоке навчання та розуміння матеріалу.

Таблиця 5

Шкала оцінювання в державних середніх школах освітнього округу Квебек

Літера	Відсоток	Опис рівня
A+	95-100%	Винятковий
A	90-94%	Видатний
A-	85-89%	Відмінний
B+	80-84%	Дуже добрий
B	75-79%	Добрий
B-	70-74%	Середній
C+	65-69%	Задовільний
C	60-64%	Задовільний
C-	55-59%	Незадовільний
D	0-54%	Не склав

Запровадження формувального оцінювання в Канаді базується на таких принципах:

– *Індивідуалізація та гнучкість*. Вчителі стежать за індивідуальним прогресом кожного учня й адаптують відповідні методики для врахування їхніх потреб.

– *Засоби та методи*. Засоби оцінювання включають традиційне тестування, письмові завдання, проекти, дискусії, інші форми. Комбінація різних методів дозволяє отримати ґрунтовне розуміння отриманих результатів навчання.

– *Залучення спільноти*. Формувальне оцінювання в Канаді часто залучає родини та інші частини спільноти. Зворотний зв'язок від батьків, педагогів та інших зацікавлених стейкхолдерів сприяє збагаченню освітнього процесу.

– *Розвиток навичок для життя*. Оцінювання в Канаді акцентує увагу на розвитку широкого спектра вмій і навичок, як-от критичне мислення, комунікація, співпраця та творчість, які є важливими для успіху в сучасному суспільстві.

– *Стратегії залучення учнів*. Учителі використовують стратегії залучення учнів до оцінювання, сприяючи їхній активній участі у власному навчанні та визначенні своїх навчальних цілей.

– *Використання технологій*. Сучасні технології використовуються для полегшення процесу формувального оцінювання. Електронні платформи та онлайн-інструменти сприяють ефективному збору та аналізу даних.

Отже, формувальне оцінювання в канадських школах визнається інноваційним та ефективним підходом до визначення прогресу учнів, їхнього розвитку та підготовки до подальшого навчання і життя.

Разом із тим, варто зауважити, що в сприйнятті оцінювання викладачами та учнями існують певні

розбіжності, які було висвітлено в нещодавньому дослідженні факультету освіти Королівського університету Кінгстона (провінція Онтаріо). Це дослідження вивчало взаємозв'язок між концепціями оцінювання та підходами до виставлення оцінок шляхом опитування вчителів та учнів середніх шкіл в Онтаріо. Результати показали, що вчителі та учні мають суттєво відмінні сприйняття концепції оцінювання та розуміння підходів до виставлення оцінок. Згідно з результатами дослідження було визначено чотири основні погляди на оцінювання: 1) оцінювання як позитивний фактор, що формує процес викладання та навчання (формувальне оцінювання); 2) оцінювання як негативний або нерелевантний фактор, що не сприяє процесу засвоєння знань; 3) оцінювання як засіб контролю учня школою та школи місцевою або окружною радою; 4) оцінювання як неточний засіб вимірювання навчальних досягнень.

Дискримінантний аналіз показав, що з чотирьох поглядів на оцінювання домінантними виявилися перші два, зокрема якщо вчителі більше схилилися до сприйняття оцінювання як засобу покращення викладання і навчання, то учні – як засобу контролю. Щодо підходу до самого оцінювання, то учні надавали перевагу контекстно орієнтованому оцінюванню з урахуванням зусиль учня, його поведінки та складності предмета, а вчителі виявили тенденцію до оцінювання на основі досягнень без урахування додаткових факторів. Культура оцінювання в класі, що сприяє навчанню, залежить від того, наскільки учні та вчителі узгоджують свої концепції та практики оцінювання.

Водночас це дослідження виявило основні розбіжності в концепціях оцінювання вчителів та учнів, які потенційно можуть створювати напруженість на шляху до успішного впровадження позитивної культури

навчання в класі, та вказало напрям розвитку політики оцінювання, яка має бути зосереджена на сприянні позитивному сприйняттю учнями оцінювання та розумінню його справжнього значення (Baidoo-Anua, Rasoolib, DeLucaa, Cheng, 2023).

Висновки. Зважаючи на викладене нами в дослідженні, варто зауважити, що досвід формування сучасних систем оцінювання в США і Канаді свідчить про наявність суттєвого наукового підґрунтя, зокрема відповідні дослідження проводяться низкою провідних університетів цих країн. Зазначене спонукає поглибити дослідження відповідної наукової тематики в Україні та суттєво переглянути як підготовку майбутнього вчителя, так і змістове наповнення підвищення кваліфікації вчителів, що працюють у закладах ЗСО з метою глибинного ознайомлення їх із сучасними положеннями теорії педагогічного оцінювання та теорії якості, досвідом провідних країн світу.

Аналіз вітчизняних джерел і профільних вебсайтів, зокрема і вебсайту Національної бібліотеки імені В. Вернадського, також підтверджує недостатню увагу до дослідження процесів удосконалення систем оцінювання навчальних досягнень учнів в Україні, що потребує певних управлінських ініціатив щодо регламентації основних напрямків педагогічних досліджень в Україні та активного обговорення їхніх результатів не тільки із залученням суто наукової спільноти, а й практиків, що представляють різні типи закладів освіти. Учитель повинен бути не просто споживачем наукового продукту, а активним учасником його створення, співавтором певної методи або технології, що дозволить отримати значно більший поступ у цьому напрямі.

Окрему увагу необхідно приділити створенню вебсайтів для батьків, де потрібно не лише популяризувати для них відповідну інформацію, а й готувати їх до розуміння процесів і процедур оцінювання, що реалізуються у закладах ЗСО, в яких навчаються їхні діти, пояснювати критерії оцінювання й відповідні процедури.

Проведений аналіз основних принципів формування оцінювання навчальних досягнень учнів свідчить про схожі тенденції у США та Канаді. Це передусім такі принципи, як індивідуалізація в проведенні оцінювання, використання гнучких підходів, використання як традиційних, так і новаторських методів оцінювання та їхніх комбінацій. Важливим є також залучення до процесу оцінювання різних спільнот, зокрема й батьківських. Особливий акцент робиться на стратегіях, що дозволяють залучити учнів до процесу оцінювання, це сприяє формуванню їхньої активної життєвої позиції щодо управління власною освітньою траєкторією. Значна увага приділяється також залученню сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для удосконалення процедури оцінювання.

Перспективами подальших досліджень з означеної проблематики передбачає ознайомлення з науковим підґрунтям та найкращими практиками у провідних країнах світу. Особливий інтерес у цьому контексті являють надбання освітніх систем Великої Британії та Австралії, аналізу яких плануємо присвятити наші подальші дослідження.

(Продовження у наступному номері журналу)

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Про затвердження Порядку проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти: наказ МОН України від 09.01.2019 № 17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-19#Text> (дата звернення: 02.01.2024).

Підгорна, О., Береговська, Т. (2021). Що таке формувальне оцінювання, чому воно потрібне учням і які основні виклики. URL: <https://nus.org.ua/view/shho-take-formuvalne-otsinyuvannya-chomu-vono-potribne-uchnyami-yaki-osnovni-vyklyky/> (дата звернення: 05.01.2024).

Гопкінз, Д. (2003). Оцінювання для розвитку школи; пер. з англ. Г. Вець. Львів: Літопис. 256 с. (дата звернення: 07.01.2024).

Жорова, І. Я. (2021). Сучасні світові практики оцінювання якості освітньої діяльності закладів загальної середньої освіти. *Педагогічний альманах*: збірник наукових праць. № 48. С. 196–201. URL: <https://doi.org/10.37915/ra.vi48.224> (дата звернення: 15.01.2024).

Мельник, Н. (2023). Розбудова системи оцінювання результатів навчання учнів у закладах загальної середньої освіти Нової української школи. *Нова педагогічна думка*. № 2 (114). С. 27–31. URL: https://znayshov.com/News/Details/nova_pedahohichna_dumka_2_2023 (дата звернення: 21.01.2024).

Науменко, С., Головка, С. (2022). Діагностувальне оцінювання як інструмент забезпечення якості загальної середньої освіти у контексті європейського досвіду та перспектив реалізації в Україні. *Український педагогічний журнал*. № 4. С. 18–31. URL: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-4-18-31> (дата звернення: 23.01.2024).

Лунячек, В. Е. (2014). Педагогічний менеджмент. Харків: Магістр. 512 с.

Лунячек, В. Е. (2017). Освіта Фінляндії: досвід для адаптивного управління. *Адаптивне управління: теорія і практика. Педагогіка*. № 2 (3). URL: https://www.researchgate.net/publication/330779126_Osvita_Finlandii_dosvid_adaptivnogo_upravlinna (дата звернення: 01.02.2024).

High Springs Elementary School. (2024). URL: <https://www.sbac.edu/domain/2856> (accessed: 01.02.2024)

Boston Public Schools Standard Grade Schale. (2024). URL: <https://bostonpublicschools.helpdocs.io/article/w7uwcqqwe3-bps-standard-a-f-grade-scale> (accessed: 21.01.2024).

Robert Stake. (1998). Some Comments on Assessment in U.S. Education (Education Policy Analysis Archives). *College of Education Arizona State University*. Tempe AZ 85287-2411. URL: https://www.researchgate.net/publication/49609934_Some_Comments_on_Assessment_in_US_Education (accessed: 30.01.2024).

Michigan Alliance for Families. (2024). URL: <https://www.michiganallianceforfamilies.org/evaluation/> (date of application: 15.01.2024).

Harvard Graduate School of Education. (2024). URL: <https://www.gse.harvard.edu/> (accessed: 10.01.2024).

Klein Alyson. (2018). Is It Time for the American Approach to Assessment to Change? URL: <https://www.edweek.org/policy-politics/is-it-time-for-the-american-approach-to-assessment-to-change/2018/09> (date of application: 27.01.2024).

Louis Volante, Sonia Ben Jaafar. (2008). Educational assessment in Canada. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09695940802164226> (accessed: 15.01.2024).

Grading System in Canada – Ontario. (2024). URL: <https://www.scholaro.com/db/Countries/Canada-Ontario/Grading-System> (date of application: 17.01.2024).

Grading system in Canada: Complete guide and evaluation. (2023). URL: <https://edvoy.com/articles/grading-system-in-canada/> (accessed: 18.01.2024).

David Baidoo-Anua, Amirhossein Rasoolib, Christopher DeLucaa & Liying Cheng. (2023). Conceptions of classroom assessment and approaches to grading: teachers' and students' perspectives. Faculty of Education, Queen's University. Kingston, Ontario, (Canada) URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/20004508.2023.2244136> (accessed: 24.01.2024).

REFERENCES

Pro zatverdzhennia Poriadku provedennia instytutsiinoho audytu zakladiv zahalnoi serednoi osvity: nakaz MON Ukrainy vid 09.01.2019 № 17 [On Approval of the Procedure for Conducting Institutional Audits of General Secondary Education Institutions: Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 09.01.2019 № 17]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-19#Text> (data zvernennia: 02.01.2024). [in Ukrainian].

Pidhorna, O., Berehovska, T. (2021). Shcho take formuvalne otsiniuvannia, chomu vono potribne uchniam i yaki osnovni vyklyky [What is formative assessment, why do students need it, and what are the main challenges?]. URL: <https://nus.org.ua/view/shho-take-formuvalne-otsinyuvannya-chomu-vono-potribne-uchnyam-i-yaki-osnovni-vyklyky/> (data zvernennia: 05.01.2024). [in Ukrainian].

Hopkinz, D. (2003). Otsiniuvannia dlia rozvytku shkoly [Assessment for school development] / per. z anhl. H. Vets. Lviv: Litopys. 256 s. (data zvernennia: 07.01.2024). [in Ukrainian].

Zhorova, I. Ya. (2021). Suchasni svitovi praktyky otsiniuvannia yakosti osvitnoi diialnosti zakladiv zahalnoi serednoi osvity [Current world practices for assessing the quality of educational activities of general secondary education establishments]. Pedahohichniy almanakh: zbirnyk naukovykh prats. № 48. S. 196–201. URL: <https://doi.org/10.37915/pa.vi48.224> (data zvernennia: 15.01.2024). [in Ukrainian].

Melnyk, N. (2023). Rozbudova systemy otsiniuvannia rezultativ navchannia uchniv u zakladakh zahalnoi serednoi osvity Novoi ukrainskoi shkoly [Development of a system for the assessment of student learning outcomes in general secondary education institutions of the New Ukrainian School]. Nova pedahohichna dumka. № 2 (114). S. 27–31. URL: https://znayshov.com/News/Details/nova_pedahohichna_dumka_2_2023 (data zvernennia: 21.01.2024). [in Ukrainian].

Naumenko, S., Holovko, S. (2022). Diahnostuvalne otsiniuvannia yak instrument zabezpechennia yakosti zahalnoi serednoi osvity u konteksti yevropeiskoho dosvidu ta perspektyv realizatsii v Ukraini [Diagnostic assessment as a tool

for quality assurance of general secondary education in the context of European experience and prospects for implementation in Ukraine]. Ukrainskyi pedahohichniy zhurnal. № 4. S. 18–31. URL: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-4-18-31> (date of application: 23.01.2024). [in Ukrainian].

Luniachek, V. E. (2014). Pedahohichniy menedzhment [Educational management]. Kharkiv: Mahistr. 512 s. [in Ukrainian].

Luniachek, V. E. (2017). Osvita Finliandii: dosvid dlia adaptivnoho upravlinnia [Finnish education: experience for adaptive management]. *Adaptivne upravlinnia: teoriia i praktyka. Pedahohika*. № 2 (3). URL: https://www.researchgate.net/publication/330779126_Osvita_Finlandii_dosvid_adaptivnogo_upravlinnia (data zvernennia: 01.02.2024). [in Ukrainian].

High Springs Elementary School. (2024). URL: <https://www.sbac.edu/domain/2856> (date of application: 01.02.2024). [in English].

Boston Public Schools Standard Grade Schale. (2024). URL: <https://bostonpublicschools.helpdocs.io/article/w7uw-cqqwe3-bps-standard-a-f-grade-scale> (accessed: 21.01.2024). [in English].

Robert Stake. (1998). Some Comments on Assessment in U.S. Education (Education Policy Analysis Archives). *College of Education Arizona State University*. Tempe AZ 85287-2411. URL: https://www.researchgate.net/publication/49609934_Some_Comments_on_Assessment_in_US_Education (accessed: 30.01.2024). [in English].

Michigan Alliance for Families. (2024). URL: <https://www.michiganallianceforfamilies.org/evaluation/> (accessed: 15.01.2024). [in English].

Harvard Graduate School of Education. (2024). URL: <https://www.gse.harvard.edu/> (accessed: 10.01.2024). [in English].

Klein Alyson. (2018). Is It Time for the American Approach to Assessment to Change? URL: <https://www.edweek.org/policy-politics/is-it-time-for-the-american-approach-to-assessment-to-change/2018/09> (accessed: 27.01.2024). [in English].

Louis Volante, Sonia Ben Jaafar. (2008). Educational assessment in Canada. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09695940802164226> (accessed: 15.01.2024). [in English].

Grading System in Canada – Ontario. (2024). URL: <https://www.scholaro.com/db/Countries/Canada-Ontario/Grading-System> (accessed: 17.01.2024). [in English].

Grading system in Canada: Complete guide and evaluation. (2023). URL: <https://edvoy.com/articles/grading-system-in-canada/> (accessed: 18.01.2024). [in English].

David Baidoo-Anua, Amirhossein Rasoolib, Christopher DeLucaa & Liying Cheng. (2023). Conceptions of classroom assessment and approaches to grading: teachers' and students' perspectives. Faculty of Education, Queen's University. Kingston, Ontario (Canada). URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/20004508.2023.2244136> (accessed: 24.01.2024). [in English].

Дата надходження до редакції: 05.02.2024

УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ. ПРОФІЛЬНЕ НАВЧАННЯ

УДК 373.091.113]:33:005
DOI: 10.37026/2520-6427-2024-117-1-12-17

Віталій БОНДАР,
директор департаменту освіти
Луцької міської ради,
здобувач кафедри теорії
і методики початкової освіти
Волинського національного університету
імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна
ORCID: 0009-0008-9602-693X
e-mail: boviol@ukr.net

ПІДПРИЄМНИЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: АСПЕКТИ ЗМІСТОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Анотація. У статті проаналізовано аспекти змістової характеристики підприємницької компетентності керівника закладу загальної середньої освіти. Наголошено на важливості навчання підприємливості як однієї з ключових компетентностей. Внесено уточнення щодо трактування понять «компетентність» і «професійна компетентність» як ключових. З'ясовано, що професійна компетентність керівника закладу освіти є одночасно результатом і компонентом професійного зростання його особистості. Наголошено, що зміст поняття «підприємницька компетентність керівника закладу загальної середньої освіти» більш ґрунтовно розкривається через такі його функції, як інноваційна, ресурсна, мотиваційна, соціальна, особистісна. Переосмислення визначень підприємницької компетентності в економічній, соціологічній, психологічній та педагогічній літературі,

результати системного аналізу законодавчо-нормативних документів дозволяють констатувати, що підприємницька компетентність базується на навичках творчості, критичного мислення, вирішенні проблем, ініціативності, наполегливості та вмінні співпрацювати. Визначено основні знання, вміння, навички, що пов'язані з підприємницькою компетентністю. Підприємницьку компетентність керівника схарактеризовано як наскрізну компетентність, яка застосовується в усіх сферах життя, базується на креативності, творчості, інноваційності, здатності до ризику.

Ключові слова: заклад загальної середньої освіти, змістова характеристика, керівник, ключова компетентність, підприємницька компетентність, професійна компетентність, функції.

Vitaly BONDAR,
Director of the Department of Education
of the Lutsk City Council,
winner of the department of theory
and methods of primary education,
Volyn National University named
after Lesya Ukrainka,
Lutsk, Ukraine
ORCID: 0009-0008-9602-693X
e-mail: boviol@ukr.net

ENTREPRENEURIAL COMPETENCE OF THE HEAD OF A GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTION: ASPECTS OF CONTENT CHARACTERISTICS

Abstract. *The article analyzes the aspects of the content characteristics of the entrepreneurial competence of the head of a general secondary education institution. The importance of learning entrepreneurship as one of the key competencies is emphasized. The interpretation of the concepts «competence» and «professional competence» as key has been clarified. It was found that the professional competence of the head of the educational institution is both a result and a component of the professional growth of his personality. It is noted that the meaning of the concept of "entrepreneurial competence of the head of a general secondary education institution" is more fully revealed through its functions: innovative, resourceful, motivational, social, personal. Rethinking the definitions of entrepreneurial competence in economic, sociological, psychological and pedagogical literature, the results of a systematic analysis of legislative and regulatory documents allow us to state that entrepreneurial competence is based on the skills of creativity, critical thinking, problem solving, initiative, perseverance and the ability to cooperate. The basic knowledge, abilities, and skills related to entrepreneurial competence are defined. Entrepreneurial competence of a manager is characterized as an end-to-end competence that is applied in all spheres of life, based on creativity, creativity, innovativeness, risk-taking ability. Rethinking the definitions of entrepreneurial competence in economic, sociological, psychological and pedagogical literature, the results of a systematic analysis of legislative and regulatory documents allow us to state that entrepreneurial competence is based on the skills of creativity, critical thinking, problem solving, initiative, perseverance and the ability to cooperate. It is summarized that the development of the entrepreneurial competence of the head of the general secondary education institution is one of the priority directions of modern education, which will ensure the improvement of the educational process, will allow to reveal the potential opportunities of the modern New Ukrainian school.*

Key words: *institution of general secondary education, content characteristics, manager, key competence, entrepreneurial competence, professional competence, functions.*

Постановка проблеми. В умовах сьогодення в Україні спостерігається доволі активний розвиток підприємництва та підприємницької ініціативи. Такий стан певною мірою спричинений включенням підприємницької компетентності до переліку головних компетентностей, якими має володіти керівник закладу загальної середньої освіти відповідно до Професійного стандарту «Керівник (директор) закладу загальної середньої освіти», затвердженого у 2021 році наказом Міністерства економіки України від 17.09.2021 № 568-21 та внесеного до державного реєстру. Означений документ містить затверджені в установленому порядку вимоги до компетентностей керівника, що слугують базисом для формування професійних кваліфікацій.

Нормативно-правовим базисом формування підприємницької компетентності фахівців різних галузей в Україні є: Стратегія сталого розвитку України до 2030 року (2018), Національна економічна стратегія

до 2030 року (2021), проєкт Закону «Про особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їхніх об'єднань у перехідний період» (2023) та ін., де особлива увага звертається на важливість навчання підприємливості як однієї з ключових компетентностей, необхідної всім громадянам держави. У Рекомендаціях Ради Європейського Союзу «Про ключові компетентності для навчання впродовж життя» (2018) поняття «підприємливість» визначається й обґрунтовується як «наскрізна ключова компетентність, необхідна кожному громадянину для самореалізації та розвитку, активної громадянської позиції, суспільної інтеграції та зайнятості у суспільстві, що ґрунтується на знаннях».

Звертаємо увагу й на те, що важливість формування підприємницької компетентності сучасних фахівців засвідчена міжнародними документами: «Ключові компетентності для навчання впродовж життя (Європейські орієнтири)» (2018), «EntreComp: Рамка підприємницької компетентності» (2016), «GreenComp Європейська рамка компетентностей для сталого розвитку» (2022) та ін.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Питанням компетентності, а також компетенціям, їхньому змістовому наповненню присвячено дослідження українських учених Н. Бібік, І. Беха, М. Голованя, Н. Гришанової, Л. Даниленко, Л. Калініної, В. Кременя, С. Лейко, В. Лугового, В. Маслова, О. Мармази, О. Овчарук, Р. Пастушенко, О. Пометун, О. Савченко, С. Сисоевої, І. Смагіна, Т. Сорочан, Л. Хоружої та ін.

Проблеми формування педагогічної та професійної компетентності керівників закладів загальної середньої освіти студювали такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: Н. Бібік, В. Байденко, І. Зязюн, І. Колеснікова, М. Лук'янова, А. Маркова, О. Овчарук, Є. Рогов, В. Сластьонін, В. Сериков, О. Савченко, М. Степко, Л. Хоружа та ін.

Очевидно, що студюються різні площини компетентності, формування педагогічної та професійної компетентності керівників закладів загальної середньої освіти. Однак, на наш погляд, потребує вивчення питання аналізу та характеристики підприємницької компетентності керівника закладу загальної середньої освіти.

Мета статті – проаналізувати аспекти змістової характеристики підприємницької компетентності керівника закладу загальної середньої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. У межах розв'язання порушеної проблеми, зокрема характеристики підприємницької компетентності керівника закладу загальної середньої освіти (*дали – ЗСО*), вважаємо за необхідне розпочати аналіз із науково обґрунтованих визначень понять «компетентність» і «професійна компетентність» як ключових.

Сучасна педагогічна енциклопедія у понятті «компетентність» виокремлює не лише фахові знання та вміння, а й особистісні якості, як-от: уміння працювати з інформацією, вчитися, логічно мислити, здатність до співробітництва тощо (Сучасна педагогічна енциклопедія, 2019). На думку О. Овчарук, компетентність є «актуальним проявом компетенції, а компетентнісний підхід в освіті характеризується посиленням як

практичної, так і гуманістичної і соціальної спрямованості освітнього процесу» (Овчарук, 2004).

На підставі означеного вище можемо стверджувати, що поняття «професійна компетентність» характеризує «якісний рівень підготовленості певної особи до обіймання нею певної посади. Він набувається у процесі отримання професійної освіти та стосується конкретної особи як майбутнього суб'єкта професійної діяльності» (Майковська, 2019, с. 14).

Іншої позиції, згідно з дослідженнями В. Майковської, дотримується О. Новіков, з урахуванням якої дефініцію «професійна компетентність» розглядаємо як сукупність двох компонентів: професійно-технологічної підготовленості, що означає володіння технологіями, та компоненти, яка має надпрофесійний характер і є необхідною для кожного фахівця (Майковська, 2020, с. 185).

О. Слободянюк під професійною компетентністю розуміє володіння спеціальними знаннями, вміннями, навичками, досвідом практичної діяльності та здатність застосовувати їх для виконання професійних функцій (Слободянюк, 2017, с. 16). Дослідниця наголошує, що сучасні умови ринку праці ставлять до фахівців підвищені вимоги, які стосуються не лише рівня фахових теоретичних знань, але й особистісних якостей.

Л. Даниленко та Л. Карамушка вбачають у професійній компетентності керівника закладу ЗСО сукупність необхідних для ефективної професійної діяльності систематичних науково-філософських, суспільно-політичних, психолого-педагогічних, предметних та соціально-функціональних знань і вмінь, відповідних особистісних якостей. Крім того, авторками визначені такі компоненти професійної компетентності менеджера освіти, як: знання, необхідні для педагогічної спеціальності або посади; вміння і навички, необхідні для успішного виконання функціонально-посадових обов'язків; професійні, ділові та особистісно значущі якості, що сприяють всебічній реалізації власних сил, здібностей і можливостей у процесі виконання функціонально-посадових обов'язків; загальна культура, необхідна для формування гуманістичного світогляду, визначення духовно-ціннісних орієнтирів, моральних та етичних принципів особистості; мотивація професійної діяльності (Даниленко, Карамушка, 2003).

У змістовній характеристиці ефективного керівника теоретики й практики пропонують різноманітні варіації компетенцій. Аналіз сучасних моделей професійної компетентності дозволяє виявити наявність ідентичних компонентів в усіх (або переважній більшості), що безперечно підтверджує універсальність та необхідність таких компетенцій у складі професійної компетентності керівника закладу освіти.

Акцентація на систематизації й аналізі різноманітних компетентнісних моделей та проектування варіантів прототипу компетентнісного конструкту на прикладі керівника / топ-менеджера закладу освіти, досягнення поставленої мети вимагає вирішення таких завдань: на підставі проведеного теоретичного аналізу процесів формування, розвитку та трансформації компетентнісних моделей керівника, які

віднайшли відображення в релевантних дослідженнях останніх п'ятнадцяти років, локалізація компетенцій майбутнього у сфері освітнього менеджменту, оцінка їхньої затребуваності ринком праці, а також безпосереднє проектування конструкту.

У контексті побудови моделі професійної компетентності креативного керівника в умовах державно-громадського управління на засадах партнерської взаємодії відзначається бінарність цього процесу: по-перше, це – мета, що безперечно зумовлена нагальним суспільним запитом на управлінців нового часу; по-друге, системне структуроване утворення, яке відображає потреби, фіксує вимоги до професійних, управлінських, особистісних якостей фахівців керівної ланки організації в системі освіти.

Означене вище уможливило констатацію того, що професійна компетентність керівника закладу освіти є одночасно результатом і компонентом професійного зростання його особистості, яка сформувалася після актуалізації її здібностей. Із таких позицій професійна компетентність передбачає: сформованість умінь розмірковувати й оцінювати професійні ситуації і проблеми; творчий характер мислення; виявлення ініціативи у виконанні виробничих завдань; усвідомлене розуміння особистої відповідальності за результати праці; здатність до управління виробничим колективом; прийняття раціональних рішень у розв'язанні конкретних завдань і проблем (Саух, 2023).

Зуважимо також, що підприємницька компетентність нині вважається ключовою проблемою економічного розвитку держави поряд з освітою. Разом вони утворюють проблемне поле і потребують розробки певної теорії, зокрема певних педагогічних підходів до її формування. Необхідно зазначити, що підприємницька освіта починається в освітньому процесі середньо-освітньої європейської школи. Саме досвід викладання в ній був відправною віссю у зміні ставлення соціальних спільнот до бізнесу та підприємницької ініціативи загалом (Malach, 2015).

Для того, щоб зрозуміти вимоги до підприємницької освіти, яка має використовувати сучасні освітні інструменти, передусім необхідно сформувати уявлення про попередні знання та досвід керівників шкіл щодо розуміння сутності підприємництва. Дослідження показують, що зазвичай самі директори закладів загальної середньої освіти визначають такі умови до розвитку підприємницької компетентності, що передбачають: набуття необхідних навичок для просування нових освітніх продуктів та послуг; управлінські навички: планування, організація управління, контроль, керівництво; навички фінансового управління: керування фінансовими ресурсами, бюджетування, оподаткування; навички організаційно-правової діяльності: форми організації роботи школи, управління ризиками, конфіденційність та безпека; комунікативні навички; навички мислення проблемно-підприємницького порядку: створення бізнес-концепції, написання освітніх проєктів, грантів, стартапів; здатність брати на себе відповідальність за вирішення проблем; креативне розв'язання проблем тощо.

Зміст поняття «підприємницька компетентність керівника закладу загальної середньої освіти», на

нашу думку, більш повно розкривається через його функції, а саме: *інноваційну, ресурсну, мотиваційну, соціальну, особистісну*.

Інноваційна функція полягає в тому, що керівники закладу ЗСО реалізують нові ідеї, впроваджують наукові розробки, пов'язані з господарським ризиком. На думку Л. Даниленко, керівник сучасного закладу освіти повинен усвідомити, що в закладі, який працюватиме в режимі розвитку, мають постійно впроваджуватись якісно нові елементи, створюватись умови для застосування освітніх трендів, розвитку оригінальних ідей та їхньої реалізації у форматі освітніх систем, програм, технологій, освітніх послуг. Це зазвичай – інноваційні заклади освіти, в яких здійснюються експерименти різних рівнів (державного, регіонального, місцевого). Саме вони є конкурентоспроможними в освітньому середовищі, адже мають попит серед учасників освітнього процесу, демонструють високі показники діяльності через те, що їхні керівники – творчі, прогресивні особистості (Даниленко, 2000).

Особливе значення для ефективності інноваційних процесів має наявність інноваційного потенціалу адміністрації школи, тобто керівник повинен володіти інноваційною позицією, що складається з таких компонентів: статус або визнання професійної компетентності (сприяє внутрішньому впливу на реалізацію освітніх інновацій та формування іміджу освітнього закладу), захопленість своєю діяльністю, позитивне ставлення до нововведень і розуміння їхньої мети, впевненість у досягненні цілей (Мармаза, 2004).

Ресурсна функція передбачає, що сучасні керівники шкіл спрямовані найефективніше та максимально використовувати задіяні в бізнесі ресурси – матеріальні, трудові, фінансові, інтелектуальні, інформаційні тощо. Для цієї функції характерним є мобілізуючий напрям розвитку закладу з метою взаємодії, комплексного використання наявних ресурсів. Необхідно зазначити, що у воєнний період та період трансформації освіти можуть виникати проблеми недостатності ресурсів, як-от фінансові, людські, матеріальні тощо. У таких умовах керівники шкіл повинні ефективно використовувати наявні ресурси та здійснювати їхню оптимізацію. Основним потенціалом школи є людські ресурси. Їхня якість визначається кваліфікацією вчителів, рівнем їхньої професійної компетентності, баченням майбутнього своєї школи, ставленням до проблем, що виникають в освітньому та громадському просторі, та способів їхнього вирішення. Отож керівник закладу ЗСО особливе значення має приділяти розвитку кадрового потенціалу.

Стимулююча функція полягає у формуванні механізму, що мотивує ефективно використовувати ресурси, максимально задовольняти потреби всіх учасників освітнього процесу. Керівник закладу, враховуючи недостатність фінансування освіти, має не так і багато можливостей для безпосереднього матеріального (грошового) стимулювання працівників, однак за такого стану організації роботи заохочення і стягнення залишаються найпоширенішими способами мотивації праці. Стимулами професійної діяльності педагогічних та інших працівників у закладі можуть бути всі актуальні, наявні матеріальні та моральні цінності (заробітна

плата, премії, участь в управлінні, планування кар'єри, подяки, нагороди, привілеї, пільги, статус тощо), що є актуальними для працівників закладу ЗСО.

Соціальна функція передбачає реалізацію освітніх послуг, розробку освітніх проектів, написання грантів для задоволення освітніх потреб. Також ця функція визначається системою дій та заходів, спрямованих на підтримку психосоціального клімату в колективі та створення сприятливого середовища для навчання й взаємодії всіх учасників навчального процесу. Соціально-психологічний супровід сприяє розвитку ефективних комунікативних навичок управлінської команди, що допомагають вирішувати конфлікти для створення гармонійної взаємодії в закладі загальної середньої освіти.

Особистісна функція зводиться до самореалізації керівника закладу ЗСО, отримання задоволення від своєї діяльності. Означена функція зазвичай розкривається в професіограмах керівників закладів ЗСО, в яких відбиваються конкретні професійно значущі якості особистості, що умовно об'єднуються в низці блоків: мотиваційно-етичні (особистісно значущі цінності, мотиви, громадянськість, чесність, порядність тощо); професійно-ділові (професійна компетентність, пильність, мобілізованість, інтелект, креативність, працездатність тощо); організаторські (напористість, діловитість, енергійність та ін.). Крім того, необхідно враховувати компенсаторні можливості керівників. Скажімо, М. Хворост у структурі особистості керівника виділяє такі три найважливіші складові: *сфера спрямованості, операціональна сфера, модуляційна сфера* (Хворост, 2023).

За твердженням ученого, *сфера спрямованості* особистості, завдяки своїй системоутворювальній ролі, визначає вибірковість її активності та стосунків, відповідаючи за те, до чого прагне особистість і якою мірою залучає властивості інших підструктур для успішної реалізації психічної діяльності. Вона включає всі спонукальні сили особистості: її ідеали, переконання, життєві плани, потреби, мотиви, мету, інтереси, схильності, настанови. Розвиненість і збалансованість за означеними вище складовими сферами спрямованості в керівника слід розглядати як мотиваційно-сміслову складову потенціалу його особистості. Серед утворень цієї підструктури особливу роль для успіху в управлінській діяльності відіграє розвиненість такої інтегральної особистісної характеристики, як індивідуальна управлінська концепція.

Операціональна сфера включає елементи, що є способами і досвідом, якими володіє особистість та які використовуються нею для досягнення мети. Як основні компоненти цієї підструктури особистості слід розглядати одночасно її освітній і кваліфікаційно-професійний досвід (знання, навички, вміння і звички), інтелектуальні й креативні, емоційно-вольові, комунікативні й організаторські здібності. Розвиненість, взаємозв'язок і їхній збалансований прояв слід оцінити як складову потенціалу професійної компетентності особистості керівника.

Модуляційна сфера відображає наявність у людини специфічних властивостей нервової системи і психофізичних функцій, які динамічно, але не змістовно

впливають на психічні процеси, стани та властивості особистості. У зв'язку з тим, що компоненти цієї підструктури зумовлюють психофізіологічні ресурси, виявляючись, зокрема, в її працездатності (витривалості), їх слід розглядати як психодинамічну складову потенціалу особистості керівника (Хворост, 2023).

Водночас керівникові закладу ЗСО важливо постійно оцінювати та вдосконалювати власні підприємницькі вміння: ставити реальні цілі та завдання; аналізувати ситуації; планувати, передбачати; ризикувати; приймати рішення; співпрацювати, керувати; йти на компроміс.

У площині порушеної проблеми присутній інтерес становить наукова позиція В. Майковської щодо характеристики підприємницької компетентності як здатності особи співвідносити власні економічні інтереси з наявними матеріальними, трудовими і природними ресурсами й інтересами інших людей та суспільства; бути готовим активно діяти, організовуючи власну трудову діяльність і працю колективу; своєчасно адаптуватися до нових потреб ринку праці, оцінюючи власні особистісні та професійні можливості й здібності; ухвалювати економічно обгрунтовані рішення, складати й реалізовувати плани діяльності, презентувати інформацію про її результати (Майковська, 2020).

Переосмислення визначень підприємницької компетентності в економічній, соціологічній, психологічній та педагогічній літературі, результати системного аналізу законодавчо-нормативних документів дозволяють констатувати, що підприємницька компетентність базується на навичках творчості, критичного мислення, вирішенні проблем, ініціативності, наполегливості та вмінні співпрацювати. Ученою визначено основні знання, вміння, навички, що пов'язані з підприємницькою компетентністю, а саме: «1) знання про існування різних контекстів і можливостей для перетворення ідей в особисту, соціальну або професійну діяльність; розуміння підходів до планування й управління проектами; 2) розуміння економічних та соціальних можливостей і викликів, з якими стикаються роботодавці, організація чи суспільство; дотримання в їхньому подоланні етичних принципів; усвідомлення власних сильних та слабких сторін; 3) креативність, розвинутість уяви і стратегічного мислення, досвід вирішення проблем і критичного аналізу творчих процесів та інновацій; 4) здатність робити висновки щодо цінності та вартості, приймати фінансові рішення, ефективно спілкуватися та вести переговори з іншими, справлятися з невизначеністю, неоднозначністю й ризиком як невід'ємними складниками прийняття обгрунтованих рішень» (Майковська, 2017), що є конструктивним у площині порушеної проблеми.

Висновки. Отже, на підставі проведеної аналітичної діяльності, беручи до уваги аналіз поняття «підприємницька компетентність» в науковому дискурсі, а також трактування змісту підприємницької компетентності згідно з європейським досвідом, можемо констатувати, що розвиток підприємницької компетентності керівника закладу ЗСО є одним із пріоритетних напрямів сучасної освіти. Підприємницьку компетентність керівника характеризуємо як наскрізну компетентність, що застосовується в усіх сферах життя; базується на

креативності, творчості, інноваційності, здатності до ризику. Зважаючи на це, розвиток підприємницької компетентності керівника закладу загальної середньої освіти забезпечить удосконалення освітнього процесу, дозволить розкрити потенційні можливості сучасної Нової української школи.

Перспективи подальших досліджень в означеному напрямі пов'язуємо з опрацюванням педагогічних умов формування підприємницької компетентності керівника закладу загальної середньої освіти в системі неперервної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Сучасна педагогічна енциклопедія. (2019). URL: http://intellectinvest.org.ua/ukr/educ_resources_encyclopaedias_dictionaries/ (дата звернення: 02.03.2024).
- Овчарук, О. В. (2004). Компетентнісний підхід до формування змісту середньої освіти: досвід зарубіжних країн. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи*: колективна монографія. Київ: «К.І.С.». 112 с.
- Майковська, В. І. (2019). Теоретико-методичні аспекти формування підприємницької компетентності майбутніх фахівців сфери обслуговування: навчально-методичний посібник. Суми: Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка. 227 с.
- Майковська, В. І. (2020). Формування підприємницької компетентності майбутніх фахівців готельно-ресторанного і туристичного бізнесу: теорія і практика: монографія. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка. 491 с.
- Слободянюк, О. М. (2017). Формування професійно-етичної компетентності майбутніх менеджерів економічного профілю у процесі вивчення суспільно-гуманітарних дисциплін: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ.
- Освітній менеджмент: навч. посіб. (2003) / за ред. Л. Даниленко, Л. Карамушки. Київ: Шкільний світ. 400 с.
- Саух, І. (2023). Компетентнісний конструкт управлінської діяльності керівника закладу освіти: від теорії до практики моделювання. *Український педагогічний журнал*. № 4 С. 53–60.
- Malach, J. (2015). Rozvoj a hodnoceni smyslu pro iniciativu a podnikavost zaku zakladnich skol. Ostrava: Ostravske univerzity v Ostrave, X. MEDIA. 350 s.
- Даниленко, Л. І. (2000). Інноваційна педагогіка: до практики через теорію. *Директор школи, ліцею, гімназії*. № 1. С. 36–38.
- Мармаза, О. І. (2004). Інноваційні підходи до управління навчальним закладом. Харків: Основа. 240 с.
- Хворост, М. (2023). Особистість керівника в екстремальних умовах діяльності. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2009/5_2009/40.pdf (дата звернення: 02.03.2024).
- Майковська, В. І. (2017). Сутність і структура підприємницької компетентності майбутніх фахівців в Україні. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. № 1. С. 112–117.

REFERENCES

- Suchasna pedahohichna entsyklopediia [Modern pedagogical encyclopedia]. (2019). URL: http://intellectinvest.org.ua/ukr/educ_resources_encyclopaedias_dictionaries/ (data zvernennia: 02.03.2024). [in Ukrainian].

Ovcharuk, O. V. (2004). Kompetentnisnyi pidkhdid do formuvannia zmistu serednoi osvity: dosvid zarubizhnykh krain [A competent approach to the formation of the content of secondary education: the experience of foreign countries]. *Kompetentnisnyi pidkhdid u suchasni osviti: svitovi dosvid ta ukrainski perspektyvy: kolektyvna monohrafiia*. Kyiv: «K.I.S.». 112 s. [in Ukrainian].

Maikovska, V. I. (2019). Teoretyko-metodychni aspekty formuvannia pidpriemnytskoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv sfery obsluhovuvannia [Theoretical and methodological aspects of the formation of entrepreneurial competence of future specialists in the field of service]: navchalno-metodychnyi posibnyk. Sumy: Vydavnytstvo SumDPU imeni A. S. Makarenka. 227 s. [in Ukrainian].

Maikovska, V. I. (2020). Formuvannia pidpriemnytskoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv hotelno-restorano-ho i turystychnoho biznesu: teoriia i praktyka [Formation of entrepreneurial competence of future specialists in the hotel, restaurant and tourism business: theory and practice]: monohrafiia. Sumy: SumDPU imeni A. S. Makarenka. 491 s. [in Ukrainian].

Slobodianiuk, O. M. (2017). Formuvannia profesiino-etychnoi kompetentnosti maibutnikh menedzheriv ekonomichnoho profilu u protsesi vyvchennia suspilno-humanitarnykh dystsyplin [Formation of professional and ethical competence of future managers of the economic profile in the process of studying social and humanitarian disciplines]: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04. Kyiv. [in Ukrainian].

Osvitnii menedzhment [Educational management]: navch. posib. (2003) / za red. L. Danylenko, L. Karamushky.

Kyiv: Shkilnyi svit. 400 s. [in Ukrainian].

Saukh, I. (2023). Kompetentnisnyi konstrukt upravlin-skoi diialnosti kerivnyka zakladu osvity: vid teorii do praktyky modeliuvannia [Competency construct of managerial activity of the head of an educational institution: from theory to modeling practice]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*. № 4 S. 53–60. [in Ukrainian].

Malach, J. (2015). Rozvoj a hodnocieni smyslu pro iniciativu a podnikavost zaku zakladnich skol. Ostrava: Ostravske univerzity v Ostrave, X. MEDIA. 350 s. [in Polish].

Danylenko, L. I. (2000). Innovatsiina pedahohika: do praktyky cherez teoriiu [Innovative pedagogy: to practice through theory]. *Dyrektor shkoly, litseiu, himnazii*. № 1. S. 36–38. [in Ukrainian].

Marmaza, O. I. (2004). Innovatsiini pidkhody do upravlinnia navchalnym zakladom [Innovative approaches to educational institution management]. Kharkiv: Osnova. 240 s. [in Ukrainian].

Khvorost, M. (2023). Osobystist kerivnyka v ekstremal-nykh umovakh diialnosti [The personality of the manager in extreme conditions of activity]. URL: https://scienceandeducation.pdu.edu.ua/doc/2009/5_2009/40.pdf.pdf (data zvernennia: 02.03.2024). [in Ukrainian].

Maikovska, V. I. (2017). Sutnist i struktura pidpriem-nytskoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv v Ukraini [The essence and structure of entrepreneurial competence of future specialists in Ukraine]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka*. № 1. S. 112–117. [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції: 04.03.2024

УДК 37.014.3:37.091.3

DOI: 10.37026/2520-6427-2024-117-1-17-22

Надія МЕЛЬНИК,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри
педагогіки й освітніх інновацій
Рівненського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти,
м. Рівне, Україна
ORCID: 0000-0003-2692-2030
e-mail: nadia_melnuk@ukr.net

Надія ЛЮБЧЕНКО,

кандидат педагогічних наук,
доцент, професор кафедри
менеджменту освіти та права
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0002-42-340X
e-mail: meri14nadin@gmail.com

СУЧАСНЕ НАВЧАЛЬНЕ ЗАНЯТТЯ У КОНТЕКСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Анотація. На основі аналізу наукових праць, здійснених досліджень і нормативно-правових

документів у галузі освіти окреслено особливості навчального заняття в контексті компетентнісної

(дитиноцентричної) освітньої парадигми. Акцентовано увагу на напрямах та тенденціях розвитку сучасного навчального заняття та домінуванні суб'єктності здобувача освіти як основній характеристиці якості навчального заняття. Зокрема, проаналізовано основні ознаки, типи і структуру навчальних занять в умовах реалізації сучасних підходів. Звернено увагу на особливості підготовки та проведення кожного структурного етапу сучасного навчального заняття: мотиваційного, цілевизначення та планування, опрацювання нового матеріалу та рефлексивно-оцінювального. Окреслено особливості визначення мети, навчальних цілей та планування навчального заняття; проведення актуалізації опорних знань та суб'єктного досвіду; застосування інтерактивних форм навчальної взаємодії здобувачів освіти, сучасних технологій та методик компетентнісного навчання; рефлексії та оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти.

Наголошено на важливості розвитку ключових та предметних компетентностей як визначального фактора підвищення якості освіти в умовах реформи Нової української школи. Обґрунтовано необхідність використання під час уроку компетентнісно орієнтованих завдань, які сприяють формуванню і розвитку універсальних загальнонавчальних вмінь застосувати отримані знання у практичній діяльності, моделюють реальну або квазіреальну ситуацію, забезпечують організацію цілеспрямованих дій у процесі виконання завдань. Доведено, що сучасне навчальне заняття – це спосіб організації спільної діяльності вчителя та здобувачів освіти для досягнення очікуваних результатів навчання, визначених державними освітніми стандартами.

Ключові слова: компетентнісна освіта, навчальне заняття, типи і структура навчальних занять, технології і методики компетентнісного навчання.

Nadia MELNYK,
Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor Department
of Pedagogical and Educational Innovations,
Rivne Regional Institute
of Postgraduate Pedagogical Education,
Rivne, Ukraine
ORCID: 0000-0003-2692-2030
e-mail: nadia_melnuk@ukr.net

Nadiia LIUBCHENKO,
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Professor of Department of Education Management and
Law SHEI «University of Educational Management» of
the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine,
Rivne, Ukraine
ORCID: 0000-0002-42-340X
e-mail: meri14nadin@gmail.com

MODERN EDUCATIONAL LESSON IN THE CONTEXT OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

Abstract. The article outlines the basis of the analysis of scientific works, carried out research and normative legal documents in the field of education, the peculiarities of the educational activity in the context of the competence (child-centered) educational paradigm. It has been focused attention on the directions and trends of the development of modern educational activities and the dominance of the subjectivity of the student of education as the main characteristic of the quality of educational activities. In particular, the main characteristics, types and structure of educational classes in the conditions of implementation of modern approaches were analyzed. It has been paid attention to the specifics of preparation and conducting of each structural stage of a modern educational session: motivational, goal-setting and planning, development of new material and reflective-evaluative. The specifics of defining the goal, educational goals and planning an educational session are outlined; actualization of basic knowledge

and subject experience; application of interactive forms of educational interaction of education seekers, modern technologies and methods of competence training; reflection and evaluation of educational achievements of education seekers.

It has been emphasized the importance of the development of key and subject competencies as a determining factor in improving the quality of education in the conditions of the New Ukrainian School reform. The necessity of using competence-oriented tasks during the lesson, which contribute to the formation and development of universal general education skills to apply the acquired knowledge in practical activities, simulate a real or quasi-real situation, ensure the organization of purposeful actions in the process of completing tasks, is substantiated. It has been proven that a modern educational session is a way of organizing the joint activities of a teacher and students to achieve the expected learning outcomes defined by state

educational standards.

Key words: *competence education, educational activity, types and structure of educational activities, technologies and methods of competence education.*

Постановка проблеми. Здійснюються освітні реформи, змінюється мета та оновлюється зміст освіти, з'являються нові засоби і технології навчання, але класно-урочна система у різних варіантах залишається поки що основою систематичного навчання як в Україні, так і в багатьох країнах світу. Історія розвитку уроку як однієї із основних форм навчання свідчить про те, що він «постійно зазнавав змін у своїй побудові внаслідок зміни вимог до якості освіти, що їх висували в різні часи перед школою влада, суспільство та педагогічна наука» (Савченко, 2012). Питання особливостей навчального заняття, його вдосконалення є особливо актуальним в умовах реалізації сучасної компетентнісної парадигми освіти, адже з'явилися нові освітні стандарти, змінилися цілі навчання, зміст і методичне забезпечення, а відповідно – і вимоги до організації навчального заняття, оскільки якісна освіта стає основним індикатором життя, інструментом досягнення економічного, соціального та культурного розвитку країни.

Реалізація основних завдань та сучасних підходів, задекларованих у Концепції «Нова українська школа», нових освітніх стандартів зумовили відмову від традиційних типів уроку і визначення сучасних типів, що потребує усвідомлення векторів змін та особливостей структурування уроку відповідно до обраного типу, вміння передбачити ефективні технології, методи та прийоми компетентнісного навчання, форми взаємодії учасників освітнього процесу, види і стратегії оцінювання.

Аналіз наукових досліджень і публікацій свідчить про те, що науковці вивчали різні аспекти сучасного уроку. Зокрема, дидактичні й методичні аспекти уроку досліджував М. Вашуленко, А. Кузьмінський, В. Максименко, І. Малафійк, В. Онищук, Н. Островерхова, К. Пономарьова, О. Савченко, Н. Скрипченко, В. Сухомлинський, В. Шуляр та інші вчені. Інтерактивні технології навчання були предметом досліджень Л. Пирожено, О. Пометун, Т. Ремех та інших. Дидактичні особливості інтегрованих уроків досліджували В. Льченко, В. Паламарчук, Н. Присяжнюк та інші. А. Фасоля розробив побудовану на принципах технології особистісно зорієнтованого навчання модель особистісно зорієнтованого уроку в основній і старшій школі, а методичні аспекти досліджували Н. Голуб, М. Пентилюк. Науковці й педагоги-практики обстоюють думку, що сучасне навчальне заняття потребує оновлення в умовах модернізаційних змін в освіті, пов'язаних із реалізацією компетентнісної моделі навчання.

Мета статті полягає в обґрунтуванні теоретичних і методичних засад сучасного навчального заняття, у розкритті особливостей планування його структурних компонентів у контексті вимог Нової української школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний урок, порівняно із традиційним, який

сформувався у світовій практиці в середині минулого століття, зазнав певних змін, зокрема в гуманітарному та особистісно орієнтованому спрямуванні, зумовлених реформуванням системи шкільної освіти в сучасних умовах, які водночас впливають на дидактичні і методичні аспекти організації уроку, оцінювання його ефективності. Суттєві зміни найбільш чітко проявляються в самій структурі уроку, методах, прийомах та засобах його проведення. На думку О. Савченко, урок у контексті Нової української школи – «це середовище суб'єкт-суб'єктної та полісуб'єктної взаємодії, в основі якої – співпраця, співтворчість учителя з учнями, набуття ними не лише пізнавального, а й соціального досвіду» (Савченко, 2011, с. 2).

В умовах сьогодення визначені напрями та тенденції розвитку сучасного навчального заняття: орієнтація на результат у формі ключових та предметних компетентностей здобувачів освіти, формування наскрізних умінь та ставлень, ціннісних орієнтирів, розбудова нової системи оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти, застосування сучасних технологій і методик компетентнісного навчання, форм навчальної взаємодії. Вектор сучасного уроку спрямований на формування такого типу мислення та культури, які уможливають розвиток ініціативності, самостійності та набуття досвіду вирішення проблем, реалізації власних можливостей як в освітній, так і в практичній діяльності.

Домінування суб'єктності здобувача освіти стає основною характеристикою якості сучасного навчального заняття. Завдання вчителя – допомогти учню осмислити тему, визначити мету та навчальні цілі, способи діяльності, навчити взаємодіяти в процесі навчальної діяльності (співпрацювати в парі, в групі, з учителем), рефлексувати та самооцінювати власні результати роботи.

Ми прагнемо виховати людину майбутнього, тому не можемо використовувати для цього інструментарій минулого, усвідомлюючи, що метою навчання є всебічний розвиток особистості, її готовність до активної життєдіяльності.

Особливих змін потребує навчальне заняття у зв'язку реалізацією практико орієнтованих підходів: компетентнісного, особистісно орієнтованого, діяльнісного, технологічного, інтегративного, диференційованого, середовищного, STEM-орієнтованого та інших. За умови їх використання навчання орієнтується не на предмет, а на розвиток дитини засобами предмета; забезпечується індивідуалізація освітнього процесу, суб'єктивізація знань; здійснюється суб'єкт-суб'єктна взаємодія здобувачів освіти; навчання набуває діалогового характеру; враховуються ціннісний та етичний виміри знань. Навчальне заняття конструється з орієнтацією на розвиток учня, на набуття знань як засобу вирішення практичних завдань, опанування нових навичок. Сучасний урок повинен пробуджувати в здобувачів освіти інтерес до навчальної діяльності, формувати наскрізні вміння, здатність до самоорганізації, самонавчання, самоконтролю та рефлексії, виховувати соціально активну, творчу і цілеспрямовану особистість, здатну співпрацювати в групі, в колективі.

Визначити тип уроку, продумувати й

обґрунтовувати структуру необхідно з урахуванням його місця в системі уроків певної теми чи розділу. Кожне навчальне заняття має бути пов'язане з попереднім і наступним. Найбільш уживаними в контексті компетентнісної парадигми освіти є рекомендовані МОН України такі типи навчальних занять: урок формування компетентностей; урок розвитку компетентностей; урок перевірки та/або оцінювання досягнення компетентностей; урок корекції основних компетентностей; комбінований урок. Проводитися навчальні заняття можуть у формі змагань та ігор (конкурс, турнір, рольова гра), суспільної практики (дослідження, інтерв'ю, репортаж), публічного спілкування (прес-конференція, аукціон, дискусія, діалог, панорама, телеміст, усний журнал), уроки-фантазії (урок-казка, урок-сюрприз), уроки-імітації діяльності установ і організацій (суд, учена рада), урок розвитку критичного мислення, урок-семінар, урок-конференція, урок-диспут, урок-практичне заняття, урок-дослідження тощо. При цьому важливо пам'ятати, що форма заняття орієнтована лише на підвищення інтересу учнів до навчання.

Кожен із названих типів навчальних занять потребує своєї структури, тобто послідовності частин, етапів, які залежать від багатьох чинників, передусім від мети, змісту, кількості годин на тему тощо. Науковці по-різному підходять до визначення сучасних типів навчальних занять, пропонуючи різні їх моделі і назви. Так, український педагог і науковець, автор концепції особистісно зорієнтованого навчання А. Фасоля увів термін «компетентісно зорієнтований урок», О. Поетун послуговується терміном «компетентісний урок», О. Савченко вважає, що терміни «особистісно зорієнтований» і «компетентісний» стосуються не типу уроку, а методологічних засад сучасної дитиноцентричної освіти.

Ураховуючи результати наукових досліджень і думки педагогів-практиків, структурними етапами сучасного навчального заняття визначаємо такі: мотиваційний, цільовизначення і планування, опрацювання нового матеріалу, рефлексивно-оцінювальний. Охарактеризуємо особливості кожного з цих етапів в умовах реалізації компетентнісної моделі навчання.

Як показала практика, доцільними структурними компонентами *мотиваційного етапу* навчального заняття є: 1) забезпечення емоційної готовності («обмін побажаннями», «кольоровий настрій», «зроби комплімент», «обмін усмішками», «побажання одним словом» та ін.); 2) актуалізація суб'єктного досвіду (бесіда, ситуація вибору, «незакінчене речення», діалог, проблемне запитання тощо); 3) актуалізація опорних знань (проблемні запитання, «мікрофон», «мозкова атака», «бліц-опитування», «знайди помилку» та ін.). Мета мотиваційного етапу – сфокусувати увагу здобувачів освіти на навчальній проблемі, викликати інтерес до опрацювання нової теми, зацікавити кожного учня, незалежно від його прагнень та здібностей, і налаштувати на процес пізнання. Психолог Д. Ельконін із цього приводу писав: «Свідомо оволодівати знаннями, уміннями й навичками дитина буде лише за умови, коли відчуватиме в цьому потребу, усвідомлюватиме особистісно значущу мету своєї діяльності. Щоб

дитина вчилася за програмою, складеною дорослими, необхідно, щоб вона її прийняла». Без внутрішніх мотивів і мотивації навчальної діяльності неможливо досягти ефективності в навчальному поступі учня, тому завдання вчителя – викликати в учнів бажання вчитися.

Кожен учень, пізнаючи щось нове, спирається на знання й досвід, які вже сформовані культурою, що його оточує. Тому важливо спочатку виявити цей життєвий (суб'єктний) досвід учня і враховувати його в процесі формування нових знань, погоджувати нові поняття з набутим досвідом учня. Учень як носій суб'єктного, набутого в процесі життєдіяльності особистісно значущого для нього досвіду повинен мати можливість збагатити цей досвід новими знаннями, максимально використати його, а не механічно засвоювати все, що повідомляє вчитель.

Опрацювання нового матеріалу має спиратися на раніше набуті знання, тому актуалізація опорних знань – необхідний компонент мотиваційного етапу навчального заняття. Його мета – повторити, уточнити і систематизувати знання, вміння, навички, які стануть основою для засвоєння нової теми. Доцільними на цьому етапі уроку є проблемні запитання і завдання, цікаві задачі і вправи, прийом «мозкова атака», «асоціативний кущ», «взаємоопитування», «експрес-тести», «бліц-опитування», «знайди помилку», «так або ні» тощо.

Структурними компонентами *етапу цільовизначення* та планування навчального заняття є повідомлення теми, формулювання мети, визначення навчальних цілей на основі очікуваних результатів, планування навчального заняття.

Тема уроку має бути сформульована так, щоб вона зацікавила здобувачів освіти і викликала у них бажання працювати, адже від цього залежатиме кінцевий результат роботи.

Важливою умовою ефективності навчального заняття є визначення і формулювання мети, реалізація якої здійснюється за допомогою добору змісту навчального матеріалу та методів навчання. У меті формулюється очікуваний результат, якого повинні досягнути учасники освітнього процесу, і якщо вона визначена нечітко чи недостатньо продумані шляхи та способи її досягнення, ефективності навчального заняття важко досягти. У початковій школі її формулює і повідомляє вчитель, а в основній школі до визначення мети необхідно залучати здобувачів освіти. Мета уроку, за О. Савченко, – це запрограмований кінцевий результат, що необхідно досягти вчителю та учням наприкінці уроку. Вона має бути конкретною, вимірюваною та досяжною. Мета, прийнята учнем, посилює мотивацію навчання, створює позитивний фон і утримується довше (Савченко, 2011).

Цільовизначення є базою, підґрунтям для проектування сучасного уроку. Спочатку учнів потрібно знайти з переліком цілей уроку, згодом пропонувати їм із переліку обрати ті, що відповідають темі уроку, вчити доповнювати і ранжувати їх за значущістю, визначати особисті цілі. Усі навчальні цілі мають бути зорієнтовані на особистість здобувача освіти, на досягнення очікуваних результатів. Навчальні цілі формулюються на даному етапі у формі очікуваних результатів за

предметними і ключовими компетентностями із врахуванням знаннєвої, діяльнісної та ціннісної складових. Цілі навчального заняття мають бути короткими і максимально зрозумілими, реальними і посилюючими для кожного учня. Під час формулювання цілей навчального заняття вчитель має забезпечити зворотний зв'язок із класом, з'ясувати, чи все зрозуміло. Навчальні цілі варто обговорювати з учнями.

Важливим завданням сучасного навчального заняття є розвиток умінь планувати власну діяльність, що допомагає здобувачам освіти самостійно набувати, поглиблювати і розширювати знання, наскрізні вміння та ключові компетентності. План уроку доцільно детально проговорювати або фіксувати на дошці, що допоможе контролювати процес навчальної діяльності на уроці та ефективно розподіляти час.

Діяльність учителя на *етапі опрацювання матеріалу* передбачає організацію учнів на здобуття знань, залучення їх до продуктивної діяльності та керування поліфункціональним спілкуванням. Дуже важливо систематично налаштовувати здобувачів освіти на опрацювання нового матеріалу самостійно, оскільки кожен із них має усвідомити, що знання потрібні для досягнення певної конкретної мети, загальних та особистісних цілей. Учень має не тільки розуміти завдання, що стоїть перед ним, а й кінцевий результат, якого він повинен досягти, тобто створений ним продукт, бо тільки за таких умов знання перейдуть у навичку, та буде сформована певна компетентність, уміння створювати, а не використовувати готове.

Діяльність учителя та здобувачів освіти під час навчального заняття втілюється у формах організації навчальної взаємодії, кожна з яких має свою специфіку. Фронтальна робота здебільшого використовується на етапі первинного засвоєння матеріалу, під час виконання вступних вправ та завдань. Групова діяльність доцільна на етапі відпрацювання конкретних умінь і навичок, вирішення проблем. Парна є ефективною на етапі закріплення матеріалу. Індивідуальна – на етапі закріплення та формування умінь і навичок.

Залежно від змісту, цілей уроку та рівня підготовки учнів необхідно потрібно використовувати сучасні форми, методики та технології навчання, добирати й чергувати інтерактивні методи та прийоми навчання, оскільки їх різноманітність заохочує учнів до діяльності. Актуальними в умовах сьогодення є такі методики і технології: особистісно зорієнтованого, розвивального, проблемного, поверхневого та глибинного, проєктного, модульного, диференційованого, кооперативного та ситуативного навчання, ІКТ, розвитку критичного мислення, тестові технології, колективно-групового навчання, опрацювання дискусійних питань, ігропедагогіки, рівневої диференціації, змішаного навчання та інші. Саме методики і технології забезпечують самостійність учня, включення його у навчальний процес, пошук особистісних смислів діяльності, оволодіння різноманітними соціальними ролями (Фасоля, 2017). Ейдетика, ментальні карти, рольові ігри, проєктна діяльність, створення аудіовізуальних презентацій, укладання опорних схем – це далеко не повний перелік для зацікавлення учнів, стимулювання їх до вивчення навчального матеріалу та набуття практичних

умінь і навичок. Сучасна дослідниця активних методів навчання Суджата Мехта у статті «Сучасні методи навчання – настав час для змін» узагальнила шість характеристик сучасних методів навчання: орієнтація на учня, навчання на основі діяльності, інтерактивний підхід, різноманітні форми взаємодії учнів, інтегрований характер, співпраця на різних умовах (Мехта, 2023). Усі використані на уроці методи, прийоми, засоби навчання і способи організації навчальної взаємодії учнів мають підпорядковуватися досягненню поставлених цілей.

Міжнародні освітні експерти Джон Хетті та Роберт Марцано узагальнили та класифікували десять найефективніших стратегій навчання: формулювання цілей, структурування уроків, явне навчання, напрацьовані приклади, спільне навчання, варіативність повторення, опитування, зворотний зв'язок, метакогнітивні стратегії, диференціація (Хетті, Марцано, 2017).

На цьому етапі навчального заняття учням доцільно пропонувати компетентнісно орієнтовані завдання, які моделюють певну життєву ситуацію, здебільшого виходять за межі предмета і мають не лише навчальну, а й життєву цінність, вимагають нестандартного підходу до виконання, спонукають до самостійної пошукової і творчої діяльності. У зв'язку з недостатньою кількістю компетентнісно орієнтованих завдань у підручниках, педагоги мають навчитися їх розробляти й використовувати, оскільки вони спрямовані на вирішення як навчальних проблем, так і життєвих ситуацій, які можуть виникати в житті кожної людини.

У структурі сучасного навчального заняття особливого значення набуває *рефлексивно-оцінювальний етап*, структурними компонентами якого можуть бути такі: 1) рефлексія результатів (чого я навчився на уроці?), способів їх досягнення (що робив? із чого починав? які дії здійснив? як міркував?), почуттів (що зацікавило, здивувало? у чому я змінився?); 2) оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти; 3) домашнє завдання, його інструктаж (за потреби). Метою цього етапу уроку є зіставлення досягнутого з цілями, поставленими на початку навчального заняття, залучення здобувачів освіти до рефлексивного аналізу власної навчальної діяльності. Рефлексія сприяє розвитку активності, відповідальності, наполегливості, самокритичності, навчає аналізувати свою діяльність, оцінювати її результати, виявляти помилки та продумати перспективи подальшого навчання. Для ефективності рефлексії в навчанні доречно використовувати різноманітні методи і прийоми: «картки самооцінювання», «сенкан», «мікрофон», «папка успіху», «плюс-мінус-цікаво», «знаю – хочу знати – дізнався», «три – два – один» та ін.

На цьому етапі учні отримують домашнє завдання, яке визначається за результатами навчальної діяльності на уроці. Якщо все заплановане на урок виконано належно, потреба в додатковій домашній роботі відпадає, і навпаки. За такого підходу відсутність домашнього завдання – це нагорода учневі за ефективну роботу на уроці.

Особливої уваги потребує оцінювання навчальних досягнень на уроці. За компетентнісного підходу важливо формувати здатність до само-

взаємооцінювання, корегувати спільно із здобувачами освіти результат оцінювання, визначати подальші кроки для покращення результатів навчання.

Висновки. Отже, сучасне навчальне заняття – це спосіб організації спільної діяльності вчителя та здобувачів освіти для досягнення цілей навчання. Продумана і спланована вчителем структура навчального заняття не повинна бути догмою. Вона може змінюватися залежно від ситуацій, які виникають в освітньому процесі, головне, щоб було реалізовано мету уроку, спрямовану на формування ключових та предметних компетентностей і наскрізних умінь.

Перспективи подальших досліджень. Концептуальні засади Нової української школи, нові освітні стандарти та сучасне покоління здобувачів освіти потребують змін у змісті навчання, переосмислення методик і технологій навчання, відмови від застарілих методів, прийомів і засобів навчання та акцентування уваги набутті компетентностей та наскрізних умінь учнів як суб'єктів освітнього процесу. Навчальне заняття, як основна складова класно-урочної системи в умовах сьогодення, трансформується через швидкий розвиток суспільства, глобалізаційні процеси, зміну освітніх парадигм, тому є потреба в дослідженні уроку як форми навчання в напрямі децентралізації ролі вчителя та можливостей здобувачів освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Sujata Mehta. Modern Teaching Methods – It's Time For The Change. URL: <https://eduvoice.in/modern-teaching-methods/> (accessed: 11.03.2024).

High Impact Teaching Strategies: Excellence in Teaching and Learning. Department of Education and Training, Melbourne June2017, revised and updated October, 2020. URL: <https://www.education.vic.gov.au/>

Documents/school/teachers/ (accessed: 06.03.2024).

Савченко, О. Я. (2011). Сучасний урок: суб'єктність навчання і варіативність структури. *Початкова школа*. № 9. С. 11–15.

Савченко, О. Я. (2012). Дидактика початкової освіти: підручник. Київ: Грамота. 504 с.

Фасоля, А. М. (2017). Літературна освіта: компетентності, компетентності, зуні. *Компетентнісний підхід до вивчення української літератури в основній школі: посібник*. Київ: Видавничий дім «Сам». С. 13.

REFERENCES

Sujata Mehta. Modern Teaching Methods – It's Time For The Change. URL: <https://eduvoice.in/modern-teaching-methods/> (accessed: 11.03.2024). [in English].

High Impact Teaching Strategies: Excellence in Teaching and Learning// Department of Education and Training, Melbourne June2017, revised and updated October 2020. URL: <https://www.education.vic.gov.au/Documents/school/teachers/> (accessed: 06.03.2024). [In English].

Savchenko, O. Ya. (2011). Suchasnyi urok: subiekt-nist navchannia i variatyvnist struktury. [Modern lesson: the subjectivity of learning and the variability of the structure]. *Pochatkova shkola*. № 9. S. 11–15. [in Ukrainian].

Savchenko, O. Ya. (2012). Dydaktyka pochatkovo-voi osvity: pidruchnyk. [Didactics of primary education]. Kyiv: Hramota. 504 s. [in Ukrainian].

Fasolia, A. M. (2017). Literaturna osvita: kompetent-sii, kompetentnosti, zuny [Literature education: competences, competency, zunes. Competency-based approach to the study of Ukrainian literature in primary school]. *Kompetentnisnyi pidkhdid do vuvchennia ukrainskoi literatury v osnovnii shkoli*: posibnyk. Kyiv: Vydavnychyi dim «Sam». S. 13. [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції: 14.03.2024

СУЧАСНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ

УДК 378.091.12.011.3-051:004.77(477.82)
DOI: 10.37026/2520-6427-2024-117-1-23-28

Мар'яна РАДКЕВИЧ,
викладач циклової комісії
природничо-математичних дисциплін
КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна
ORCID: 0000-0002-4002-9495
e-mail: mradkevych@lpc.ukr.education

Лариса КОНСТАНКЕВИЧ,
викладач, викладач-методист циклової комісії
природничо-математичних дисциплін
КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна
ORCID: 0000-0002-3718-9498
e-mail: lkonstankevych@lpc.ukr.education

Лілія БОРЕМЧУК,
викладачка кафедри теорії
та методики дошкільної освіти
КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна
ORCID: 0009-0007-1647-7814
e-mail: lboremchuk@lpc.ukr.education

ВИКОРИСТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОНЛАЙН-ПЛАТФОРМИ «ДІЯ.ОСВІТА» У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ФАХОВИХ ПЕДАГОГІЧНИХ КОЛЕДЖІВ

Анотація. У статті наголошено, що в сучасному освітньому середовищі, яке невпинно розвивається заради відповідності вимогам сучасності, національна онлайн-платформа «Дія.Освіта» є важливим інструментом у підготовці здобувачів освіти, зокрема означена інноваційна програма не лише відкриває широкий доступ до актуальних освітніх ресурсів, а й створює унікальні можливості для інтерактивного навчання та розвитку педагогічних навичок.

Проаналізовано використання національної онлайн-платформи «Дія.Освіта» як ключового елемента у формуванні сучасної педагогічної парадигми та підготовці кваліфікованих фахівців. Доведено, що вона є не лише зручним інструментом для доступу до сучасних методик викладання, а й інтерактивним середовищем, що сприяє взаємодії

між студентами та викладачами. Закцентовано увагу на тому, що застосування передових технологій у навчальному процесі на «Дія.Освіта» сприяє ефективному засвоєнню знань та активізує розвиток ключових навичок і компетентностей, необхідних для успішної педагогічної кар'єри.

Окреслено різнобічний вплив національної онлайн-платформи «Дія.Освіта» на підготовку здобувачів освіти фахових педагогічних коледжів, а також перспективи вдосконалення системи освіти через інтеграцію сучасних технологій у навчальний процес.

Ключові слова: національна онлайн-платформа «Дія.Освіта», освітні ресурси, інтерактивне навчання, технології навчання, освітні серіали, онлайн-освіта, онлайн-платформа.

Mariana RADKEYVCH,
*Teacher of Cyclic Commission of Natural
and Mathematical Disciplines,
The Municipal Higher Education Institution
«Lutsk Pedagogical College»
of the Volyn Regional Council,
Lutsk, Ukraine
ORCID 0000-0002-4002-9495
e-mail: mradkeyvch@lpc.ukr.education*

Larysa KONSTANKEVYCH,
*Teacher, Teacher-methodist
of Cyclic Commission of Natural
and Mathematical Disciplines,
The Municipal Higher Education Institution
«Lutsk Pedagogical College»
of the Volyn Regional Council,
Lutsk, Ukraine
ORCID: 0000-0002-3718-9498
e-mail: lkonstankevych@lpc.ukr.education*

Lilia BOREMCHUK,
*Teacher of the Department
of Theory and Methodology of preschool education
of the communal institution of higher education
«Lutsk Pedagogical College»
of the Volyn Regional Council,
Lutsk, Ukraine
ORCID: 0009-0007-1647-7814
e-mail: lboremchuk@lpc.ukr.education*

USE OF THE NATIONAL ONLINE PLATFORM «DIIA.OSVITA» IN THE PROCESS OF TRAINING EDUCATORS OF PROFESSIONAL TEACHING COLLEGES

Abstract. *In the modern educational environment, which is constantly developing in order to meet the requirements of modernity, the national online platform «Diia.Osvita» is becoming an important tool in the training of future teachers. This innovative program not only opens wide access to relevant educational resources, but also creates unique opportunities for interactive learning and development of pedagogical skills. In this article, we consider the implementation and effectiveness of using «Diia.Osvita» in teacher training programs, paying attention to its impact on the quality of education, professional growth of students and their readiness for the challenges of teaching.*

This platform is defined not only as a convenient tool for accessing modern teaching methods, but also as an interactive environment that promotes interaction between students and teachers. The use of advanced technologies in the educational process at «Diia.Osvita» not only ensures effective assimilation of knowledge, but also activates the development of key skills and competencies necessary for a successful teaching career.

In general, the article reveals the multifaceted impact of the national online platform «Diia.Osvita» on teacher training, pointing to the prospects for improving

the education system through the integration of modern technologies into the educational process.

In addition, the article draws attention to the reaction of students and teachers to the use of «Diia.Osvita», taking into account their opinions and impressions of the practical use of the platform. This contributes to an objective assessment of the advantages and disadvantages associated with the use of online resources in the process of training future teaching staff. The article describes in detail the functionality of the online platform, emphasizing its opportunities for interactive learning, interaction between students and teachers, as well as the use of modern technologies in the learning process.

Consequently, the article analyzes the use of the national online platform «Diia.Osvita» as a key element in the formation of a modern pedagogical paradigm and the training of qualified teachers.

Key words: *national online platform «Diia.Osvita», educational resources, interactive learning, learning technologies, online education, online platform.*

Постановка проблеми. *Розвиток інформаційних технологій та поширення цифровізації відкриває нові можливості як для громадян, так і для держави*

загалом. Трансформаційні процеси, що відбуваються в сучасному суспільстві, обумовлюють необхідність оновлення вимог до компетенцій фахівців різних сфер діяльності. Сьогодні нашій державі особливо необхідні кваліфіковані фахівці, які, окрім високого рівня професійних знань та умінь, здатні до самоорганізації, самоосвіти, вміють активно та цілеспрямовано працювати, не лише розуміються в сучасних технологіях, а й ефективно використовують їх у своїй професійній діяльності.

Розвиток цифрових технологій не оминув сферу й освітніх послуг. Сьогодні існує низка різноманітних вебінарів, тренінгів та курсів, які допомагають підвищити рівень володіння сучасними технологіями та цифровими інструментами. Однак варто зауважити, що на пошук відповідних курсів та їхнє вивчення затрачати час (Іванов, 2021, с. 52–56).

10 березня 2021 року Кабінетом Міністрів України було схвалено та затверджено Положення про Єдиний державний вебпортал цифрової освіти «Дія. Цифрова освіта», в якому задекларовано його основне призначення – «реалізація права кожного на якісну та доступну освіту шляхом забезпечення створення можливості дистанційного навчання через інтернет» (Питання Єдиного державного вебпорталу цифрової освіти «Дія. Цифрова освіта»: постанова Кабінету Міністрів України, 2021). Зважаючи на це, контент порталу може бути використаний як здобувачами освіти, так і фахівцями, які бажають покращити свій професійний рівень.

Вебпортал цифрової освіти «Дія. Цифрова освіта» являє собою інформаційно-телекомунікаційну систему, що включає національну освітню онлайн-платформу для розвитку цифрової грамотності, вебплатформу дистанційного навчання під назвою «Всеукраїнська школа онлайн», освітні проєкти, аудіо- та відеоматеріали, текстовий контент, інструменти перевірки засвоєних знань після вивчення освітніх матеріалів, особисті електронні кабінети користувачів, карту центрів цифрової освіти, засоби комунікації, мобільний додаток, інші компоненти та програмні модулі (Биков, 2017, с. 191–198).

У зв'язку з цим варто наголосити, що питання підготовки майбутніх здобувачів освіти фахових педагогічних коледжів до професійної діяльності в умовах цифровізації суспільства, розвиток їхньої цифрової грамотності є надзвичайно актуальними в умовах сьогодення.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Сучасні інформаційні технології та їхні теоретичні й методичні аспекти впровадження в освітній процес у процесі навчання здобувачів освіти є сферою дослідження учених, педагогів, фахівців у галузі освітніх технологій (Тілікіна, 2021, с. 46–56). Н. Волкова, Н. Дудник, О. Степанов, М. Фіцула, М. Чепіль та ін. розглядали різноманітні аспекти використання інформаційних технологій у навчанні, враховуючи теоретичні основи та розробляючи методичні підходи до їхнього ефективного застосування.

Нині значної популярності в освіті набуває національна онлайн-платформа «Дія. Цифрова освіта», пропонуючи освітні серіали та курси, спрямовані на розгляд сучасних інновацій. Утім, використання

означених курсів у навчальному процесі залишається малодослідженим явищем, що й визначає актуальність обраної авторами теми.

Метою статті є аналіз наповнення та використання національної онлайн-платформи «Дія.Освіта» у процесі підготовки здобувачів освіти фахових педагогічних коледжів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглянемо організацію та вміст національної онлайн-платформи «Дія.Освіта», а також можливості її використання у навчальному процесі для підготовки майбутніх педагогів. Перейшовши за покликанням <https://osvita.diia.gov.ua>, користувач потрапляє на головну сторінку, де увесь матеріал структуровано за категоріями: «Про проєкт», «Навчання», «Цифрограм». Також варто відзначити, що на сайті є можливість виконання пошукових запитів.

У розділі «Про проєкт» представлено основні відомості про мету та команду проєкту, інформацію про мережу хабів цифрової освіти в Україні, новини, результати дослідження цифрових навичок українців упродовж різних років та статистику використання сервісу.

Розділ «Навчання» включає в себе різноманітні елементи, як-от: освітні серіали (курси); гайди та подкасти різноманітної тематики; інформація про експертів, які беруть участь у проєкті; рейтинг користувачів; корисні покликання; довідник сучасних термінів.

Розділ «Цифрограм» – це національне тестування, що дає можливість перевірити цифрову грамотність будь-якому громадянину. Тест пропонує дати відповідь на 90 запитань зі сфер комп'ютерної грамотності, інфогієни та вміння працювати з даними.

Для повного використання можливостей онлайн-платформи користувачеві необхідно пройти реєстрацію. Після цього він отримає власний електронний кабінет, де буде відображатися особиста інформація, переглянуті освітні серіали, отримані сертифікати від проходження тестів, а також нагороди та місце в загальному рейтингу. Важливо зауважити, що весь наявний контент є безкоштовним і доступним як із мобільного пристрою, так і з комп'ютера, а отже, будь-яких обмежень для користування цією онлайн-платформою не існує.

Отже, крім самоосвіти, ми бачимо перспективи використання матеріалів платформи безпосередньо в освітньому процесі.

Передусім зосередимо увагу на освітніх серіалах. Широкий спектр тем та зручні фільтри допоможуть знайти й ознайомитися з корисною та актуальною інформацією для школярів, студентів, осіб, які вже працюють, а також для батьків.

На наш погляд, педагогам у процесі підготовки майбутніх здобувачів освіти фахових педагогічних коледжів доцільно використати такі освітні серіали:

1. **«Особиста безпека підлітків».** Поняття булінгу, кібербулінгу, залякування, погроз, кіберпереслідування й насильства в житті та в мережі є неприпустимими проявами агресії, порушенням особистої безпеки. У серіалі детально розглядаються окреслені вище ризики, які можуть стати частиною як реально-го життя підлітків, так і життя в онлайн-середовищі.

Крім того, висвітлюються життєво важливі навички, які можна вдосконалити з метою ефективної протидії цим негативним явищам. Важливо розуміти, що активна участь батьків, педагогів, а також самих підлітків у формуванні означених навичок є ключовим складником успішного протистояння впливу негативних ситуацій (доступ – за покликанням: <https://cutt.ly/DwLUbnZr>).

2. **«Навчання під час воєнного стану»**. Серіал пропонує поговорити про навчання в школі під час війни, зокрема, як учителям ефективно працювати в умовах повітряних тривог, як давати учням не тільки знання й уміння, а й відчуття безпеки, зрештою, як бути надійною опорою не тільки для учнів, а насамперед для самих себе. Завдяки цьому серіалу можна ознайомитися з новими інструментами для навчання, зокрема й використання штучного інтелекту (доступ – за покликанням: <https://cutt.ly/MwLUbHbb>).

3. **«Школа без цькування. Учителю»**. Означений освітній серіал доводить, що цькування серед дітей – неабияка проблема, яка стосується не тільки вчителів, а й батьків. У серіалі надаються ефективні поради та методи боротьби з булінгом, зокрема в роботі з дітьми, які мають емоційно-поведінкові особливості. Матеріал розроблено і для батьків, і для вчителів із метою конкретизації способів взаємодії з молодшими дітьми. Серіал покликаний допомогти обговорити болючу тему булінгу, пропонує конкретні стратегії для протидії цькуванню. Завершальною метою є створення умов, за яких проблема булінгу стане минулим завдяки об'єднанню зусиль батьків та вчителів (доступ – за покликанням: <https://cutt.ly/HwLUb4fn>).

4. **«Інтерактивне навчання: інструменти та технології»**. Якщо учні лінуються підключатися до Zoom і байдужі на онлайн-уроках, є низка заходів, які допоможуть учителям зробити заняття цікавішими. У цьому випадку в нагоді стануть платформа Microsoft Teams, програми «Клас» та «Шкільні уроки», які пропонують інструменти для ефективної комунікації з учнями і зроблять уроки більш інтерактивними. Використання ігор, на зразок MinecraftEdu, новітніх технологій, таких, як доповнена реальність, експерименти з творчими завданнями, як-от створення мультфільмів із пластиліну, пікселяція для розвитку творчості, обов'язково зацікавлять учнів, допоможуть створити захопливі проекти та зробити навчання більш захопливим (доступ – за покликанням: <https://1l1nk/LfhZD>).

5. **«Цифрові навички для вчителів»**. Інтернет має безліч інструментів, які допоможуть не лише зацікавити учнів на уроках, а й зроблять заняття інтерактивними та цікавими. У цьому вчителям допоможуть безоплатні розсилки й презентації, інтерактивні уроки на ютуб-каналі, автоматичне тестування та оцінювання, завдання на вміння розмістити файли в хмарних сховищах тощо. Завдяки означеному освітньому серіалу вчителі зможуть навчитися створювати заходи для учнів, організувати навчання в групах онлайн, автоматично оцінювати їхні результати (доступ – за покликанням: <https://1l1nk/wkdKs>).

Розповсюдження цифровізації на всі сфери життя й діяльності людини, а також активне використання різноманітних пристроїв і сервісів, що зберігають

значну кількість особистої інформації, ставлять під загрозу конфіденційність та безпеку користувачів у кіберпросторі. У зв'язку з цим важливо дотримуватися певних правил поведінки, щоб ефективно захистити себе від потенційних кіберзагроз.

Постійна освіта та усвідомлення потенційних загроз у кіберпросторі відіграють ключову роль у забезпеченні особистої кібербезпеки. Зважаючи на це, на національній онлайн-платформі представлено освітні серіали, які ознайомлять та на реальних прикладах продемонструють, як не стати жертвами кіберзловмисників. Серед таких серіалів – *«Основи кібергігієни»* (доступ – за покликанням: <https://1l1nk/7GQnt>), що створений у межах проекту «Посилення спроможностей українських державних органів у сфері кібергігієни та кібербезпеки», що реалізується координатором проєктів ОБСЄ в Україні за підтримки Міністерства закордонних справ і міжнародного розвитку Великої Британії та Федерального міністерства закордонних справ Німеччини.

Метою курсу є вміння засвоювати базові принципи кібергігієни та правильних дій у випадку інформаційних атак, здатність ефективно протистояти кіберзловмисникам. Саме такі ініціативи сприяють створенню обізнаного та кібербезпечного суспільства.

Поширеною нині проблемою є кібершахрайство із сім-картою, жертвою якого може стати будь-хто – від звичайних громадян до власників компаній. Із метою попередження та захисту від кібершахраїв Міністерством цифрової трансформації України за підтримки Агентства з міжнародного розвитку США (USAID), Кіберполіції, Урядової команди реагування на комп'ютерні надзвичайні події України, що функціонує в складі Державного центру кіберзахисту CERT-UA, а також Національного банку України було створено освітній серіал *«Обережно! Кібершахраї»* (доступ – за покликанням: <https://1l1nk/VUoTK>). Упродовж перегляду чотирьох серій користувачі дізнаються про те, як відновити номер телефону, якщо віддалено замінили сім-карту, як діяти в разі втрати або викрадення мобільного телефону, як розпізнавати й протидіяти фішингу та вішингу тощо.

Ще один освітній серіал, присвячений кібербезпеці, – *«Кіберняні»* (доступ – за покликанням: <https://1l1nk/0YtW>). Упродовж перегляду 10 серій користувач дізнається: якими мають бути паролі; як перевірити чи наявні в хакерів саме ваші паролі; що таке багатобактерна автентифікація та як її налаштувати; чому важливо оновлювати програмне забезпечення; які особливості налаштування безпечної роботи популярних месенджерів; для чого та як здійснювати резервне копіювання даних; які правила здійснення безпечних платежів в інтернеті; яку інформацію можна, а яку не варто повідомляти в мережі, щоб не стати черговою жертвою пограбування чи шантажу та багато іншого.

Отже, нами було не лише розглянуто ефективність використання «Дія.Освіта» у програмах підготовки здобувачів освіти фахових педагогічних коледжів, схарактеризовано його вплив на якість навчання та професійне зростання студентів, а й описано функціонал онлайн-платформи, зважаючи на її можливості для інтерактивного навчання, взаємодії між студентами й

викладачами, а також використання сучасних технологій у процесі навчання. Представлені в дослідженні освітні серіали можуть бути рекомендовані викладачем у силабусі / робочій програмі навчальної дисципліни як різновид неформальної освіти, результати якої зараховуватимуться здобувачеві освіти як опанування певного її складника.

Висновки. Зважаючи на представлене нами вище, варто наголосити, що диджиталізація сьогодні неабияк впливає на функціонування освітнього сектора, змінюючи цілі, пріоритети та необхідні навички для педагогів нового покоління. Одним із ключових завдань освіти на сучасному етапі є формування в студентів цифрової грамотності, зокрема вміння використовувати навички інформаційно-цифрових ресурсів, упровадження нових підходів і сучасних онлайн-інструментів та контенту освітніх платформ у підготовку майбутніх педагогів, що неабияк допомагає розширювати професійні можливості та є важливим складником їхньої професійної компетентності. У цьому контексті важливо модернізувати підготовку студентів, ознайомлювати їх з інноваціями та технологічними рішеннями в освіті, які стають все більш популярними та затребуваними, спонукати здобувачів освіти до постійного розвитку та самоосвіти.

Перспективи подальших досліджень в означеному напрямі передбачають більш ґрунтовне використання національної онлайн-платформи «Дія.Освіта» у підготовці здобувачів освіти фахових педагогічних коледжів, зокрема вивчення ефективності використання платформи, визначення впливу новітніх технологій на навчальний процес, розгляд питань адаптації особистості до потреб сучасного суспільства та важливості формування цифрової грамотності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Іванова, С. М., Кільченко, А. В. (2021). Науково-технологічна політика цифрової трансформації освіти і науки: зарубіжний досвід. *Інформаційні технології в освіті та науці*: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Мелітополь, 10–11 червня 2021 р.). Мелітополь: МДПУ імені Богдана Хмельницького. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/727344> (дата звернення: 21.01.2023).

Биков, В. Ю., Спирін, О. М., Пінчук, О. П. (2017). Проблеми та завдання сучасного етапу інформатизації освіти. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/709026> (дата звернення: 21.01.2023).

Про Єдиний державний веб-портал цифрової освіти «Дія. Цифрова освіта»: постанова Кабінету Міністрів України від 10.03.2021 № 184. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/184-2021-%D0%BF#n11> (дата звернення: 22.01.2023).

Тілікіна, Н. В. (2021). Медіа-, інформаційна і комп'ютерна грамотність як компоненти цифрової грамотності. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. Львів. Т. 29. С. 46–56.

Особиста безпека підлітків: освітній серіал. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/courses/teenagers-personal-safety> (дата звернення: 22.01.2023).

Навчання під час воєнного стану: освітній серіал. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/courses/education-during-the-state-of-war> (дата звернення: 22.01.2023).

Школа без цькування. Учителю: освітній серіал. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/courses/skola-bez-ckuvancastina-1-ucitelu> (дата звернення: 22.01.2023).

Інтерактивне навчання: інструменти та технології: освітній серіал. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/courses/interactive-learning> (дата звернення: 22.01.2023).

Цифрова компетентність сучасного вчителя нової української школи: збірник матеріалів всеукр. наук.-практ. семінару. (2022) / за заг. ред. О. В. Овчарук. Київ: Інститут цифровізації освіти НАПН України. 106 с.

Цифрові навички для вчителів: освітній серіал. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/courses/serial-iz-tyetrovovoi-hramotnosti-dlia-vchyteliv> (дата звернення: 22.01.2023).

Обережно! Кібершахраї: освітній серіал. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/courses/attention-cyber-fraudsters> (дата звернення: 22.01.2023).

Кіберняні: освітній серіал. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/courses/cybernanny> (дата звернення: 22.01.2023).

Овчарук, О., Іванюк, І., Гриценчук, О., Іванюк, І., Кравчина, О., Малицька, І., Сороко, Н. (2018). Європейський досвід розвитку цифрової компетентності вчителя в контексті сучасних освітніх реформ. *Інформаційні технології і засоби навчання*. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/issue/view/94/showToc> (дата звернення: 21.01.2023).

Основи кібергігієни: освітній серіал. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/courses/cyber-hygiene> (дата звернення: 22.01.2023).

REFERENCES

Ivanova, S. M., Kilchenko, A. V. (2021). Naukovo-tehnologichna polityka tsyfrovoyi transformatsii osvity i nauky: zarubizhnyi dosvid [Scientific and technological policy of digital transformation of education and science: foreign experience]. *Informatsiini tekhnolohii v osviti ta nauksi*: materialy II Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Melitopol, 10–11 cherv. 2021 r.). Melitopol: MDPU imeni Bohdana Khmelnytskoho. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/727344>. (data zvernennia: 21.01.2023). [in Ukrainian].

Bykov, V. Yu., Spirin, O. M., Pinchuk, O. P. (2017). Problemy ta zavdannia suchasnoho etapu informatyzatsii osvity [Problems and tasks of the modern stage of informatization of education]. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/709026>. (data zvernennia: 21.01.2023). [in Ukrainian].

Pro Yedynyi derzhavnyi veb-portal tsyfrovoyi osvity «Diia. Tsyfrova osvita» [On the Unified State Web Portal of Digital Education «Diia.Osvita.Digital education»]: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 10.03.2021 № 184. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/184-2021-%D0%BF#n11> (data zvernennia: 22.01.2023). [in Ukrainian].

Tilikina, N. V. (2021). Media-, informatsiina i kompiuterna hramotnist yak komponenty tsyfrovoyi hramotnosti [Media, information and computer literacy as components of digital literacy]. *Naukovi zapysky Lvivskoho universytetu biznesu ta prava*. Lviv. T. 29. S. 46–56. [in Ukrainian].

Osobysta bezpeka pidlitkiv: osvitnii serial [Personal safety of teenagers: educational series]. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/courses/teenagers-personal-safety> (data zvernennia: 22.01.2023). [in Ukrainian].

Navchannia pid chas voiennoho stanu: osvittii serial [Training during martial law: an educational series]. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/courses/education-during-the-state-of-war> (data zvernennia: 22.01.2023). [in Ukrainian].

Shkola bez tskuvan. Uchyteliu: osvittii serial [School without bullying. To the teacher: an educational series]. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/courses/skola-bez-ckuvan-castina-1-ucitelu> (data zvernennia: 22.01.2023). [in Ukrainian].

Interaktyvne navchannia: instrumenty ta tekhnolohii: osvittii serial. [Interactive Learning: Tools and Technologies: educational series]. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/courses/interactive-learning> (data zvernennia: 22.01.2023). [in Ukrainian].

Tsyfrova kompetentnist suchasnoho vchytelia novoi ukrainskoi shkoly [Digital competence of the modern teacher of the new Ukrainian school]: zbirnyk materialiv vseukr. nauk.-prakt. seminaru. (2022) / za zah. red. O. V. Ovcharuk. Kyiv: Instytut tsyfrovizatsii osvity NAPN Ukrainy. 106 s. [in Ukrainian].

Tsyfrovi navychky dlia vchyteliv: osvittii serial [Digital Skills for Teachers: educational series]. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/courses/>

serial-iz-tsyfrovoi-hramotnosti-dlia-vchyteliv (data zvernennia: 22.01.2023). [in Ukrainian].

Obezrzhno! Kibershakhrai: osvittii serial [Be careful! Cyber scammers: an educational series]. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/courses/attention-cyber-fraudsters> (data zvernennia: 22.01.2023). [in Ukrainian].

Kiberniani: osvittii serial [Cybernetic: an educational series]. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/courses/cyber-nanny> (data zvernennia: 22.01.2023). [in Ukrainian].

Ovcharuk, O., Ivaniuk, I., Hrytsenchuk, O., Ivaniuk, I., Kravchyna, O., Malytska, I., Soroko, N. (2018). Yevropeisky dosvid rozvytku tsyfrovoi kompetentnosti vchytelia v konteksti suchasnykh osvittikh reform [Uropean experience in the development of the teacher's digital competence in the context of modern educational reforms]. *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia*. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/issue/view/94/showToc> (data zvernennia: 21.01.2023). [in Ukrainian].

Osnovy kiberhiieny: osvittii serial [The basics of cyber hygiene: an educational series]. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/courses/cyber-hygiene> (data zvernennia: 22.01.2023). [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції: 05.03.2024

УДК 37.013.3:001.895

DOI: 10.37026/2520-6427-2024-117-1-28-33

Галина СТРІЛЬЧИК,

завідувачка лабораторії педагогічного досвіду та етнопедагогіки,

старший викладач кафедри менеджменту та освітніх інновацій

Івано-Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти,

м. Івано-Франківськ, Україна

ORCID: 0009-0006-9861-751X

e-mail: g.slobodian@ifoippo.org.ua

НОВА УКРАЇНЬСЬКА ШКОЛА У ВИМІРІ ІННОВАЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ПРАКТИК

Анотація. У статті висвітлено важливість підвищення професійного рівня педагогів Нової української школи завдяки упровадженню інноваційних освітніх практик як характерної ознаки сучасної освіти та освіти майбутнього. Здійснено аналіз сучасного стану впровадження інноваційної діяльності в системі освіти, оскільки її необхідність зумовлена часом, конституційними вимогами, тенденціями розвитку освіти відповідно до індивідуальних потреб та здібностей дітей. Наголошено, що нововведення в сучасній освіті – нагальна потреба сьогодні, оскільки лише інноваційна за своєю суттю освіта може виховати людину, яка сповідує сучасні закони глобалізації суспільства і стандарти Євросоюзу.

Схарактеризовано роботу авторських творчих

майстерень, що функціонують на базі Івано-Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти та є не лише своєрідною альтернативою підвищення кваліфікації вчителів, а й прикладом інноваційної форми роботи з педагогічними працівниками регіону. Зроблено висновок, що використання інноваційних освітніх практик сприяє забезпеченню доступу до них суб'єктів інноваційної освітньої діяльності, зберіганню інформації про освітні інновації, а також підготовці суб'єктів освітньої діяльності до використання освітніх інновацій.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, заклади освіти, Концепція Нової української школи.

Halyna STRILCHIK,
 Head of the pedagogical laboratory
 experience and ethnopedagogy,
 Senior lecturer of the Department of Management
 and educational innovations
 Ivano-Frankivsk Regional Institute
 of Postgraduate Pedagogical Education,
 Ivano-Frankivsk, Ukraine
 ORCID: 0009-0006-9861-751X
 e-mail: g.slobodian@ifoiippo.org.ua

THE NEW UKRAINIAN SCHOOL IN THE MEASURE OF INNOVATIVE EDUCATIONAL PRACTICES

Abstract. *The article highlights the importance of raising the professional level of teachers of the New Ukrainian School through the introduction of innovative pedagogical practices of learning, a characteristic feature of modern education and the education of the future, to realize the enrichment of teachers with the assets of culture, science, and innovative technologies through collective and individual forms of knowledge acquisition.*

An analysis of the current state of the implementation of innovative activities in the education system was carried out since its necessity is determined by time, constitutional requirements, and trends in the development of education to provide a child with an educational level to his individual needs and abilities.

It is noted that innovation in the educational process is an urgent need, without the implementation of these changes will lose their relationship with life, since only innovative, inherently education can educate a person who lives by the modern laws of globalization of society and the standards of the European Union.

Four author's creative workshops teachers, which function based on the Ivano-Frankivsk Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education, are characterized because a modern school should become a place of personal and professional development of students; formation of readiness of teachers of the New Ukrainian School for innovative professional activities, implementation and implementation of innovative practices in the educational process of educational institutions.

The importance of increasing the professional development of pedagogical workers through their continuous professional improvement, development of creative potential and pedagogical initiative, as well as supporting educators in the implementation of educational innovations, is clarified, because the modernization of the education system is connected, first of all, with the introduction of innovative technologies into the educational environment, in which are based on integral models of the educational process, based on the dialectical unity of methodology and means of their implementation.

Key words: *innovations, innovative activity, educational institutions, Concept of the New Ukrainian School.*

Постановка проблеми. Важливість проблеми

інноваційної діяльності вчителя Нової української школи обумовлена поставленими вимогами суспільства до освіти, оскільки ХХІ століття характеризується бурхливим розвитком інноваційних освітніх практик, зокрема в галузі освіти, винайдених завдяки новітнім досягненням науки та їхньої взаємної інтеграції, що дозволяє вирішувати низку теоретичних і практичних завдань. В умовах реалізації Концепції Нової української школи вагомим значення набуває інноваційна діяльність закладів освіти, що характеризується системним експериментуванням, апробацією та застосуванням інновацій в освітньому процесі. Реалізація компетентнісного підходу в освіті призводить до оновлення принципів формування змісту та методів навчання, переорієнтації із процесу на результат навчання, оскільки розвиток суспільства вимагає вдосконалення системи педагогічної та післядипломної освіти педагогічних і науково-педагогічних працівників відповідно до умов інтеграції України у європейське та світове освітнє співтовариство.

Система неперервного підвищення кваліфікації вчителів забезпечує збагачення працівників освіти надбаннями культури, науки та інноваційних технологій шляхом колективних та індивідуальних форм оволодіння знаннями, стимулює динаміку їхнього педагогічного мислення. Сьогодні педагоги досить широко використовують у своїй роботі різноманітні освітні інновації, створюють авторські програми інноваційної діяльності закладів освіти, які безпосередньо сприяють реалізації завдань розвитку закладів освіти, адже реформа шкільної освіти, орієнтована на ключові принципи сучасної освіти, що впроваджені в країнах Європейського Союзу.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Для успішної реалізації основних положень та завдань Концепції Нової української школи у закладах освіти реалізується впровадження інновацій у сфері освіти, що вимагає підвищення якості освітнього процесу шляхом створення освітніх, навчальних, виховних, психолого-педагогічних моделей та впровадження інноваційних практик. Питання професійно-педагогічної підготовки освітянських кадрів і формування готовності учителів до інноваційної діяльності розглядають І. Бех, Я. Болюбаш, В. Бондар, С. Гончаренко,

Г. Гребенюк, Ю. Завалевський, І. Зязюн, Л. Кадченко, С. Кириленко, Л. Коваль, В. Ковальов, Л. Кондрашова, О. Мариновська, В. Химинець, В. Щербина та ін.

Теоретико-методологічні, психологічні та аксіологічні засади формування готовності майбутнього вчителя до інноваційної діяльності, модель формування готовності майбутнього вчителя до такої діяльності, а також педагогічні умови її ефективності представлені в колективній монографії «Формування готовності майбутніх вчителів до інноваційної діяльності: теорія і практика» (Огієнко, Калюжна, Мільто та ін., 2016).

Важливість розвитку сучасного інноваційного освітнього середовища та дослідження проблем упровадження інноваційних практик у закладах освіти висвітлено у дослідженнях таких українських науковців, як С. Васильєва, Л. Ващенко, М. Волос, С. Гончаренко, Л. Даниленко, І. Дичківська, Т. Демиденко, О. Дубасенюк, Л. Калініна, В. Кремень, В. Кондратюк, В. Маслов, Л. Петриченко, С. Сисоєва, Т. Сорочан, О. Федорцова, Д. Чернілецький, А. Черниш та ін.

Так, І. Дичківська розглядає інноваційну педагогічну діяльність як цілеспрямовану педагогічну діяльність, орієнтовану на зміну й розвиток освітнього процесу з метою досягнення вищих результатів, одержання нового знання, формування якісно іншої педагогічної практики (Дичківська, 2004), Т. Демиденко – як складне, інтегральне утворення, сукупність різних за цілями та характером видів робіт, що відповідають основним етапам розвитку інноваційних процесів та спрямовані на створення і внесення педагогами змін у власну систему роботи (Демиденко, 2004), а Л. Петриченко – як творчу педагогічну діяльність, засновану на осмисленні педагогічного досвіду, що спрямована на прогресивні зміни й розвиток освітнього процесу, формування якісно іншого педагогічного знання та якісно іншої педагогічної практики (Петриченко, 2006).

Дослідженню особливостей упровадження сучасних інноваційних практик та їхньої реалізації в діяльності закладів освіти присвячено також дослідження С. Кириленко, в яких авторка не лише аналізує сутність понять «нововведення», «інновації», «інноваційні практики», а й ґрунтовно аналізує процес упровадження інноваційних практик як цілеспрямованого системного набору прийомів, методів організації освітньої діяльності (Кугуленко, 2023).

Мета статті полягає в дослідженні проблеми формування готовності учителів Нової української школи до інноваційної професійної діяльності та впровадження інноваційних практик в освітній процес закладів освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний учитель – це особистість, яка завжди має бути готова до змін, переорієнтації власного мислення, усвідомлення нових вимог щодо інноваційної освітньої діяльності, адже створення інновацій є процесом творчим, таким, що відповідає умовам пошуку нового, оригінального, оптимального. Оскільки готовність до інноваційної діяльності є внутрішньою силою, що формує інноваційну позицію вчителя, носіями педагогічних інновацій можуть бути лише творчі особистості, здатні до рефлексії, саморозвитку, самоактуалізації, професійного самовдосконалення. Отож інновація є

продуктом творчого пошуку, результатом остаточної розробки нової ідеї.

У Концепції Нової української школи окреслені такі напрями змін:

- новий зміст, орієнтований на формування ключових компетентностей для життя;
- педагогіка партнерства, що ґрунтується на взаємоповазі між усіма учасниками освітнього процесу;
- умотивований учитель, який має необхідні кваліфікації та стимули, щоби стати лідером змін;
- орієнтація на неповторність особистості й індивідуальний підхід до задоволення потреб кожного учня;
- виховання на цінностях як інтегральна складова освітнього процесу;
- зміна структури середньої школи задля розширення доступу дітей шкільного віку до якісної освіти, а також підвищення ефективності використання фінансових ресурсів, що спрямовуються на освіту;
- автономія школи, що утверджується пліч-о-пліч з моніторингом якості освітніх послуг, котрі надаються кожним закладом освіти;
- обсяги фінансування, достатні для забезпечення рівного доступу до якісної освіти всім учням, незалежно від їхнього місця проживання;
- створення сучасного освітнього середовища, що стимулюватиме вивільненню креативного потенціалу як учнів, так і педагогів (Концепція Нової української школи, 2016).

Зважаючи на представлене вище, зауважимо, що інноваційним можна назвати такий процес, який передбачає освоєння та поширення інновацій у педагогічній практиці, адже розвиток особистості вчителя у професійному контексті здійснюється насамперед на базі інститутів післядипломної педагогічної освіти й за участі методистів та науковців цих закладів.

Т. Сорочан зазначає, що «професійний розвиток педагогічних працівників відбувається на андрагогічних засадах, тобто з урахуванням особливостей навчання дорослих, адже провідним мотивом дорослої людини є прагнення розв'язувати важливі для неї професійні проблеми за допомогою набутих знань» (Сорочан, 2016). Зважаючи на це, в Івано-Франківському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти на базі навчально-оздоровчого центру «Лімниця», починаючи із 2012 року, функціонують авторські творчі майстерні педагогів, що є своєрідною альтернативою підвищення кваліфікації вчителів та прикладом інноваційної форми роботи з педагогічними працівниками регіону.

Ініціатором створення означених вище авторських творчих майстерень педагогів та одночасно суб'єктом, який здійснює стратегічне управління їхньою діяльністю, є колектив Івано-Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. Координаційну роботу творчих майстерень педагогів із нововведень в освітньому процесі, які зумовлені часом, конституційними вимогами, сучасними тенденціями розвитку освіти, підготовки та розробки інноваційних інтелектуальних продуктів виконують лабораторія педагогічного досвіду та етнопедогогіки, а також кафедра менеджменту та освітніх інновацій.

Організаційно-правові, змістово-діяльнісні та фінансові умови функціонування авторських творчих майстерень педагогів визначають модель організації авторської творчої майстерні та розроблене положення, затверджене наказом департаменту освіти і науки обласної державної адміністрації та зареєстроване в головному управлінні юстиції в Івано-Франківській області.

У процесі роботи авторських творчих педагогічних майстерень були визначені такі основні положення щодо професійного розвитку педагогів:

- навчання – це процес, що триває впродовж усього життя, розвиток учителів тісно пов'язаний із розвитком учнів;
- максимальна мобілізація інтелектуальної еліти вчителів на освітні реформи;
- створення організаційно-педагогічних умов для вільного вибору різних форм підвищення кваліфікації;
- стимулювання праці вчителів-новаторів;
- передача концептуальних підходів і технологій реалізації провідної ідеї авторського досвіду слухачам творчої майстерні, створення ними на цій основі інтелектуального педагогічного продукту;
- популяризація авторських моделей, що актуальні для регіону;
- створення сприятливих умов для пошуку кожним слухачем авторської творчої майстерні власних оригінальних підходів в особистій практиці модернізації освіти.

На базі Івано-Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти цього року функціонує чотири авторських творчих майстерні педагогів, а саме: Авторська творча майстерня імені Володимира Граціанського (керівник У. Шваєнко); Авторська творча майстерня вчителів початкових класів (керівник Л. Загрійчук); Авторська творча майстерня вчителів математики (керівник І. Василів); Авторська творча майстерня учителів-предметників, керівників закладів загальної середньої освіти, закладів позашкільної освіти, керівників гуртків (керівник Ю. Пахомов). Склад колективів авторських творчих майстерень педагогів, консультантів та відповідний і прогнозований інтелектуальний продукт затверджені наказом Департаменту освіти і науки Івано-Франківської облдержадміністрації від 25.09.2023 № 247.

Авторські творчі майстерні педагогів працюють за: 1) укладеною керівником програмою, в якій автор моделює зміст, форми і методи діяльності, а саме обґрунтовує актуальність та практичну значущість проблеми, визначає мету, завдання, прогнозований інтелектуальний продукт діяльності, змістові модулі та вимоги до навчальних досягнень учасників творчих майстерень, технічне та програмне забезпечення, перелік початкових умінь та навичок учасників, а також подає її на затвердження науково-методичної ради обласного інституту післядипломної педагогічної освіти; після завершення роботи звітує про результати на засіданні науково-методичної ради та колегиї департаменту освіти і науки обласної державної адміністрації; 2) навчальним, навчально-тематичним планом, затвердженим ректором інституту, і розкладом занять: не менше 8 годин на місяць упродовж терміну,

необхідного для підготовки продукту (не менше ніж 72 годин), документ про завершення навчання – сертифікат про підвищення кваліфікації (72 години або 2,4 кредиту ECTS).

Результатом діяльності означених вище педагогічних творчих майстерень з упровадження освітніх інновацій є: оновлення змісту освіти; докорінне переосмислення технологій навчання і виховання; створення умов для реалізації особистості; оновлення складників педагогічного процесу – мети, змісту, методів і засобів діяльності; вміння вибудовувати концептуальні засади педагогічних нововведень, які включають діагностику, прогнозування, корекцію і рефлексію інноваційних дій; створення нової системи управління закладом освіти; зміна організаційної структури закладу загальної середньої освіти (реорганізація системи методичної роботи); підвищення рівня кваліфікації педагогів; створення атмосфери творчості та емоційного комфорту.

Серед надбань творчих майстерень педагогів Івано-Франківщини варто назвати такі інтелектуальні продукти, як: навчально-методичний посібник для вчителів, методистів, викладачів «Використання мультимедійної дошки у вивченні предметів природничо-математичного циклу»; «Візуалізація навчального матеріалу на уроках біології у 8 класі за технологією «Перевернутий клас»; навчально-методичний посібник «Використання мультимедійної дошки під час навчання математики учнів з особливими освітніми потребами» для 5 класу; навчальний посібник «Комплект тематичних карток з англійської мови для соціальних мереж та месенджерів»; навчальний посібник «Об'єктно-орієнтоване програмування мовою Java»; методичний посібник «Кращі практики використання ігрової технології «Хрестики-нулики»; «Партнерська взаємодія вчителів і батьків у контексті Нової української школи»; навчально-методичний посібник «Нова українська школа: порадник вихователю групи продовженого дня в закладах загальної середньої освіти»; навчально-методичний посібник «Використання елементів фітбол-гімнастики та фітбол-аеробіки на уроках фізичної культури в початкових класах»; «Орієнтовні конспекти інтегрованих уроків для вчителів пілотних класів»; навчальний посібник для керівників закладів загальної середньої освіти «Коучинг як ефективна технологія успішного вчителя», що розглядалися комісією Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України і отримали висновок «Схвалено до використання в загальноосвітніх навчальних закладах».

Крім того, варто виокремити й інші напрацювання педагогів. Так, навчально-методичний посібник «Пізнаємо рідний край» є результатом роботи авторської творчої майстерні вчителів-предметників і керівників гуртків закладів загальної середньої та позашкільної освіти при Івано-Франківському ОІШПО. Зміст посібника відображає широкий спектр інформації про досліджувані об'єкти природного значення та історико-культурної спадщини рідного краю. Комплексна характеристика цих об'єктів дає можливість використання її для навчання, просвітницької роботи, проведення різнопланових екскурсій, спортивних та пізнавальних

маршрутів, туризму та рекреації. Матеріали посібника спрямовані на формування в здобувачів освіти навичок критичного мислення, аналітичних та пізнавальних здібностей, ціннісного ставлення до природи, культури і мистецтва. Видання містить авторські завдання з елементами творчої, пошукової, дослідницької роботи, інтерактивні вправи, поради з дистанційного навчання, альбоми-замальовки, проєктні роботи, які вдало інтегруються в освітній процес.

Матеріали посібника «Цифрові засоби навчання в початковій школі» спрямовані на формування в здобувачів початкової ланки освіти ключових компетентностей Нової української школи шляхом формування наскрізних умінь із використанням цифрових засобів навчання. Зміст посібника відображає широкий спектр застосування в освітньому процесі цифрових засобів навчання, доповненої та віртуальної реальності. У ньому представлено загальний огляд цифрових інструментів, розробки уроків, виховних заходів і тематичних тижнів, апробованих у закладах загальної середньої освіти під час онлайн- і офлайн-навчання.

Посібник «Нова українська школа. Перевернутий урок англійської мови. 6 клас» розроблено відповідно до чинної модельної навчальної програми «Іноземна мова. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Зимомря І. М., Мойсюк В. А. та ін.) і призначений для вчителів, які викладають англійську мову в 6 класі. У виданні розкрито особливості технології перевернутого навчання, представлено покрокову модель перевернутого уроку англійської мови та інтерактивні розробки уроків за цією технологією з фрагментами відео для самостійного опрацювання здобувачами освіти вдома, а також авторські розробки уроків до кожної з тем, що вивчаються в 6 класі Нової української школи, до яких укладені завдання на кожен рівень засвоєння навчального матеріалу (репродуктивний, продуктивний, творчий). Видання сприятиме розвиткові компетентних мовців, здатних спілкуватися іноземними мовами для духовного, культурного та національного самовираження і міжкультурного діалогу, для збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, творчої самореалізації, формування ціннісних орієнтацій і ставлень.

Зважаючи на викладене вище, зазначимо, що інноваційні освітні практики допомагають педагогам:

- створити спільне бачення якісно нового рівня роботи, зробити важливі кроки для оволодіння вмінням спостерігати, аналізувати наслідки та вплив використання інновацій, продуктивних методів;

- поглибити знання і розуміння сучасних тенденцій розвитку освіти, особливостей процесів викладання і навчання учнів, основних механізмів функціонування і реалізації компетентнісної парадигми навчання, способів реалізації інтегративного підходу в навчанні здобувачів освіти;

- розвивати критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, вміння керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати конструктивні рішення, розв'язувати проблеми, здатність комунікувати з іншими людьми, працювати в команді, забезпечуючи досягнення спільного успіху.

Значна увага у процесі роботи приділяється розвитку фахових навичок педагогів, а саме вмінню:

- організовувати педагогічну діяльність на компетентнісних засадах (прогнозування, проєктування, оцінювання тощо);

- конструювати та реалізувати сучасні програми навчання учнів із використанням методів, форм і технологій;

- здійснювати моніторинг освітнього процесу та складати індивідуальні освітні маршрути для становлення учня як особистості, громадянина, інноватора;

- проєктувати власну програму професійно-особистісного зростання.

У зв'язку з цим наголосимо, що використання інноваційних освітніх практик сприяє забезпеченню доступу до них суб'єктів інноваційної освітньої діяльності, зберіганню інформації про освітні інновації, а також підготовці суб'єктів освітньої діяльності до використання освітніх інновацій. Однак варто наголосити, що будь-які педагогічні інновації, які впливають на задоволення потреб суспільства, мають бути науково обґрунтованими і пройти неабияку практичну апробацію.

Висновки. Отже, комплексна робота команди Авторських творчих майстерень педагогів, що діють при Івано-Франківському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти, спрямована на підвищення професійного розвитку педагогічних працівників шляхом їхнього неперервного фахового вдосконалення, розвитку творчого потенціалу та педагогічної ініціативи, підтримки освітян в упровадженні освітніх інновацій, адже модернізація системи освіти передусім тісно пов'язана з уведенням в освітнє середовище інноваційних технологій, в основу яких покладено цілісні моделі освітнього процесу, засновані на діалектичній єдності методології та засобів здійснення.

Перспективи подальших досліджень з означеного питання вбачаємо передусім у розробці авторських підходів до організації професійного розвитку педагогічних працівників на основі Авторських творчих майстерень педагогів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Формування готовності майбутніх вчителів до інноваційної діяльності: теорія і практика: колективна монографія. (2016) / авт. кол.: О. І. Огієнко, Т. Г. Калюжна, Л. О. Мільо та ін. Київ. 258 с. URL: <http://ipood.com.ua/e-library/formuvannya-gotovnosti-maybutnogo-vchitelya-do-innovaciyno-diyalnosti/formuvannya-gotovnosti-maybutnih-vchiteliv-do-innovaciyno-diyalnosti-teoriya-i-praktika> (дата звернення: 24.02.2024).

Дичківська, І. М. (2004). Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. Київ: Академвидав. С. 248.

Демиденко, Т. М. (2004). Підготовка майбутніх учителів трудового навчання до інноваційної педагогічної діяльності: дис. канд. пед. наук: 13.00.04. Черкаси: Черкаський національний університет. 220 с.

Петриченко, Л. О. (2006). Шляхи підготовки майбутніх вчителів до інноваційної діяльності. *Наукові записки кафедри педагогіки ХНУ ім. В. Н. Каразіна*: зб. наук. праць. Харків: Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна.

Вип. XVI. С. 177–182.

Курьленко, С. (2023). Implementation of modern innovative practices in the activities of general secondary educational institutions. *Нова педагогічна думка*. № 1 (113). С. 22–26. URL: <http://npd.roippo.org.ua/index.php/NPD/article/view/513/516> (дата звернення: 21.02.2024).

Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. (2016) / Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 22.02.2024).

Сорочан, Т. М. (2016). Методологія змін у системі післядипломної педагогічної освіти. *Педагогіка і психологія*. № 4 (93). С. 24–31.

Реалізація Концепції «Нова українська школа» в умовах інноваційного освітнього середовища: матеріали фестивалю інновацій. (2019) / уклад.: Н. А. Поліщук. Луцьк: Волинський ІППО. 160 с. (дата звернення: 24.02.2024).

REFERENCES

Formuvannya hotovnosti maibutnikh vchyteliv do innovatsiinoi diialnosti: teoriia i praktyka: kolektyvna monohrafiia [Formation of readiness of future teachers for innovative activities: theory and practice: collective monograph]. (2016) / avt. kol.: О. І. Охійченко, Т. Н. Каліузна, Л. О. Мілто та ін. Kyiv. S. 24. (data zvernennia: 24.02. 2024). [in Ukrainian].

Dychkivska, I. M. (2004). Innovatsiini pedahohichni tekhnologii [Innovative pedagogical technologies]: navch. posib. Kyiv: Akademvydav. S. 248. (data zvernennia: 24.02.2024). [in Ukrainian].

Demydenko, T. M. (2004). Pidhotovka maibutnikh uchyteliv trudovoho navchannia do innovatsiinoi

pedahohichnoi diialnosti [Preparation of future teachers of labor education for innovative pedagogical activities]: dys. kand. ped. nauk: 13.00.04. Cherkasy: Cherkaskyi natsionalnyi universytet. 220 s.

Petrychenko, L. O. (2006). Shliakhy pidhotovky maibutnikh vchyteliv do innovatsiinoi diialnosti [The way of preparing future teachers for innovative activities]. *Naukovi zapysky kafedry pedahohiky KhNU imeni V. N. Karazina: zb. nauk. prats.* Kharkiv: Khark. nats. un-t im. V. N. Karazina. Vyp. XVI. S. 177–182.

Курьленко, С. (2023). Implementation of modern innovative practices in the activities of general secondary educational institutions. *Нова педагогічна думка*. № 1 (113). С. 22–26. URL: [http://npd.roippo.org.ua/index.php/NPD/article /view/513/516](http://npd.roippo.org.ua/index.php/NPD/article/view/513/516). (data zvernennia: 21.02.2024). [in English].

Nova ukrainska shkola. Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly [New Ukrainian school. Conceptual principles of secondary school reform]. (2016) / Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (data zvernennia: 22.02.2024). [in Ukrainian].

Sorochan, T. M. (2016). Metodolohiia zmin u systemi pislidyplomnoi pedahohichnoi osvity [Methodology of changes in the system of postgraduate pedagogical education]. *Pedahohika i psykholohiia*. № 4 (93). S. 24–31 (data zvernennia: 22.02.2024). [in Ukrainian].

Realizatsiia Kontseptsii «Nova ukrainska shkola» v umovakh innovatsiinoho osvitnoho seredovyschcha [Implementation of the «New Ukrainian School» Concept in the Conditions of an Innovative Educational Environment]: materialy festyvaliu innovatsii. (2019) / uklad.: N. A. Polishchuk. Lutsk: Volynskiy IPPO. 160 s. (data zvernennia: 24.02. 2024). [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції: 27.02.2024

ПРИРОДНИЧІ НАУКИ. ТЕХНОЛОГІЇ

УДК 378.091:61:615.1
DOI: 10.37026/2520-6427-2024-117-1-34-40

Світлана БУХАЛЬСЬКА,
кандидат педагогічних наук,
професор кафедри фундаментальних дисциплін,
заступник директора Фахового медичного коледжу
КЗВО «Рівненська медична академія»,
м. Рівне, Україна
ORCID: 0000-0003-2804-6441
e-mail: bukhalskasvitlana@gmail.com

КОМПЕТЕНТІСНО ЗОРІЄНТОВАНІ ЗАВДАННЯ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІН ПРИРОДНИЧО-НАУКОВОГО ЦИКЛУ В ЗАКЛАДАХ МЕДИЧНОЇ (ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ) ОСВІТИ

Анотація. У статті актуалізовано проблему застосування компетентісно зорієнтованих завдань у процесі вивчення природничих наук, що є фундаментальними для професійно зорієнтованих дисциплін у закладах медичної (фармацевтичної) освіти. Зауважено, що знання й уміння, здобуті майбутніми фахівцями медичної (фармацевтичної) освіти у ході вивчення дисциплін природничо-наукового циклу, становлять когнітивно-діяльнісну складову компетентності та виявляються у «м'яких» (soft skills) і базових навичках для здійснення навчально-професійної діяльності.

Представлено рекомендації щодо укладання компетентісно зорієнтованих завдань, визначення їхньої структури (ціннісно-мотиваційний, проблемно-змістовий, інформаційно-діяльнісний аспекти) та алгоритмів виконання (чітке формулювання проблеми; визначення мотивів і стимулів; відбір форм і методів виконання завдань; опрацювання інформаційних

джерел; виклад власних ідей, їхня реалізація під час виконання; презентація виконаного завдання; рефлексія та аналіз очікуваних результатів).

Доведено, що в процесі виконання компетентісно зорієнтованих завдань із дисциплін природничо-наукового циклу формуються науковий світогляд, інформаційна грамотність, відповідальність, мобільність, а також уможливаються випереджувальний професійний розвиток і неперервність освіти. Наведено приклади компетентісно зорієнтованих завдань із ботаніки, біології та екології, зміст яких носить прикладний, фаховий характер медичного та фармацевтичного спрямування.

Ключові слова: компетентісно зорієнтовані завдання, природничо-наукові дисципліни, заклади медичної (фармацевтичної) освіти, професійне спрямування.

Svitlana BUKHALSKA,
Candidate of Pedagogical Sciences,
Professor at the department of fundamental disciplines,
deputy director of the Professional Medical College
of MIHE «Rivne Medical Academy»,
Rivne, Ukraine
ORCID: 0000-0003-2804-6441
e-mail: bukhalskasvitlana@gmail.com

COMPETENCE-ORIENTED TASKS WHEN STUDYING THE DISCIPLINES OF THE NATURAL AND SCIENTIFIC CYCLE IN INSTITUTIONS OF MEDICAL (PHARMACEUTICAL) EDUCATION

Abstract. The article updates the problem of applying competence-oriented tasks in the process of

studying natural sciences, which are fundamental for professionally oriented disciplines in medical (pharmaceutical) education institutions.

It is noted that the knowledge and skills acquired by future specialists of medical (pharmaceutical) education during the study of the disciplines of the natural and scientific cycle constitute a cognitive-functional component of competence and are manifested in «soft» and basic skills for the implementation of educational and professional activities.

Recommendations are given on the compilation of competence-oriented tasks, the definition of their structure (value-motivational, problem-content, informational-activity aspects) and implementation algorithms (clear formulation of the problem; determination of motives and incentives; selection of forms and methods of task performance; processing of information sources; presentation of own ideas, their realization during implementation; presentation of the completed task; reflection and analysis of expected results).

It was found that in the process of performing competence-oriented tasks in the disciplines of the natural and scientific cycle, a scientific worldview, information literacy, responsibility, mobility are formed; anticipatory professional development and continuity of education are made possible.

Examples of competence-oriented tasks in Botany, Biology, Ecology, the content of which has an applied, professionally oriented nature of medical and pharmaceutical direction, are given.

Key words: competence-oriented tasks, natural and scientific disciplines, medical (pharmaceutical) educational institutions, professional direction.

Постановка проблеми. Професійно-компетентнісна освіта в Україні, зокрема медична (фармацевтична), є актуальною проблемою та нагальною необхідністю, що зумовлена викликами сучасного суспільства й вимогами державних стандартів щодо надання послуг у галузі знань 22 «Охорона здоров'я» й передбачає формування і розвиток активних, самодостатніх, конкурентоспроможних майбутніх фахівців та особистостей, здатних успішно вирішувати завдання у різноманітних професійних і життєвих ситуаціях.

Варто зазначити, що практична значущість окресленої проблеми полягає у реалізації завдань щодо формування і розвитку інтегральної, загальної та предметної компетентностей здобувачів освіти, що визначені чинними освітньо-професійними програмами «Сестринська справа», «Лікувальна справа», «Стоматологія», «Стоматологія ортопедична», «Фармація (молодший фаховий бакалавр)», а також освітньо-професійними програмами підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальностями 223 «Медсестринство», 224 «Технології медичної діагностики та лікування», 226 «Фармація, промислова фармація», 227 «Терапія та реабілітація в закладах медичної (фармацевтичної) освіти».

Зауважимо, що базою для опанування майбутніми фахівцями професійно зорієнтованих дисциплін у закладах медичної (фармацевтичної) освіти є успішно здобуті знання, набуті вміння і навички з дисциплін

природничо-наукового циклу, зокрема біології з основами генетики, біологічної фізики, біологічної хімії, мікробіології, медичної біології, медичної ботаніки, медичної хімії, анатомії та фізіології людини тощо. Водночас вивчення означених дисциплін забезпечує когнітивно-діяльну складову компетентності, що передбачає переосмислення змісту природничо-наукової освіти з урахуванням мотиваційно-стимулюючих і професійно-спрямованих чинників щодо розвитку наукового світосприймання та пізнання, критичного мислення, розуміння необхідності дотримання правил безпеки життєдіяльності й усвідомлення значимості здоров'язбережувальної відповідальності, природничо-етичного ставлення до дійсності тощо. На нашу думку, використання компетентісно зорієнтованих завдань у процесі вивчення дисциплін природничо-наукового циклу сприятимуть формуванню здатності та готовності здобувачів освіти застосовувати знання й уміння в теоретичному та практичному аспектах як у повсякденному житті, так і в майбутньому у процесі надання медичних (фармацевтичних) послуг.

Аналіз наукових досліджень і публікацій засвідчує про широке впровадження компетентісного підходу в освітню сферу (Н. Бібік, І. Зязюн, О. Овчарук, О. Пошетун, С. Сисоева); медичну (фармацевтичну) освіту (К. Орду, Р. Сабадишин, О. Ткачук (медицина); М. Дем'янчук, Л. Поєдинцева, І. Радзівська, З. Шарлович (медсестринство), О. Гуменюк, Я. Кульбашна, Д. Лисиця, Я. Нагірний, І. Скрипник, (стоматологія), А. Резніков, О. Любінська (лабораторна медицина); Л. Кайдалова, М. Омельчук, Т. Рева, О. Штрімайтіс (фармація) та ін.).

Дотичними до окресленої проблеми є ґрунтовні дослідження з таких проблем, як: формування дослідницької компетентності майбутніх лікарів у процесі вивчення природничих дисциплін (О. Макаренко); теоретичні та методичні засади інтеграції природничо-наукової і професійно-практичної підготовки майбутніх лікарів (М. Пайкуш); формування професійної компетентності майбутніх медичних сестер у процесі вивчення хіміко-біологічних дисциплін (І. Лукашук); компетентісний підхід до навчання на практичних заняттях із медичної і біологічної фізики (О. Іванченко, О. Мельникова); інтерактивні завдання з біології у Новій українській школі (А. Самойлов, О. Тагіліна, Г. Ягельська) тощо.

Однак теоретичний аналіз наукових розвідок дає підстави стверджувати, що дослідниками недостатньо акцентовано та здійснено відбір компетентісно зорієнтованих завдань у процесі вивчення дисциплін природничо-наукового циклу в закладах медичної (фармацевтичної) освіти, зокрема біології та екології, медичної біології, медичної ботаніки закладів медичної та фармацевтичної освіти, що забезпечують засвоєння інформації, опанування певними техніками, виявлення ставлення до тих чи інших об'єктів, явищ, ситуацій.

Мета статті полягає у визначенні значимості компетентісно зорієнтованих завдань із дисциплін природничо-наукового циклу в закладах медичної (фармацевтичної) освіти для здобуття фундаментальних знань, умінь і навичок та їхньої реалізації, а також

в обґрунтуванні рекомендацій щодо змісту та виконання означених завдань.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі реформування української освітньої галузі ключовою парадигмою визначено компетентнісний підхід як засіб модернізації освіти, зокрема й медичної (фармацевтичної). Використання потенціалу дисциплін природничо-наукового циклу забезпечує інтеграцію всебічної підготовки фахівця медичної (фармацевтичної) освіти, що охоплює навчання, виховання й розвиток особистості як біосоціальної істоти; уможлиблює розширення більш глибокого та сучасного уявлення про Всесвіт, довкілля й живі форми в ньому; здобуття знань про організм людини на всіх рівнях організації живого з огляду фундаментальних ознак і властивостей як у нормі, так і при патологічних змінах; закономірності біохімічного та біофізичного підґрунтя, що пояснюють метаболічні, генетичні, фізіологічні та інші процеси, тобто про спосіб життя й стан здоров'я людини.

Саме базові знання, вміння й навички з дисциплін природничо-наукового циклу забезпечують здатність здобувачів медичної (фармацевтичної) освіти активно виявляти компетентнісні характеристики, а саме:

- оперувати сучасною термінологією, науковими поняттями, законами, концепціями, вченнями і теоріями;
- розкривати сутність природничих наук з огляду біосоціальної природи людини;
- давати оцінку стану різнорівневим біологічним системам на основі взаємозв'язку фундаментальних закономірностей природознавства, філософії, соціології, освіти, охорони здоров'я;
- використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології з метою вивчення нових досягнень у сфері природничих наук;
- виявляти ініціативи, висувати нові ідеї, генерувати їх у проєктах, моделях, програмах; проводити експериментальну роботу, керуючись принципами біоетики та деонтології;
- розвивати комунікативну взаємодію, працювати в команді для досягнення успішного результату;
- підтримувати та поширювати ідеї безпеки довкілля, охорони здоров'я, бережливого природокористування та сталого розвитку суспільства.

Отож компетентність здобувачів медичної (фармацевтичної) освіти в галузі природничих наук характеризується певним рівнем засвоєних знань, набутих навичок природничо-наукової та пізнавально-дослідницької діяльності на основі ключових ідей, принципів, тверджень, теорій і закономірностей природи й суспільства.

Ми погоджуємось із твердженнями О. Макаренка стосовно того, що: 1) природничо-наукова підготовка забезпечує формування природничо-наукової компетентності майбутніх фахівців; 2) природничо-наукові дисципліни за змістом інтегрують між собою та з фаховими навчальними дисциплінами; 3) природничо-наукові дисципліни закладають основи для формування фахових компетентностей; 4) у процесі природничо-наукової підготовки застосовуються специфічні форми та методи організації навчального процесу і його

методичне забезпечення, які за певних умов сприятимуть формуванню фахових компетентностей; 5) серед недоліків у процесі вивчення природничо-наукових дисциплін є недостатній рівень професійної спрямованості і мотивації (Макаренко, 2017, с. 8).

Водночас у наукових дослідженнях віднаходимо твердження, що під професійною спрямованістю вивчення природничих дисциплін у педагогічній науці слід розуміти адаптоване засвоєння студентами базового змісту предмета на рівні вимог професії медичного працівника, сконцентроване навколо фундаментальних освітніх об'єктів і цілей, мотивів та потреб суб'єктів пізнання. Відповідно професійну спрямованість навчання природничих дисциплін у медичному закладі освіти будемо розглядати як складний комплексний багатофункціональний процес, скерований на усвідомлення мотивів, потреб майбутньої діяльності, на гармонійне поєднання теоретичної і практичної складових змісту освіти – введення у зміст предметів професійно значущого навчального матеріалу, використання інтерактивних методів та форм роботи (Романишина, 2010). Слушним є також уточнення про те, що професійна спрямованість навчання на прикладі хіміко-біологічних дисциплін у медичному коледжі – це передусім орієнтація змісту, форм, методів і засобів навчання на формування професійної компетентності та якостей фахівця, в яких знаходять відображення хіміко-біологічні компетенції (Лукашук, 2017, с. 6–7).

У зв'язку з викладеним вище вважаємо за доцільне актуалізувати значимість компетентнісного підходу до вивчення дисциплін природничо-наукового циклу майбутніми фахівцями сфери охорони здоров'я за такими аспектами: мотиваційний, професійно зорієнтований та пошуково-дослідницький. Зокрема, особисте розуміння й осмислення учасниками освітнього процесу значимості природничих наук у процесі здобуття медичної (фармацевтичної) освіти; пізнання навколишнього світу та усвідомлення себе як біосоціальної істоти; визначення пріоритетів світоглядного та інтелектуального розвитку як особисті та фахівця; урахування науково-природничих та медико-деонтологічних принципів і власних можливостей у досягненні мети, що є доказом умотивованості та цілеспрямованості.

Професійні орієнтири актуалізують роль природничих знань, умінь і навичок як фундаментальних для наступності здобуття освіти за зазначеними вище спеціальностями в галузі знань 22 «Охорона здоров'я», уможлиблюють розуміння універсальності властивостей і функціональних ознак життя як специфічної форми біологічної матерії через призму людського організму як у нормі, так і при патологічних змінах; сприяють розширенню наукового світогляду про природні об'єкти та явища, що впливають на стан здоров'я людини; спрямовують на виховання культури гармонійної взаємодії людини і природи. Пошук нових ідей, висунення припущень і міркувань, моніторинг, встановлення причинно-наслідкових зв'язків між явищами природи та здоров'ям і життєдіяльністю людини, аргументація, моделювання, прогнозування наслідків взаємодії у системі «природа → людина → природа» свідчать про глибокі світоглядні орієнтири, прогресивні думки, критичне мислення, дослідницькі

навички, що сприяють формуванню екологічної, природо- й здоров'язбережувальної компетентності.

Здобуваючи знання, майбутній фахівець отримує відповідь на питання «Робити що?»; набуваючи навичок – на питання «Робити як?»; розвиваючи ставлення – на питання «Робити чому?» або «Робити для чого?» (Мигаль, 2021, с. 14). Практика підтверджує, що компетентісно зорієнтовані завдання сприяють формуванню «м'яких» навичок (soft skills) та здобуттю предметних знань і вмінь відповідно до освітньої професійної програми, а також є формою контролю й діагностування рівнів сформованості та розвитку компетентності.

Ми вважаємо, що покрокове виконання завдань компетентісно зорієнтованого спрямування з дисциплін природничо-наукового циклу дає логічну відповідь із причинно-наслідковими зв'язками на окреслені питання. Оскільки здобуття знань передбачає пошук і відбір достовірної інформації, аналіз швидкозмінних даних, синтез і систематизацію теоретичних надбань для застосування надалі в практиці. Наступні кроки передбачають набуття досвіду з використання здобутих знань і відібраних технологій у досягненні питань «Як робити?». Зауважимо, що опанування знаннями та практичними навичками супроводжуються мотивами, стимулом і рефлексією, які уможливають усвідомлення здобувачами освіти себе як особистості та майбутнього фахівця охорони здоров'я із визначеними цінностями та пріоритетами.

У процесі укладання таких завдань необхідно дотримуватися відповідності змісту навчальної програми з дисципліни; чітко окреслювати ключові аспекти проблеми; зрозуміло формулювати запитання; надавати рекомендації щодо використання інформаційних джерел, інструментів для їхнього виконання та генерування відповідей у різних інтерактивних формах.

Із метою уникнення одноманітності й шаблонності у змісті завдань важливо інтегрувати текст, таблиці, схеми, рисунки, ілюстрації тощо, а також використовувати судження і твердження, гіпотези і факти, дотичні й доказові матеріали для об'єктивного вирішення проблеми.

У структурі компетентісно зорієнтованих завдань доцільно визначити такі аспекти: ціннісно-мотиваційний (зацікавленість, усвідомлення значущості для здобуття фаху, набуття досвіду, умотивованість і стимул у розв'язанні завдань, цінності та пріоритети); проблемно-змістовий (розуміння змісту завдання, пошук ідей, складання алгоритмів виконання); інформаційно-діяльнісний (аналіз інформаційних джерел, синтез, аналогія у поєднанні з індукцією, гнучкість думок, критичне мислення, креативність тощо).

Отже, у процесі виконання компетентісно зорієнтованих завдань у здобувачів освіти формуються: інформаційна грамотність (здатність до пошуку, відбору та засвоєння інформації, володіння інформаційно-комунікаційними технологіями); відповідальність (самоконтроль, зосередженість на проблемі та досягнення очікуваного результату, дотримання науково-етичних принципів); мобільність (активізація мотивів, стимулів і потреб відповідно до вимог сьогодення); випереджувальний професійний розвиток (фахові орієнтири на

майбутнє); неперервність (навчання впродовж життя).

Керуючись представленими вище рекомендаціями, наведемо приклади компетентісно зорієнтованих завдань із дисциплін природничо-наукового циклу освітньо-професійних програм закладів медичної (фармацевтичної) освіти.

Так, у розділі «Систематика рослин» дисципліни «Медична ботаніка», що є фундаментальною для фармакогнозії, фітотерапії та ін., на нашу думку, до вивчення рослини доцільно підходити комплексно, з урахуванням біологічних характеристик та практичного застосування у медичній (фармацевтичній) практиці. Наприклад, пропонуємо цикл компетентісно зорієнтованих завдань: *Пирій повзучий (Elytrigia repens L.) – представник родини Тонконогові (Злакові) Poaceae (Gramineae)*. Ця багаторічна трав'яниста рослина, котра завдяки розгалуженому кореневищу всім відома не тільки як злісний бур'ян, а й як лікарська рослина, відвари з кореневища якої використовували ще за античних часів. За морфологічними ознаками кореневище пирію повзучого бурого кольору, у міжвузлях порожнисте; наявні додаткові корені, що утворюють мичкувату кореневу систему; листки дрібні, редуковані – лусковидні. Рослина невибаглива до умов проростання. Завдяки багатому хімічному складу кореневище ефективно застосовують у народній та традиційній медицині як сировину для харчових і біологічно активних добавок, настоїв, міцних відварів, водних витяжок тощо. Заготівлю лікарської сировини здійснюють раною весною або восени, викопуючи кореневища.

Завдання 1. Встановіть відповідність між хімічним складом кореневища як лікарської сировини пирію повзучого та лікувально-профілактичною дією.

Хімічний склад: 1. Інулін. 2. Інозит. 3. Холін. 4. Ефірні олії. 5. Кремнієва кислота. 6. Глюкуронова кислота. 7. Пектин.

Дія: А. Метаболічна. В. Антибактеріальна. С. Детоксикаційна. Д. Ліпотропна. Е. Радіопротекторна. F. Пробиотична. G. Регенеруюча.

№	A	B	C	D	E	F	G
1						+	
2	+						
3				+			
4		+					
5							+
6			+				
7					+		

Завдання 2. На основі аналізу хімічного складу кореневища пирію повзучого визначте вітаміни, що входять до складу настоїв та міцних відварів. Вкажіть перелік вітамінів та їхню дію.

Наприклад, аскорбінова кислота (вітамін С) – імуностимулювальна дія.

Завдання 3. Відповідно до дії застосування кореневища пирію повзучого (обволікаюча, відхаркувальна, послаблююча, сечогінна, тонізуюча) визначте патологічні стани людського організму.

Наприклад, жовчогінна дія → захворювання печінки та жовчного міхура.

Завдання 4. Обґрунтувати або спростувати думку про те, що в екстремальних умовах (епідемії, воєнні дії) ефективно вживати міцні відвари з кореневища пирію повзучого.

У процесі вивчення дисципліни «Біологія з основами генетики» також доцільно використовувати компетентісно зорієнтовані завдання, що базуються на сучасних відкриттях у галузі біології, генетики, фізіології та медицини. Скажімо, такий комплекс завдань: Американськими науковцями Каталіні Каріко та Дрю Вайсманом досліджено модифікації нуклеозидних основ, на основі яких розроблено та випробувано ефективні мРНК-вакцини проти COVID-19. Дослідники розробили спосіб «омани» імунної системи організму, зокрема в чужорідній мРНК уридин, один із п'яти нуклеозидів нуклеїнових кислот, був заміщений на псевдоуридин – модифікований аналог. Отож молекули чужорідної екзогенної мРНК стали нерозпізнаними для ТОЛ-подібних рецепторів та не викликали гострої імунної реакції організму, тобто важких імунних ускладнень. Це відкриття у 2023 році було удостоєне Нобелівської премії.

Завдання 1. Проаналізуйте представлену вище інформацію. Який науковий метод біологічних

досліджень застосовано науковцями Каталіні Каріко та Дрю Вайсманом?

- А. Порівняльно-описовий. С. Моделювання.
В. Експериментальний. Д. Моніторинг.

Завдання 2. Який процес покладено в основу означеного дослідження?

А. Застосування матричної РНК для її вираження (експресії) у клітині.

В. Генні точкові мутації.

С. Транскрипція матричної РНК за участю модифікованої ДНК.

Завдання 3. Теоретичні досягнення біології застосовують у медицині для розроблення методів ранньої діагностики, лікування та профілактики багатьох вірусних захворювань людини. Продовжити твердження: «Це стало можливим унаслідок сучасних досліджень у галузі...»:

А. Екології та біохімії. С. Екології та біохімії.

В. Анатомії та біоніки. Д. Молекулярної біології та генетики.

Завдання 4. Побудуйте ментальну карту «COVID-19 – пандемічна проблема XXI століття» за такими векторами дослідження:

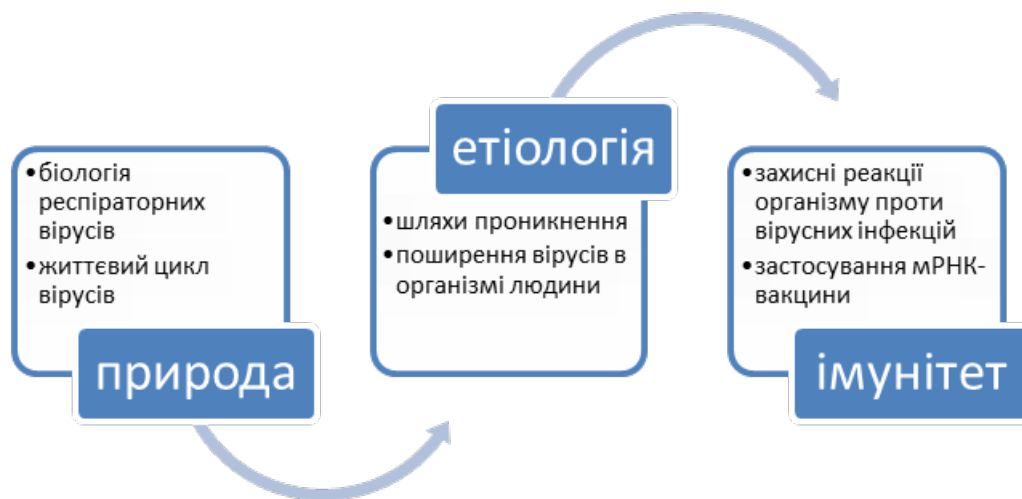

Рис. 1. Вектори дослідження проблеми COVID-19

Слід наголосити, що важливими є медико-фармацевтичні аспекти компетентісно зорієнтованих завдань екологічного спрямування. Наприклад: на стан здоров'я людини впливають абіотичні, біотичні, антропогенні чинники, які можуть викликати екологічно залежні хвороби. Зокрема, хвороби органів дихання та алергічні захворювання можуть бути спричинені недостатнім вмістом кисню, наявними пилом, оксидами Карбону, Нітрогену, Сульфуру у повітрі, а також фенологічними станами довкілля.

Завдання 1. Учені встановили, що невеликі об'єми вільного кисню почали накопичуватися на Землі приблизно три мільярди років тому. Водночас 2,5 мільярди років тому рівень кисню в атмосфері почав різко зростати. Такі зміни дослідники назвали Кисневою катастрофою (Great Oxidation Event), що повністю змінила характер хімічних реакцій в атмосфері.

З'ясуйте, чим було спричинене таке явище?

- А. Окисненням вуглекислого газу.
В. Продуктування кисню Ціанобактеріями.
С. Фотосинтез рослин.
Д. Хемосинтез бактерій.

Завдання 2. Відповідно до показників у відсотках встановіть хімічний елемент (речовину), що входить до складу атмосферного повітря.

1. 78.08%	А. Кисень
2. 20.95%	В. Неон
3. 0.93%	С. Азот
4. 0.03%	Д. Діоксид карбону
5. 0.0018%	Е. Аргон

№	A	B	C	D	E
1			+		
2	+				
3					+
4				+	
5		+			

Завдання 3. Встановіть причинно-наслідкові зв'язки походження → забруднювач атмосфери.

1. Пилова буря.
2. Холодильні установки.

3. Посилена денітрифікація.
4. Надмірне використання органічних розчинників.

- A. Фреони.
- B. Тверді частки.
- C. Бензин.
- D. Монооксид азоту.

Наприклад, пилова буря → тверді частки в повітрі.

Завдання 4. Побудуйте «вектор думок» щодо вирішення проблеми очищення атмосферного повітря. Наведіть приклади. Запропонуйте свої ідеї.

Рис. 2. «Вектор думок»

З огляду на методологію компетентнісно зорієнтованих завдань дисциплін природничо-наукового циклу можемо стверджувати, що вивчення означеної проблеми реалізується через використання науково-пошукових методів пізнання природи та біологічно-соціальної сутності людини; мотивацію, пріоритети, теорію, практику та рефлексію здобувачі освіти; актуалізацію міжпредметної інтеграції фундаментальних і професійно зорієнтованих дисциплін в умовах освітнього процесу закладів медичної (фармацевтичної) освіти.

Висновки. Отже, компетентнісно зорієнтовані завдання з дисциплін природничо-наукового циклу є інформативними, дієвими та ефективними щодо набуття фундаментальних знань і умінь для подальшого використання в навчальній і професійній діяльності, виконання яких мотивує і стимулює здобувачів медичної (фармацевтичної) освіти до пізнання нового, виявлення власної позиції та думки щодо вирішення проблем, спонукає до прогнозування, моделювання практичних і життєвих ситуацій, інтегрує наукові, дидактичні, прикладні й міждисциплінарні аспекти формування компетентності.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в статистичному аналізі ефективності використання компетентнісно зорієнтованих завдань у процесі вивчення дисциплін природничо-наукового циклу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Макаренко, О. В. (2017). Формування дослідницької компетентності майбутніх лікарів у процесі вивчення природничих дисциплін: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти».

Кропивницький. 20 с.

Романишина, Л. М., Хмельяр, І. М., Лукашук, М. М. (2010). Професійна спрямованість навчання природничих дисциплін у системі підготовки медичного працівника середньої ланки. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Вип. 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2010_4_16 (дата звернення: 02.02.2024).

Лукашук, І. М. (2017). Формування фахової компетентності майбутніх медичних сестер у процесі вивчення хіміко-біологічних дисциплін: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Хмельницький. 20 с.

Мигаль, А., Трамбовецька, А., Єрмоєнко, Н. та ін. (2021). Компетентнісний підхід у медичній освіті. Київ. 78 с.

REFERENCES

Makarenko, O.V. (2017). Formuvannya doslidnytskoi kompetentnosti maibutnih likariv u procesi vyvchennia pryrodnychyh dyscyplin [Formation of research competence of future doctors in the process of studying natural sciences]: autoref. dys.... kand. pedah. nauk: 13.00.04 «Teoriia i metodyka profesiinoi osvity». Kropyvnytskyi. 20 s. [in Ukrainian].

Romanyshyna, L. M., Khmeliar, I. M., Lukashchuk, M. M. (2010). Profesiina spriamovanist navchannia pryrodnychyh dyscyplin u systemi pidhotovky medychnoho pracivnyka serednioi lanky [The professional focus of teaching natural sciences in the system of training a middle-level medical worker]. *Visnyk Nacionalnoi akademii Derzavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy*. Vyr. 4.

URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2010_4_16 (data zvernennia: 02.02.2024). [in Ukrainian].

Lukashchuk, I. M. (2017). Formuvannia fahovoi kompetentnosti maibutnih medychnyh sester u procesi vyvchennia himiko-biologichnyh dyscyplin [Formation of professional competence of future nurses in the process of studying chemical and biological disciplines]: autoref. dys.

... kand. ped. nauk: 13.00.04 «Teoriia i metodyka profesii-noi osvity». Hmelnytskyi. 20 s. [in Ukrainian].

Myhal, A., Trambovetska, A., Yeromenko, N. and others. (2021). Kompetentnisnyi pidhid u medychnii osviti [Competence approach in medical education]. Kyiv. 78 s. [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції: 11.03.2024

УДК 37.091.33:7.012-022.332]:001.89
DOI: 10.37026/2520-6427-2024-117-1-40-44

Анатолій БРОВЧЕНКО,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дизайну
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0001-8772-0999
e-mail: brovchenko_a@ukr.net

НЕПЕРЕРВНА ДИЗАЙН-ОСВІТА ЯК НАУКОВА ТА НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНА ПРОБЛЕМА

Анотація. У статті проаналізовано термін «неперервна освіта» та представлено різні підходи до визначення сутності цієї дефініції. Закцентовано увагу на розвитку дизайн-освіти як складника освітньої системи України, зокрема неперервну дизайн-освіту представлено як систему освітніх програм і методів, спрямованих на постійне професійне вдосконалення фахівців у сфері дизайну. Виокремлено наукові та навчально-методичні проблеми у розвитку вітчизняної системи неперервної дизайн-освіти, що вимагають особливого системного підходу щодо їхнього вирішення, а саме: актуалізації програм, розробки нових методів навчання, забезпечення доступу до ресурсів,

оцінки результативності, адаптації до індивідуальних потреб, глобального підходу тощо. Серед основних проблем, які виникають у контексті розвитку неперервної дизайн-освіти в Україні, названо відсутність стандартизації інструктивно-методичної бази, низький рівень матеріально-технічної бази, відсутність взаємодії з індустрією, нестабільність фінансування, недостатнє використання інтерактивних методів навчання, потреба у підготовці викладацького складу, адаптація до вимог ринку праці тощо.

Ключові слова: дизайн-освіта, неперервна освіта, розвиток, теоретичні аспекти, система, навчально-методичні проблеми.

Anatoly BROVCHENKO,
Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Design,
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University,
Kyiv, Ukraine
ORCID: 0000-0001-8772-0999
e-mail: brovchenko_a@ukr.net

CONTINUOUS DESIGN EDUCATION AS A SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL PROBLEM

Abstract. The article analyzes the essence of the concept of «continuous education». It was revealed that in modern conditions, various approaches to determining its essence have developed. The author takes as a basis the definitions according to which continuous education is realized by: forming the need and ability of the individual for self-education and self-development; optimization of

the system of retraining specialists and raising their professional level; creation of integrated educational plans and programs; formation and development of educational-scientific-production complexes of graduate training of specialists; development and introduction of distance education based on innovative information technologies; creating a system of educational institutions to provide adult

education in accordance with the needs of the individual and the labor market. It is emphasized that continuous education becomes a scientific and educational-methodical problem that requires a comprehensive approach and balanced solutions. At the same time, the development of design education as a part of the entire educational system of Ukraine is subject to the general trend of the movement towards continuous education. The researcher defines continuous design education as a system of educational programs and methods aimed at continuous professional improvement of designers and other design specialists. Scientific and educational-methodical problems of such a system may include the following aspects: updating programs, developing new teaching methods, providing access to resources, evaluating performance, adapting to individual needs, and a global approach. The main problems that may arise in the context of the development of continuous design education in Ukraine: lack of standardization of the instructional and methodological base, low level of material and technical base, lack of interaction with industry, instability of funding, insufficient use of interactive teaching methods, need for training of teaching staff, adaptation to labor market requirements.

Key words: design education, continuous education, development, theoretical aspects, system, educational and methodological problems.

Постановка проблеми. Швидкі темпи розвитку промислового виробництва й суспільних відносин та намагання галузі дизайну за цих умов не відставати від їхніх потреб, спричиняють необхідність змін у системі підготовки фахівців-дизайнерів. Це викликає серед науковців неабиякі дискусії щодо шляхів вирішення проблем розвитку неперервної дизайн-освіти як цілісної системи, яка швидко реагує на запити виробництва та суспільства.

Неперервна освіта – це ключовий аспект сучасного соціального та економічного розвитку. Заради успішної адаптації до світу, який швидко змінюється, та постійного розвитку суспільства, освіта повинна стати постійним елементом нашого життя. У цьому контексті формування неперервної дизайн-освіти в Україні постає як наукова і навчально-методична проблема.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Вітчизняні теоретики та практики приділяють проблемам розвитку української дизайн-освіти та її неперервності особливу увагу. Так, О. Фурса досліджує сутність і закономірності розвитку дизайн-освіти, її значення в загальній системі освіти і культури, аналізує тенденції розвитку дизайну і дизайн-освіти в Україні. Є. Антонович, А. Бойчук, О. Генісаретський, В. Даниленко окреслюють теоретико-методологічні та науково-методичні основи дизайнерської освіти. Т. Джаман визначає головні підходи, що простежуються у визначенні неперервної освіти, а А. Дяченко відповідно – основні завдання національного дизайну у процесі підготовки бакалаврів у закладах вищої освіти. В. Прусак, Т. В. Ніколаєва, Т. І. Ніколаєва, Т. Шафранська аналізують проблеми підготовки майбутніх фахівців-дизайнерів.

Мета статті – розглянути основні проблемні

аспекти формування неперервної системи дизайн-освіти України як наукової та навчально-методичної проблеми.

Виклад основного матеріалу дослідження. Неperервна дизайн-освіта є стратегічним елементом, що використовується для того, аби залишатися конкурентоспроможним та успішним у динамічному світі дизайну. На сьогодні науковою спільнотою ще не вироблено єдино правильного визначення терміна «неперервна освіта», а отже, його можна трактувати по-різному. Так, в Українському педагогічному енциклопедичному словнику за редакцією С. Гончаренка неперервна освіта трактується як «сукупність засобів, способів і форм здобуття, поглиблення й розширення загальної освіти, професійної компетентності, культури, виховання, громадянської та моральної зрілості; процес формування й задоволення пізнавальних запитів і духовних потреб особистості, розвитку її задатків і здібностей у мережі державно-суспільних навчальних закладів і шляхом самоосвіти» (Гончаренко, 2011, с. 318).

У сучасних умовах, за твердженням дослідниці Н. Ничкало, набули розвитку різні підходи щодо визначення сутності поняття «неперервна освіта», яку слід розглядати як філософсько-педагогічну концепцію, відповідно до якої освіта трактується як процес, що охоплює все життя людини; важливий аспект освітньої практики на різних ступенях системи освіти, що представляє її як постійне цілеспрямоване освоєння людиною соціокультурного досвіду різних поколінь; принцип організації освіти на загальнодержавному та регіональному рівнях; принцип реалізації державної політики в галузі освіти; сучасна світова тенденція в галузі освіти; парадигма науково-педагогічного мислення (Ничкало, 2000).

Також неперервність освіти формально трактується як неперервність навчальної діяльності, її продовження після завершення так званої базової освіти. На думку українських учених (А. Алексюк, П. Воловик, Н. Ничкало, С. Сисоєва та ін.), неперервна освіта передусім пов'язана з пізнанням людиною себе, своїх інтересів та здібностей. Вона включає в себе всі освітні рівні: дошкільну освіту, загальну середню освіту, вищу освіту, післядипломну освіту, неформальну освіту. І. Зязюн зі свого боку зауважує, що смислом і метою будь-якої освіти є Людина в постійному (впродовж життя) розвитку, а кінцевим підсумком – внутрішній стан особистості на рівні потреби пізнавати нове, здобувати знання, виробляти матеріальні та духовні цінності, допомагати ближньому (Зязюн, 2001).

У Білій книзі національної освіти України зазначається, що неперервна освіта реалізується шляхом: формування потреби й здатності особистості до самонавчання та саморозвитку; оптимізації системи підготовки фахівців і підвищення їхнього фахового рівня; створення інтегрованих навчальних планів та програм для підготовки кваліфікованих фахівців; формування й розвитку навчально-науково-виробничих комплексів ступеневої підготовки фахівців; розвитку і запровадження дистанційної освіти на основі інноваційних інформаційних технологій; створення системи навчальних закладів для забезпечення освіти дорослих відповідно до потреб особистості та ринку праці (Біла

книга національної освіти України, 2010). Саме цей підхід ми беремо за основу для нашого дослідження.

Означена вище концепція передбачає не лише отримання нових знань, умінь та саморозвитку впродовж усього життєвого шляху людини, а й вирішення низки наукових та навчально-методичних проблем. У зв'язку з цим сучасні технології відкривають нові можливості для дистанційного навчання та самоосвіти.

Як же забезпечити якість цих форматів та їхню відповідність сучасним вимогам? Як створити ефективні програми, що враховують індивідуальні особливості учнів та відповідають вимогам ринку праці? Як стимулювати інтерес до навчання впродовж усього життя та створювати умови для розвитку самомотивації? Саме неперервна освіта стає науковою та навчально-методичною проблемою, що вимагає комплексного підходу та виважених рішень. На нашу думку, новаторські методи, активна взаємодія між наукою та практикою, а також розробка адаптивних програм – ось ключі до подолання цих викликів.

Розвиток дизайн-освіти як складника всієї освітньої системи України підпорядковується загальній тенденції руху до неперервної освіти. За цих умов неперервна дизайн-освіта є системою відповідних програм і методів, спрямованих на постійне професійне вдосконалення фахівців у сфері дизайну; обов'язковим аспектом для всіх, хто і надалі хоче залишатися конкурентоспроможним, удосконалюючи свої навички у швидкозмінюваному світі дизайну.

Неперервна дизайн-освіта, тобто освіта з використанням методу проєктів, – це освіта цифрового суспільства. Її неперервність полягає в обґрунтованому взаємодоповненні дошкільної дизайн-освіти із початковою дизайн-освітою, початкової – із базовою дизайн-освітою, базової – із профільною, профільної – із професійною (професійно-технічною) дизайн-освітою, профільної і професійно-технічної – із передвещою дизайн-освітою, а передвещої – із вищою дизайн-освітою.

Концепція неперервної дизайн-освіти віддзеркалює важливість системного й різностороннього розвитку та компетенцій учнів на різних етапах навчання. Вона сприяє поступовому поглибленню та розширенню знань і навичок у сфері дизайну, дозволяючи здобувачам освіти поетапно розвивати свої таланти та спрямовувати їх у професійному руслі. Для дизайнера це особливо важливо, адже професійна діяльність дизайнера вимагає різнобічного розвитку – творчого, духовного, інтелектуального, емоційного, естетичного тощо. Саме це має стати підґрунтям його сучасної теоретичної та методологічної основи повноцінної професійної підготовки (Фурса, 2020).

Дизайн-освіта охоплює різні аспекти та напрямки дизайну, такі, як графічний дизайн, промисловий дизайн, вебдизайн, модний дизайн, інтер'єрний дизайн та ін. зважаючи на це, сутність дизайн-освіти полягає в тому, щоб підготувати студентів до творчого процесу, розвивати їхню креативність, аналітичні й технічні навички, вчити їх працювати з різними інструментами і технологіями, що використовуються в сучасній сфері дизайну.

До основних складників дизайн-освіти варто

віднести:

1. *Теоретичну базу*: вивчення основних принципів і теорій дизайну, розуміння історії та розвитку дизайну (студенти отримують розуміння основних принципів дизайну, історії розвитку дизайну, вивчають його вплив на суспільство).

2. *Практичні навички*: розвиток навичок роботи з різними інструментами та програмами, що використовуються у відповідних галузях дизайну (студенти вивчають технічні та творчі аспекти дизайну, навчаються використовувати різноманітні інструменти та програми для створення дизайнерських рішень).

3. *Креативність і вираження*: сприяння розвитку креативного мислення та здатності виражати ідеї через дизайн. Дизайн-освіта сприяє розвитку критичного мислення стосовно ефективності та естетики дизайну, а також його впливу на користувачів та суспільство в цілому. Дизайн-освіта сприяє розвитку творчого мислення, що є ключовим елементом у процесі розробки новаторських та унікальних дизайнерських рішень.

4. *Комунікаційні навички*: навчання взаємодії з клієнтами, командна робота, аналіз потреб користувачів та ефективне вираження дизайнерських концепцій. Оскільки дизайнери часто спілкуються з клієнтами та іншими зацікавленими сторонами, дизайн-освіта також акцентує увагу на розвитку навичок ефективної комунікації.

5. *Сучасні технології*: ознайомлення з новітніми технологіями та інструментами, що використовуються у сфері дизайну.

6. *Професійна підготовка*: ознайомлення з практичними аспектами роботи дизайнера, включаючи ведення проєктів, роботу з бюджетами та дедлайнами, а також етичні аспекти дизайну.

Дизайн-освіта може бути як формальною, так і неформальною, може здійснюватися як у закладах вищої освіти (університети, коледжі), так і у вигляді самостійних курсів та майстер-класів. Завдяки їй здобувачі освіти готуються до роботи у творчих індустріях, вона надає їм необхідні знання та навички для успішної кар'єри в обраній сфері дизайну.

Неперервна дизайн-освіта як наукова і навчально-методична проблема впроваджується на основі наукових обґрунтувань та структурно-логічної схеми освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми (ОПП / ОНП) з дизайну чи його спеціалізацій, а також завдяки педагогічно доцільному навчально-методичному забезпеченню, що сприяє успішній реалізації означених вище програм.

Поняття «неперервна дизайн-освіта» вказує на те, що освітній процес в галузі дизайну не обмежений конкретним періодом, а навпаки, є постійним і тривалим. Учасники навчання в галузі дизайну продовжують здобувати нові знання та навички впродовж усього свого професійного розвитку, зокрема неперервна освіта у цій галузі є необхідною умовою для адаптації дизайнерів до змінюваного світу та потреб суспільства.

Серед необхідних і достатніх навчальних вимог у системі вітчизняної дизайн-освіти передусім варто виділити такі:

– наявність системного підходу, що поєднує науковий та навчально-методичні аспекти, а також реагує

на зміни в індустрії, аби підтримувати постійний професійний розвиток учасників цього сектора;

- застосування принципів гнучкості, індивідуалізації, інклюзивності, інноваційності та відкритості з метою співтворчості з різними суб'єктами освітнього процесу;

- сприяння розвитку творчих, критичних, комунікативних, емоційних, цифрових та інших компетенцій, необхідних для успішної діяльності дизайнерів у сучасному світі;

- використання сучасних технологій та методів навчання, наприклад, онлайн-курси, гейміфікація, дистанційне навчання, проєктне навчання, кооперативне навчання та ін.;

- орієнтованість на результати та здатність вимірювати їх за допомогою різних інструментів, серед яких: портфоліо, сертифікати, рейтинги та ін.

Неперервну систему дизайн-освіти як наукову і навчально-методичну проблему можна розглядати з різних точок зору (див. табл. 1).

Таблиця 1

Наукові та навчально-методичні напрями досліджень неперервної системи дизайн-освіти

Напрями досліджень дизайн-освіти	Характеристики напрямів досліджень дизайн-освіти
Розробка і застосування методологій дизайну в неперервній освіті	стратегії і методи, які дають змогу ефективно інтегрувати дизайн-елементи в освітній процес на різних життєвих етапах особистості
Розгляд і впровадження новітніх технологій та інновацій у процес неперервної дизайн-освіти	використання засобів предметного та інформаційного дизайну, віртуальної реальності, штучного інтелекту, інтерактивних технологій тощо
Стратегії професійної підготовки фахівців у галузі дизайн-освіти	розробка програм, модулів, курсів для підготовки викладачів у галузі дизайну
Розроблення систем оцінювання і забезпечення якості в неперервній дизайн-освіті	визначення ефективності й результативності дизайнерських освітніх програм і заходів
Дослідження аспектів лідерства та стратегічного управління в контексті дизайн-освіти	з'ясування і розвиток стратегій, що враховують зміни в галузі дизайну та освіти у процесі її неперервного розвитку відповідно до Національної рамки кваліфікацій
Визначення ролі міждисциплінарності в процесі неперервної дизайн-освіти	вплив різних галузей знань на покращення співпраці представників суміжних із дизайн-освітою галузей знань із метою досягнення більш вагомих результатів

Наукові та навчально-методичні проблеми в розвитку системи неперервної вітчизняної дизайн-освіти відзначаються різноманітністю та вимагають системного підходу для їх вирішення. Вони можуть включати в себе такі аспекти: актуалізація програм, розробка

нових методів навчання, забезпечення доступу до ресурсів, оцінка результативності, адаптація до індивідуальних потреб, глобальний підхід. Основні проблем, які можуть виникати у контексті розвитку неперервної дизайн-освіти в Україні представлені нами в таблиці 2.

Таблиця 2

Основні проблеми в контексті розвитку неперервної дизайн-освіти в Україні

Основні проблеми	Сутність наукових та навчально-методичних проблем
Відсутність стандартизації інструктивно-методичної бази	невизначеність щодо стандартів дизайн-освіти може ускладнювати розробку навчальних програм та методичних матеріалів, а відсутність чіткої методичної бази може призвести до нестабільності якості освіти та різноманітності підходів у навчанні
Низький рівень матеріально-технічної бази	відсутність сучасних засобів навчання та доступу до передових технологій може обмежити можливості студентів щодо отримання практичних навичок у сфері дизайну
Відсутність взаємодії з індустрією	недостатня взаємодія з підприємствами та представниками галузі може призвести до втрати актуальності програм, відсутності можливостей для стажування та співпраці з роботодавцями
Нестабільність фінансування	недостатнє фінансування може обмежувати можливості оновлення програм, забезпечення якісною літературою та програмним забезпеченням
Недостатнє використання інтерактивних методів навчання	застосування традиційних методів навчання може призводити до втрати інтересу студентів та неспроможності розвивати їхній творчий потенціал

Потреба у підготовці викладацького складу	необхідність забезпечення викладачів дизайну кваліфікованою підготовкою та постійною підтримкою, аби вони могли викладати за сучасними технологіями і методиками
Адаптація до вимог ринку праці	необхідність постійного оновлення навчальних програм, щоб вони відповідали сучасним тенденціям у галузі дизайну та вимогам ринку праці

Отже, зважаючи на представлене вище, зазначимо, що неперервна дизайн-освіта покликана відігравати ключову роль у формуванні конкурентоспроможних та творчих професіоналів у галузі дизайну, а розв'язання окреслених нами проблем сприятиме ефективному розвитку цієї сфери. Відповідно вирішення наукових та навчально-методичних проблем вимагає співпраці між університетами, урядовими організаціями, представниками галузі та іншими зацікавленими сторонами, а також створення сприятливих умов для розвитку в студентів творчого потенціалу та креативності, аби в майбутньому українська дизайн-освіта відповідала сучасним викликам та потребам суспільства.

Висновки. Підсумовуючи представлене нами дослідження, наголосимо, що неперервна освіта на сучасному етапі розвитку суспільства стає нагальною науковою та навчально-методичною проблемою, яка вимагає комплексного підходу та виважених рішень. Новаторські методи, активна взаємодія між наукою та практикою, а також розробка адаптивних програм є ключовими у подоланні сучасних викликів в освіті.

Розвиток дизайн-освіти як складника всієї освітньої системи України має підпорядковуватися загальній тенденції руху до неперервної освіти. Учасники неперервної дизайн-освіти покликані здобувати нові знання та навички впродовж усього професійного розвитку, адже це є необхідною умовою для адаптації дизайнерів до швидкозмінюваного світу та потреб суспільства. У зв'язку з цим основними складниками неперервної дизайн-освіти є теоретична база, практичні навички, креативність і вираження, комунікаційні навички, сучасні технології, професійна підготовка, а необхідними навчальними вимогами у системі вітчизняної неперервної дизайн-освіти – системний підхід, застосування принципів гнучкості, індивідуалізації, інклюзивності, інноваційності та відкритості, сприяння розвитку творчих, критичних, комунікативних, емоційних, цифрових та інших компетенцій, використання сучасних технологій і методів навчання, орієнтованість на результати й здатність вимірювати їх за допомогою різних інструментів.

Перспективи подальших досліджень в означеному напрямі передбачають аналіз кращих систем дизайн-освіти провідних країн світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Гончаренко, С. У. (2011). Український педагогічний енциклопедичний словник. 2-ге вид., допов. та випр. Рівне: Волинські обереги. 552 с.
- Ничкало, Н. М. (2012). Неперервна освіта як

світова тенденція. *Теорія і методика професійної освіти*: навч. посібник / за ред. З. Н. Курлянд. Київ: Знання. 390 с. URL: https://pidru4niki.com/1529052755044/pedagogika/neperervna_osvita_svitova_tendentsiya (дата звернення: 10.01.2024).

Зязюн, І. А. (2001). Неперервна освіта як основа соціального поступу. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*: збірник наукових праць. Київ. Ч. 1. С. 15–23.

Біла книга національної освіти України. (2010) / Т. Ф. Алексєєнко, В. М. Аніщенко, Г. О. Балл та ін.; за ред. В. Г. Кременя. Київ: Інформаційні системи. 342 с.

Фурса, О. (2020). Феномен дизайн-освіти у контексті становлення дизайну і системи професійної підготовки майбутніх дизайнерів. *Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент. Серія «Педагогічні науки»*. Вип. 15. С. 5–26. URL: <https://zbirnik.mixmd.edu.ua/index.php/artedu/article/view/187/71> (дата звернення: 05.01.2024).

REFERENCES

Honcharenko, S. U. (2011). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian pedagogical dictionary]*. Rivne: Volynski oberehy. 552 s. [in Ukrainian].

Nychkalo, N. M. (2012). *Neperervna osvita yak svitova tendentsiia [Continuous education as a global trend]. Teoriia i metodyka profesiinnoi osvity: navch. posibnyk / za red. Z. N. Kurliand. Kyiv: Znannia. 390 s. URL: https://pidru4niki.com/1529052755044/pedagogika/neperervna_osvita_svitova_tendentsiya (data zvernennia: 10.01.2024).* [in Ukrainian].

Zyaziun, I. A. (2001). *Neperervna osvita yak osnova sotsialnoho postupu [Continuous education as the basis of social progress]. Neperervna profesiina osvita: teoriia i praktyka: zb. nauk. prats. Kyiv. Ch. 1. S. 15–23.* [in Ukrainian].

Bila knyha natsionalnoi osvity Ukrainy [White book of national education of Ukraine]. (2010) / T. F. Aleksieienko, V. M. Anishchenko, H. O. Ball ta in.; za red. V. H. Kremenia. Kyiv: Informatsiini systemy. 342 s. [in Ukrainian].

Fursa, O. (2020). *Fenomen dyzain-osvity u konteksti stanovlennia dyzainu i systemy profesiinnoi pidhotovky maibutnih dyzaineriv [The phenomenon of design education in the context of the formation of design and the system of professional training of future designers]. Mystetska osvita: zmist, tekhnolohii, menezhment. Seriiia «Pedahohichni nauky»*. Vyp. 15. S. 5–26. URL: <https://zbirnik.mixmd.edu.ua/index.php/artedu/article/view/187/71> (data zvernennia: 05.01.2024). [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції: 22.01.2024

УДК 378.095
DOI: 10.37026/2520-6427-2024-117-1-45-50

Марія НОВИЦЬКА,
викладач біології та екології
Житомирського базового
фармацевтичного фахового коледжу
Житомирської обласної ради,
м. Житомир, Україна
ORCID: 0000-0002-2345-2419
e-mail: novytska.mariia@pharm.zt.ua

Ірина СТЕЛЬМАХ,
викладач біології та екології
Житомирського базового
фармацевтичного фахового коледжу
Житомирської обласної ради,
м. Житомир, Україна
ORCID: 0000-0003-3651-4145
e-mail: stelmakh.iryna@pharm.zt.ua

РЕАЛІЗАЦІЯ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ БІОЛОГІЇ У ФАРМАЦЕВТИЧНОМУ КОЛЕДЖІ

Анотація. У статті представлено аналіз змісту програми навчальної дисципліни циклу загальноосвітньої підготовки «Біологія та екологія» у контексті реалізації міжпредметної інтеграції при підготовці фахівців фармації та лабораторної діагностики. Продемонстровано значну теоретичну та практичну базу, що дозволяє встановити міжпредметні зв'язки як із фаховими освітніми компонентами, так і з майбутньою професійною діяльністю здобувачів освіти. Підкреслено, що значний професійно орієнтований потенціал для майбутніх асистентів фармацевта мають такі теми шкільного курсу біології і екології: «Обмін речовин», «Спадковість та мінливість», «Адаптація», «Біологічні основи здорового способу життя». Зміст навчальної дисципліни «Біологія та екологія» також створює широкі можливості для реалізації професійно орієнтованого навчання майбутніх лаборантів

медицини. У статті детально наведено взаємозв'язок змісту тем біології та змістових модулів обов'язкових освітніх компонент «Мікробіологія з основами імунології та технікою мікробіологічних досліджень» та «Біологічна хімія з біохімічними методами аналізу». Доведено, що завдяки цьому у здобувачів освіти формується чітке уявлення про особливості перетворення речовин у клітині та роль ферментів у процесах катаболізму та анаболізму. Враховуючи авторський досвід використання професійно орієнтованого навчання, у статті вказано на його ефективність та значущість із метою підвищення мотивації студентів до навчальної діяльності.

Ключові слова: фахова передвища освіта, фаховий молодший бакалавр, біологія і екологія, міжпредметна інтеграція, професійно орієнтоване навчання, асистент фармацевта, лаборант медицини.

Mariia NOVYTSKA,
teacher of biology and ecology
Zhytomyr College of Pharmacy
Zhytomyr Oblast Council,
Zhytomyr, Ukraine
ORCID: 0000-0002-2345-2419
e-mail: novytska.mariia@pharm.zt.ua

Iryna STELMAKH,
teacher of biology and ecology
Zhytomyr College of Pharmacy
Zhytomyr Oblast Council,
Zhytomyr, Ukraine
ORCID: 0000-0003-3651-4145
e-mail: stelmakh.iryna@pharm.zt.ua

INTERDISCIPLINARY CONNECTIONS IN TEACHING BIOLOGY IN A COLLEGE OF PHARMACY

Abstract. *The article presents an analysis of the content of the program of the discipline «Biology and Ecology» in the context of the implementation of interdisciplinary integration in the training of specialists in pharmacy and laboratory diagnostics. In particular, a significant theoretical and practical basis has been demonstrated that allows establishing interdisciplinary links with both professional educational components and future professional activities of students. The following topics of the school biology and ecology course have significant professional-oriented potential for future pharmacist assistants: «Metabolism», «Hereditry and variability», «Adaptation». Issues such as the transport of substances across the membrane and their transformation in the cell are an important prerequisite for understanding the pharmacodynamics and pharmacokinetics of many drugs. By studying heritability and variability, we analyze the effects of certain drugs that may have teratogenic properties. Considering the mechanisms of self-regulation, the role of hormonal drugs is analyzed. As for the topic «Biological basis of a healthy lifestyle», almost all of its sections are directly related to the professional activities of future pharmacists. The content of the discipline «Biology and Ecology» also creates ample opportunities for the implementation of vocationally oriented training of future medical laboratory assistants. The article describes in detail the relationship between the content of biology topics and the content modules of the compulsory educational component «Microbiology with the basics of immunology and microbiological research techniques». The topic «Metabolism» is the basis for studying the educational component «Biological Chemistry with Biochemical Methods of Analysis». In particular, students develop a clear understanding of the peculiarities of the transformation of substances in the cell and the role of enzymes in the processes of catabolism and anabolism. Taking into account the experience of using professionally oriented teaching, the article points out its effectiveness and importance for increasing students' motivation to learn.*

Key words: *professional pre-higher education, junior specialist, biology and ecology, interdisciplinary integration, professionally oriented teaching, pharmacy assistant, medical laboratory assistant.*

Постановка проблеми. Основною вимогою роботодавців до випускників закладів освіти є високий рівень їхніх фахових компетентностей. Очевидним є те, що формування фахових (спеціальних) компетентностей забезпечують освітні компоненти циклу професійної та практичної підготовки. Водночас внесок дисциплін природничо-наукового циклу в контексті підготовки фахових молодших бакалаврів фармацевтичного та медичного профілів іноді безпідставно нівелюється. Натомість, саме біологія (загальна та молекулярна біологія, генетика) є базою для багатьох профільних предметів. Крім того, освітньо-професійні програми передбачають низку загальних компетентностей, формування яких безпосередньо пов'язане із циклом дисциплін загальноосвітньої підготовки та біології зокрема. З огляду на наведене вище, вважаємо за доцільне здійснити аналіз та аргументувати місце навчального предмета «Біологія та

екологія» у фаховій підготовці майбутніх асистентів фармацевта та лаборантів медичних.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Важливою умовою викладання шкільних предметів у фаховому коледжі є їхня орієнтація на майбутню професію здобувачів освіти та реалізація міждисциплінарної інтеграції у процесі навчання. У науковій літературі знаходимо низку визначень дефініції «міжпредметні зв'язки», найоптимальнішим з яких, на наш погляд, є таке: «міжпредметні зв'язки – це логічні зв'язки між навчальними дисциплінами, що забезпечують формування цілісного уявлення про явища та об'єкти дійсності, допомагають використовувати власні знання у вивченні різних освітніх компонент» (Словник-довідник, 2006, с. 108).

Аналіз особливостей реалізації принципу міждисциплінарної інтеграції знаходить своє відображення у багатьох наукових публікаціях. Зокрема, викладачі-дослідники демонструють зв'язок дисциплін загальноосвітнього циклу (фізики, математики) із фаховими дисциплінами при підготовці фахівців спеціальності 141 «Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка» (Дзись, 2018). Запропоновано тематичну модель для визначення рівня міждисциплінарних зв'язків у процесі вивчення біології та географії майбутніми фахівцями у сфері кооперації (Березюк, 2018).

На увагу заслуговує аналіз теоретичних аспектів міждисциплінарної інтеграції при викладанні медичної біології у закладах вищої освіти (Бухальська, 2015). Автори наводять три рівні реалізації міждисциплінарної інтеграції: 1) міждисциплінарних зв'язків з акцентом на компетентнісному підході; 2) рівень дидактичного синтезу через об'єднання форм навчальних занять; 3) цілісність цілей, змісту, принципів, методів та засобів навчання (цей рівень передбачає появу нових інтегрованих курсів). Аналіз ролі міждисциплінарної інтеграції при викладанні природничих дисциплін у медичних закладах фахової передвищої освіти з урахуванням компетентнісного підходу здійснено у роботі І. Хмеляр та Л. Кушнір (Хмеляр, 2020). Розглядаючи міждисциплінарні зв'язки у підготовці майбутніх медичних сестер у медичному коледжі, автори наголошують на професійній спрямованості викладання загальноосвітніх і фахових дисциплін та їхньому максимальному наближенні до медичної теорії та практики (Лукашук, 2014; Лукашук, 2017). Також знаходимо публікації, присвячені міждисциплінарній інтеграції у контексті проблемно-орієнтованого навчання студентів фахового медико-фармацевтичного коледжу (Воробйова, 2022). Значна кількість досліджень свідчить про актуальність теми та необхідність вивчення різних її аспектів.

Мета статті – розкрити та проаналізувати міждисциплінарні зв'язки при викладанні навчального предмета циклу загальноосвітньої підготовки «Біологія і екологія» студентам, що здобувають освітньо-професійний ступінь фаховий молодший бакалавр за ОПП «Фармація» (спеціальність 226 «Фармація, промислова фармація») та «Лабораторна діагностика» (спеціальність 224 «Технології медичної діагностики та лікування») у фармацевтичному фаховому коледжі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення біології на I та II курсах фармацевтичного фахового коледжу здійснюється за програмою профільного рівня (наказ МОН від 23.10.2017 № 1407) і має на меті формування у здобувачів освіти високого рівня загальнобіологічних знань, які забезпечуватимуть успішне оволодіння спеціальними дисциплінами. Значна частина розділів та тем з біології мають достатню теоретичну та практичну базу для встановлення міжпредметних зв'язків із фаховими дисциплінами та професійною діяльністю майбутніх фармацевтів.

Вивчаючи тему «Обмін речовин та енергії», особливу увагу звертаємо на механізми транспорту лікарських засобів (*далі – ЛЗ*) та їхній метаболізм. Оскільки діючі речовини більшості ліків є чужорідними (ксенобіотичними) для організму людини, їхнє проникнення у клітину здійснюється шляхом дифузії або ендоцитозу (за умови, що ЛЗ транспортується міцелами чи ліпосомами). Наголошується, що ліки можуть впливати на проникність плазмолемі – підвищувати її для одних речовин або ж зменшувати для інших. Для самостійної роботи студентам пропонується описати механізм проникнення діючої речовини відомих їм ЛЗ у клітину та навести приклади ліків, що впливають на проникність плазмолемі.

Розглядаючи поняття про ферменти, зазначається, що механізм дії багатьох лікарських засобів ґрунтується саме на зміні функціонування ферментів – активації чи блокуванні (інгібуванні) їхньої роботи. Також студенти добирають приклади ферментів, що є лікарськими засобами.

У процесі вивчення теми «Спадковість та мінливість» аналізується мутагенний вплив деяких лікарських препаратів (цитостатиків та імунодепресантів). Під час вивчення репродукції клітин та організмів також не омитаємо увагою наслідки впливу лікарських засобів на різні етапи цього процесу. Особлива увага надається препаратам, що проявляють тератогенну дію (наприклад, хіміопрепарати для лікування туберкульозу). Студенти наводять приклади та аналізують механізм дії ЛЗ, що впливають на проліферацію клітин; блокують або стимулюють процеси мітозу та мейозу. Також у цій темі детально розглядається питання контрацепції. Здобувачі освіти вивчають класифікацію протизаплідних засобів за механізмом дії та дають оцінку доцільності їхнього використання.

Досить широкі можливості для встановлення міжпредметних зв'язків із фаховими дисциплінами має тема «Адаптація». Зокрема, вивчаючи подразливість на клітинному рівні, детально розглядається класифікація та механізми функціонування клітинних рецепторів. У цьому питанні слід звернути увагу студентів на лікарські засоби, що блокують (літики) або ж активують (міметики) роботу клітинних рецепторів. Здобувачі освіти самостійно наводять приклади таких лікарських препаратів та пояснюють їх фармакологічний ефект.

Розглядаючи біологічно активні речовини, які забезпечують саморегуляцію в організмі людини, акцентується увага на гормонах, нейрогормонах та

нейромедіаторах, що є лікарськими засобами. У цій же темі вивчається роль печінки у процесах детоксикації, що є доброю нагодою вказати студентам і на її роль у знешкодженні лікарських засобів, які переважно є чужорідними (ксенобіотичними) для організму людини.

Найочевидніші зв'язки із фахом майбутніх фармацевтів має тема «Біологічні основи здорового способу життя», зокрема такі питання:

- імунодефіцити;
- імунотерапія;
- способи профілактики і лікування пухлин;
- генетичні хвороби людини;
- можливості лікування вірусних хвороб;
- застосування антибіотиків, вакцин і сироваток

для профілактики та лікування інфекційних захворювань людини.

Розглядаючи види імунодефіцитних станів, необхідно наголошувати, що їх причиною можуть бути деякі лікарські засоби. Слід також звернути увагу на приклади та особливості дії препаратів-імуномодуляторів. Детально розглядається питання імунотерапії препаратами імуноглобулінів. У процесі вивчення генетичних хвороб студенти знайомляться з особливостями їхньої фармакокорекції та соціальними аспектами забезпечення хворих орфаними препаратами. Оскільки поняття про антибіотики, вакцини та сироватки студенти розглядають на I курсі під час вивчення гігієни з основами мікробіології, в означеному питанні акцентуємо увагу на таких проблемах, як: антибіотикорезистентність, соціальні проблеми, пов'язані з пропагандою негативного впливу вакцинації тощо.

Вивчаючи основи екології, зокрема антропогенні екологічні чинники, аналізуємо вплив фармацевтичних підприємств на довкілля та особливості утилізації медичних відходів.

Загалом у процесі викладання біології у майбутніх фармацевтів необхідно формувати чітке уявлення про будову та функціонування клітини як головної мішені всіх лікарських засобів. Студенти повинні розуміти, що діюча речовина будь-якого препарату впливає на конкретну субклітинну структуру, змінюючи при цьому функціонування окремої клітини. Ці зміни у своїй сукупності і забезпечують терапевтичний ефект ліків на рівні цілого організму.

На нашу думку, зміст робочої програми біології та екології дає широкі можливості для реалізації професійно-орієнтованого навчання майбутніх лаборантів та міждисциплінарної інтеграції у межах ОПП «Лабораторна діагностика». Слід відмітити, що найбільш очевидним є зв'язок біології та екології зі змістом саме тих фахових навчальних дисциплін, об'єктом дослідження яких є живі організми: мікробіологія з основами імунології та технікою мікробіологічних досліджень, біологічна хімія з біохімічними методами дослідження, медична паразитологія та ентомологія, гістологія з технікою гістологічних досліджень тощо. У *таблиці 1* представлено елементи міжпредметних зв'язків на прикладі освітньої компоненти фахової підготовки «Мікробіологія з основами імунології та ТМД».

**Міжпредметні зв'язки у процесі вивчення біології та екології
(на прикладі освітньої компоненти фахової підготовки «Мікробіологія з основами імунології та ТМД»)**

Теми робочої програми біології та екології	Змістові модулі робочої програми мікробіології з основами імунології та ТМД
<p>Тема «Біорізноманіття»: – вид як базовий таксон; критерії виду; – трьохдоменна система живого; – загальна характеристика архей та прокариот.</p> <p>Тема «Обмін речовин та енергії»: – типи живлення організмів за джерелом енергії та джерелом Карбону; – аеробне та анаеробне дихання.</p> <p>Тема «Спадковість і мінливість»: – генетична система прокариотичних клітин; – мінливість бактерій і вірусів.</p> <p>Тема «Репродукція молекул та клітин»: – місце вірусів у системі живої природи (будова, життєдіяльність, значення у природі та житті людини); – репродукція прокариотичних клітин; – бінарний поділ.</p> <p>Тема «Адаптація»: особливості адаптації прокариот (інцистування, спороутворення, формування резистентності до антибіотиків)</p>	<p>Змістовий модуль 1. Основи класифікації, морфологія мікроорганізмів.</p> <p>Змістовий модуль 2. Фізіологія і культивування мікроорганізмів. Вплив факторів довкілля на мікроорганізми. Віруси бактерій. Генетика мікроорганізмів</p>

Розглядаючи тему «Біорізноманіття», насамперед детально аналізується сучасна систематика та класифікація прокариот (бактерій) та місце в ній неклітинних форм життя (вірусів, пріонів), які є збудниками небезпечних інфекцій. Водночас необхідно формувати у студентів чітке уявлення про біорізноманіття як ресурс і основу збереження життя на Землі. Оскільки навіть збудники інфекцій та паразитичні організми займають важливе місце у біосфері, завдання людини, як складової цієї глобальної екосистеми, шукати шляхи запобігання та лікування захворювань бактеріальної, вірусної чи паразитарної етіології. Цей аспект знайшов своє відображення у темі «Біологічні основи здорового способу життя», яка вивчається у четвертому семестрі. У темі «Саморегуляція» акцентується на ролі імунної системи та механізмах імунного захисту як ключової ланки забезпечення гомеостазу в організмі людини.

Змістовий зв'язок із біологічною хімією з біохімічними методами аналізу прослідковується в темі «Обмін речовин та енергії». Здобувачі освіти, зокрема, детально вивчають внутрішнє середовище організму та підтримання його сталості. Як відомо, гомеостаз характеризується підтриманням певних (досить чисельних) показників хімічної та фізичної природи. Саме показники хімічної природи, що відображають стан внутрішнього середовища організму (наприклад, вміст глюкози та білків у біологічних рідинах), є об'єктом біохімічних досліджень, які здійснюють у своїй практичній діяльності лаборанти. Вивчаючи загальні механізми анаеробного та аеробного дихання, студенти отримують теоретичну базу для вивчення складних біохімічних перетворень, що відбуваються у клітині у процесі гліколізу, β-окиснення жирних кислот, циклу трикарбонових кислот (цикл Кребса),

перенесенню електронів по дихальному ланцюгу мітохондрій.

Грунтовне засвоєння означеного шкільного матеріалу, безсумнівно, слугуватиме базою для успішного вивчення освітніх компонент професійної підготовки ОПП «Лабораторна діагностика» та формування необхідних фахових компетентностей у майбутніх медичних лаборантів.

Висновки. Отже, аналіз змісту програми «Біологія і екологія» та багаторічний досвід викладання у фармацевтичному фаховому коледжі дозволяє констатувати наявність широкого спектру можливостей реалізації принципів міждисциплінарної інтеграції при викладанні цієї загальноосвітньої дисципліни майбутнім асистентам фармацевта та лаборантам медичним. Забезпечення високої ефективності такого підходу вимагає співпраці між викладачами у процесі розробки навчальних програм, що враховували б можливості загальноосвітніх дисциплін у формуванні змістової бази для вивчення фахових освітніх компонент. Окрім того, викладач має володіти достатнім багажем знань не лише своєї дисципліни, а й із предметів фахової підготовки студентів-фармацевтів та студентів-лаборантів; орієнтуватися у сучасних тенденціях розвитку фармацевції та медицини. У Житомирському базовому фармацевтичному фаховому коледжі це досягається шляхом залучення до викладання загальноосвітніх дисциплін природничо-математичного циклу викладачів, що мають базову медичну (медична сестра, лаборант медичний) чи фармацевтичну освіту. Не менш важливим ефектом міжпредметної інтеграції є підвищення навчальної мотивації здобувачів освіти: у студентів формуються розуміння практичної значущості отриманих при вивченні біології та екології знань, умінь та навичок для подальшого успішного вивчення дисциплін

фахової підготовки.

Перспективи подальших досліджень. Здійснений в означеній публікації аналіз програми дисципліни «Біологія і екологія» не може охопити всіх теоретичних та практичних можливостей реалізації міждисциплінарних зв'язків. У перспективі за доцільне вважаємо розробити модель міжпредметної інтеграції в системі дисциплін природничо-математичного циклу та професійної підготовки фахового молодшого бакалавра фармації та лабораторної діагностики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Словник-довідник з професійної педагогіки. (2006) / за ред. А. В. Семенової. Одеса: Видавництво «Пальміра». 221 с. URL: <https://www.pedagogic-master.com.ua/public/semenova/slovník.pdf> (дата звернення: 18.01.2024).

Дзісь, В. Г., Дячинська, О. М. (2018). Міжпредметні зв'язки як комплексний підхід до навчання. *Професійна підготовка фахівця в контексті потреб сучасного ринку праці*: матеріали III Всеукр. наук.-прак. інтернет-конф. (м. Вінниця, 27 лют. 2018 р.). Вінниця: ВНАУ. С. 94–97.

Березюк, Л. Л., Березюк, О. В. (2018). Визначення рівня міжпредметних зв'язків у процесі вивчення біології та географії майбутніми фахівцями у сфері кооперації. *Моє бачення шляхів удосконалення вивчення навчальної дисципліни, яку я викладаю*: тези доповідей IV Всеукраїнської науково-методичної конференції. Вінниця: Коледж економіки і права Вінницького кооперативного інституту (Вінниця, 28 лютого 2018 р.). С. 34–37. URL: <https://ir.lib.vntu.edu.ua/handle/123456789/19919> (дата звернення: 21.01.2024).

Бухальська, С., Шамро, Н. (2015). Теоретичні аспекти реалізації міжпредметної інтеграції в процесі викладання медичної біології у вищих медичних навчальних закладах. *Нова педагогічна думка*. № 1. С. 92–95. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2015_1_26 (дата звернення: 18.01.2024).

Хмельяр, І., Кушнір, Л. (2020). Реалізація міжпредметних зв'язків на заняттях природничих дисциплін у медичних навчальних закладах. *Сучасні освітні технології організації освітнього процесу з фізики під час підготовки в коледжі молодшого бакалавра*: тези доповідей обласного методичного об'єднання викладачів фізики. С. 32–37. URL: http://f.mcollege.rv.ua/images/metod_kabinet/komferemc/Zbirnik_MO_fiz.pdf (дата звернення: 25.01.2024).

Лукашук, І. М. (2014). Міжпредметні зв'язки у підготовці майбутніх медичних сестер у медичному коледжі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. Вип. 33. С. 108–111. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuiped_2014_33_33 (дата звернення: 29.01.2024).

Лукашук, І. М. (2017). Модель формування фахової компетентності майбутніх медичних сестер на основі міжпредметних зв'язків хіміко-біологічних та фахових дисциплін. *Науковий огляд*. № 1 (33). С. 79–94. URL: <http://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/1081> (дата звернення: 29.01.2024).

Воробйова, О. М., Куценко, Н. П. (2022). Міждисциплінарна інтеграція як складова

проблемно-орієнтованого навчання у фаховому медико-фармацевтичному коледжі. *Current trends in the development of modern scientific thought: I International Scientific and Practical Conference* (Haifa, Israel. September 27–30, 2022). С. 286–288. URL: <http://repository.pdmu.edu.ua/handle/123456789/19618> (дата звернення: 18.01.2024).

REFERENCES

Slovník-dovidnyk z profesijnoji pedahohiky [Dictionary of professional pedagogy]. (2006) / za red. A. V. Semenovoi. Odesa: Vydavnytstvo «Palmira». 221 s. URL: <https://www.pedagogic-master.com.ua/public/semenova/slovník.pdf> (data zvernennia: 18.01.2024). [in Ukrainian].

Dzis, V. H., Diachynska, O. M. (2018) Mizhpredmetni zviazky yak kompleksnyi pidkhid do navchannia [Interdisciplinary connections as an integrated approach to learning]. *Profesiina pidhotovka fakhivtsia v konteksti potreb suchasnoho rynku pratsi: materialy III Vseukr. nauk.-prak. internet-konf.* (m. Vinnytsia, 27 liut. 2018 r.). Vinnytsia: VNAU. S. 94–97. [in Ukrainian].

Bereziuk, L. L., Bereziuk, O. V. (2018). Vyznachenia rivnia mizhpredmetnykh zviazkiv u protsesi vyvchennia biolohii ta heohrafiu maibutnimi fakhivtsiamy u sferi kooperatsii [Determining the level of interdisciplinary connections in the process of studying biology and geography by future specialists in the field of cooperation]. *Moie bachennia shliakhiv udoskonalennia vyvchennia navchalnoi dystsypliny, yaku ya vykladaiu: tezy dopovidei IV Vseukrainskoi naukovy-metodychnoi konferentsii*. Vinnytsia: Koledzh ekonomiky i prava Vinnytskoho kooperatyvnoho instytutu (Vinnytsia, 28 liutoho 2018 r.). S. 34–37. URL: <https://ir.lib.vntu.edu.ua/handle/123456789/19919> (data zvernennia: 21.01.2024). [in Ukrainian].

Bukhalska, S., Shamro, N. (2015). Teoretychni aspekty realizatsii mizhpredmetnoi intehratsii v protsesi vykladannia medychnoi biolohii u vyschkykh medychnykh navchalnykh zakladakh [Theoretical aspects of the implementation of interdisciplinary integration in the process of teaching medical biology in higher medical education institutions]. *Nova pedahohichna dumka*. № 1. S. 92–95. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2015_1_26 (data zvernennia: 18.01.2024). [in Ukrainian].

Khmeliar, I., Kushnir, L. (2020). Realizatsiia mizhpredmetnykh zviazkiv na zaniattiakh pryrodnychkykh dystsyplin u medychnykh navchalnykh zakladakh [Implementation of interdisciplinary connections in the classes of natural sciences in medical schools]. *Suchasni osviti tekhnologii orhanizatsii osvithnoho protsesu z fizyky pid chas pidhotovky v koledzhi molodshoho bakalavra: tezy dopovidei oblasnoho metodychnoho obiednannia vykladachiv fizyky*. S. 32–37. URL: http://f.mcollege.rv.ua/images/metod_kabinet/komferemc/Zbirnik_MO_fiz.pdf (data zvernennia: 25.01.2024). [in Ukrainian].

Lukashchuk, I. M. (2014). Mizhpredmetni zviazky u pidhotovtsi maibutnikh medychnykh sester u medychnomu koledzhi [Interdisciplinary connections in the training of future nurses in a medical college]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriiia «Pedahohika. Sotsialna robota»*. Vyp. 33. S. 108–111. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuiped_2014_33_33 (data zvernennia: 29.01.2024). [in Ukrainian].

Lukashchuk, I. M. (2017). Model formuvannia fakhovoї kompetentnosti maibutnikh medychnykh sester na osnovi mizhpredmetnykh zviazkiv khimiko-biolohichnykh ta fakhovykh dystsyplin [A model for the formation of professional competence of future nurses based on the interdisciplinary links of chemical, biological and professional disciplines]. *Naukovyi ohliad*. № 1 (33). S. 79–94. URL: <http://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/1081> (data zvernennia: 29.01.2024). [in Ukrainian].

Vorobiova, O. M., Kutsenko, N. P. (2022).

Mizhdystsyplinarna intehratsiia yak skladova problemno-orientovanoho navchannia u fakhovomu medyko-farmatsevtychnomu koledzhi [Interdisciplinary integration as a component of problem-based learning in a professional college of medicine and pharmacy]. *Current trends in the development of modern scientific thought: I International Scientific and Practical Conference* (Haifa, Israel. September 27–30, 2022). S. 286–288. URL: <http://repository.pdmu.edu.ua/handle/123456789/19618> (data zvernennia: 18.01.2024). [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції: 27.02.2024

ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ. ПОЗАШКІЛЬНА ОСВІТА

УДК 37.015.311:[17.022.1+130.123]
DOI: 10.37026/2520-6427-2024-117-1-51-55

Оксана АНТОНЮК,
вихователь-методист
Обласного наукового ліцею в м. Рівне
Рівненської обласної ради,
м. Рівне, Україна
ORCID: 0009-0000-5589-8100
e-mail: ksenia.gob@gmail.com

Наталія ВАСЬКІНА,
вихователь
Обласного наукового ліцею в м. Рівне
Рівненської обласної ради,
м. Рівне, Україна
ORCID:0009-0005-1628-6140
e-mail: Nataliyaklym73@gmail.com

Галина ОСТАПЮК,
вихователь
Обласного наукового ліцею в м. Рівне
Рівненської обласної ради,
м. Рівне, Україна
ORCID: 0009-0004-3887-2987
e-mail: galinaostapuk5@gmail.com

Ірина ЮРА,
вихователь
Обласного наукового ліцею в м. Рівне
Рівненської обласної ради,
м. Рівне, Україна
ORCID: 0009-0002-9691-2815
e-mail: Jurairyna1@gmail.com

ДУХОВНО-МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ЯК УМОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Анотація. У статті розглядаються особливості духовно-морального виховання учнівської молоді як умова сталого розвитку особистості. Обґрунтовано потребу духовно-морального виховання здобувачів освіти в сучасних умовах, зроблено акцент на розвитку ціннісних орієнтацій підростаючого покоління, висвітлено можливість формування в них духовно-моральної вихованості завдяки активним та інтерактивним методам та формам навчання та в процесі позакласної роботи (пізнавальні ігри, літературні та художні конкурси, конкурси, спортивно-оздоровчі свята тощо). Розглянуто концептуальні засади організації духовно-морального виховання учнів. Особлива увага зосереджена на важливості сім'ї та школи, завдяки

яким закладаються основи зростаючої особистості. Доведено, що ключовою особистістю в духовно-моральному вихованні учнівської молоді є вчитель, для якого притаманні високі морально-етичні цінності. Наголошено, що духовно-моральне виховання учнівської молоді в закладі освіти має здійснюватися безперервно впродовж усього періоду навчання, а кожен урок – ґрунтуватися на духовно-моральних принципах і нормах українського суспільства.

Ключові слова: мораль, виховання, духовно-моральне виховання, ціннісні орієнтації, сімейне морально-духовне виховання, освітній процес, позакласна робота, особистість.

Oksana ANTONIUK,
educator-methodologist
of the Regional Scientific Lyceum in Rivne
Rivne Regional Council,
Rivne, Ukraine
ORCID: 0009-0000-5589-8100
e-mail: ksenia.gob@gmail.com

Nataliia VASKINA,
educator
of the Regional Scientific Lyceum in Rivne
Rivne Regional Council,
Rivne, Ukraine
ORCID: 0009-0000-5589-8100
e-mail: Nataliyaklym73@gmail.com

Halyna OSTAPYUK,
educator
of the Regional Scientific Lyceum in Rivne
Rivne Regional Council,
Rivne, Ukraine
ORCID: 0009-0000-5589-8100
e-mail: galinaostapuk5@gmail.com

Iryna YURA,
educator
of the Regional Scientific Lyceum in Rivne
Rivne Regional Council,
Rivne, Ukraine
ORCID: 0009-0000-5589-8100
e-mail: Jurairyna1@gmail.com

SPIRITUAL AND MORAL EDUCATION OF STUDENT YOUTH AS A CONDITION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE INDIVIDUAL

Abstract. *The article deals with the peculiarities of spiritual and moral education of student youth as a condition for sustainable personal development. The necessity of spiritual and moral education of student youth in modern conditions is substantiated, emphasis is placed on the development of value orientations of the younger generation, the development of which will contribute to the personal development of each student and his or her self-realization in this life. The possibility of forming the spiritual and moral education of students through active and interactive methods and forms of teaching and during extracurricular activities (cognitive games, literary and artistic competitions, contests, sports and recreational holidays, etc.) The conceptual foundations of the organization of spiritual and moral education of students, which contribute to the moral and spiritual growth of the younger generation, are considered. Particular attention is drawn to the importance of two institutions that complementarily influence the development of spiritual and moral education of students, namely the family, which lays the foundations of the character of a person's personality, and the school. It is emphasized that the central personality in the spiritual and moral education of students at school is*

the teacher, who should be a standard of moral relations with high moral and ethical values. It is noted that the spiritual and moral education of students at school should be carried out continuously throughout the entire period of study in general secondary schools, and each lesson should be based on the spiritual and moral principles and norms of Ukrainian society.

Key words: *morality, education, spiritual and moral education, value orientations, family moral and spiritual education, educational process, extracurricular activities, personality.*

Постановка проблеми. Сьогодні внаслідок активної інтеграції українського суспільства у західно-європейський соціум неабияк актуалізується проблема духовно-морального виховання учнівської молоді. Перед педагогічним колективом сучасного закладу освіти постає складне завдання щодо формування в учнів духовно-моральних цінностей у процесі становлення їх як особистостей. Така модель освітньої траєкторії повинна ґрунтуватися на гуманістичних та демократичних засадах, а також сприяти особистісному розвитку здобувачів освіти, на яких нині досить активно

впливає молодіжна субкультура, що, на жаль, відірвана від загальнолюдських орієнтирів. У зв'язку з цим виникає необхідність у пошуку нових шляхів та підходів до формування морально-духовної особистості здобувача освіти.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Питання щодо сучасного стану і перспектив розвитку проблеми духовно-морального виховання учнівської молоді є досить актуальним у працях українських дослідників. Так, розвиток духовно-моральної вихованості підростаючого покоління розглядають у своїх напрацюваннях К. Плівачук, М. Хоменко, Н. Бірук, Г. Товканець, В. Фазан, Г. Вишневецька, С. Борхович та ін. Проблемам духовно-морального виховання учнівської молоді присвячені дослідження таких учених, як В. Ворожбіт, І. Сіданіч, О. Канарова, Н. Котелянець, Н. Савченко. Крім того, науковцями досліджувалися й інші проблеми духовно-морального виховання учнівської молоді, зокрема в контексті християнських цінностей (Г. Товканець, Н. Тарапака, Н. Химич, Н. Лахман, І. Сіданіч, А. Богущ, В. Сучок), родинної педагогіки (Н. Манжелій, Т. Фазан, З. Нижникевич, І. Гриник), загальнолюдських цінностей та традицій українського народу (І. Жалдун, О. Корж).

Мета статті – обґрунтувати особливості духовно-морального виховання учнів на прикладі Обласного наукового ліцею в м. Рівне.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема духовно-морального виховання є однією з ключових у педагогічній науці. Свідченням цього є низка як наукових досліджень, так і теоретичних та практичних розробок з проблем духовності, моралі, морально-го виховання тощо.

У наукових працях педагогів, філософів, психологів запропоновано чимало трактувань понять «духовність» і «мораль». Так, В. Фазан розглядає духовність як певний стан людини і суспільства, що формується завдяки особливим зусиллям людини і суспільства загалом (Фазан, 2022, с. 15). А. Сердюк визначає мораль як норми, принципи, правила поведінки людей, почуття, судження, в яких виражається нормативна регуляція відносин людей один з одним і суспільним цілим (колективом, класом, народом, суспільством) (Сердюк, Семич, 2018, с. 72). М. Огурцова характеризує моральне виховання як багатогранний, цілісний системний процес, що забезпечує формування моральної свідомості особистості, її чуттєво-емоційної сфери, гуманного ставлення до навколишньої дійсності, здатностей вибудовувати гуманні взаємини з людьми, розуміти та творити добро і красу в житті (Огурцов, 2019, с. 286).

Зважаючи на викладене вище, зазначимо, що духовність є моральною культурою людства, яка ґрунтується на духовних цінностях свого народу. Поняття «мораль» вітчизняна педагогіка розглядає як систему цінностей, принципів, норм та правил поведінки і діяльності людей, відносини між якими регулюються на гуманній основі. Норми моральної поведінки створювалися та вдосконалювалися кожним народом впродовж століть на основі практики поведінки та взаємин між людьми.

Поняття «виховання» педагогічна література розглядає в широкому та вузькому значенні. Зокрема,

у широкому розумінні «виховання» трактується як процес освіти, навчання, підготовки особистості до майбутнього життя та її участі в житті суспільства на різних етапах (виробничий, суспільний, культурний рівні), а у вузькому – як розвиток смаку, фізичного розвитку, формування світогляду тощо. Відповідно «моральне виховання» слід трактувати як цілеспрямований і систематичний вплив на свідомість, поведінку учнів із метою розвитку їхніх духовно-моральних якостей, що гармонують із вимогами моралі суспільства. У зв'язку з цим «моральне виховання особистості» слід розуміти як процес засвоєння моральних цінностей та якостей, моральної культури, розвитку морального почуття та навичок моральної поведінки.

Варто зазначити, що громадянське суспільство вимагає виховання духовно зрілих особистостей, у свідомості яких були б укорінені основні моральні норми поведінки, загальнолюдські цінності, відданість і любов до Батьківщини, свого народу та своєї історії, культури і мистецтва. У зв'язку з цим важливою умовою формування духовно-моральної вихованості учнівської молоді є розвиток її духовних цінностей, почуттів, принципів, переконань тощо, що формують здатність орієнтуватися у духовно-моральному вимірі соціуму. Саме ціннісні орієнтації особистості покладено в основу своєрідної осі свідомості, завдяки якій забезпечується стійкість особистості, наступність у типах поведінки та діяльності. Отож завдяки стійкій системі ціннісних орієнтацій людина здатна до продуктивного та зосередженого життя, а сформовані цінності та норми поведінки сприяють розвитку критичного мислення, ідентичності й патріотичності.

Духовно-моральне виховання особистості формується, починаючи з дошкільного віку. Більш свідомо сприймати процеси навчання та виховання, значення соціуму та перспективи свого місця в ньому дитина починає зі шкільного віку (Вишневецька, 2023, с. 770). Однак найкраще розвитку ціннісних орієнтацій піддається саме підлітковий вік, коли особистість набуває нової соціальної позиції, починає співвідносити себе членом соціуму.

Основи характеру зростаючої особистості закладаються безпосередньо в сім'ї, адже в процесі сімейного виховання формується підґрунтя моральних орієнтирів, ставлення до праці та оточення. Засвоєння сімейної та народної моралі є найефективнішим у процесі трудової діяльності, дотримання традицій та звичаїв українського народу. Досягнення цієї мети можливе завдяки родинним святкуванням, адже саме в народному календарі відображається багаторічна історія України, наші традиції та ментальність, спільному відвідуванню музеїв, які активно транслиують історію України, її культуру та національну спадщину.

Загалом морально-духовне виховання в родині повинно розпочинатися з рідної мови, що є не лише інструментом для спілкування, а й способом мислення. Зважаючи на те, що мова увібрала в себе свідомість народу та його ментальність, народну мудрість та давні знання, батьки разом із дітьми повинні переглядати українські фільми, читати твори українських письменників та обговорювати їх разом із дітьми. У сімейній

бібліотеці та фільмотеці обов'язково мають бути фільми та книги, що відображають мудрість українського народу, його історію.

Ще одним інститутом, що відіграє важливу роль у формуванні духовно-моральної вихованості учнівської молоді, є заклад освіти – осередок, який формує людину як особистість та сприяє її духовно-моральному вихованню. Пріоритетним завданням сучасного педагогічного колективу є розвиток гармонійної особистості учня. Важливу роль у духовно-моральному вихованні учнівської молоді в закладі освіти відіграє безпосередньо вчитель – наставник та взірць моральної поведінки, честі та гідності. Саме він є відповідальним за формування ціннісних орієнтирів своїх вихованців. Взаємодія вчителя та учнів в закладі освіти повинна вибудовуватися на взаєморозумінні та взаємоповазі (Борхович, 2016, с. 62–68).

Із-поміж концептуальних засад організації духовно-морального виховання учнів варто виокремити:

- розвиток освітнього процесу на принципах любові та поваги до загальнолюдських цінностей;
- реалізація духовно-морального виховання учнівської молоді, що здійснюється з урахуванням вікових психологічних особливостей учнів, психологічних засад їхньої поведінки та розумової діяльності;
- збагачення зростаючої особистості морально-етичними переконаннями, світоглядними позиціями, ерудованістю тощо;
- готовність здобувачів освіти до духовного розвитку та морального самовдосконалення, реалізація їхнього духовного та творчого потенціалу.

Зважаючи на представлене вище, складниками духовно-морального виховання є: розвиток моральних почуттів та волі, спонування до моральної поведінки (Груць, 2023, с. 107). Таке виховання в умовах освітнього закладу повинне здійснюватися безперервно та систематично, з використанням різноманітних засобів, форм та методів (евристичний, діалогічний, дослідницько-пошуковий, метод занурення тощо). Їхнє застосування сприятиме розвитку критичного мислення учнів та вмінню давати оцінку різноманітним суспільним процесам та приймати раціонально виважені рішення. Означені форми та методи у ході освітнього процесу дозволяють педагогові реалізовувати не лише освітню, але й виховну мету навчання (Фазан, 2020, с. 133–137), а також сприяють відтворенню національних традицій; профілактиці девіантної поведінки; протидії негативним соціальним явищам тощо.

Важливе значення у процесі духовно-морального виховання відіграє також і позакласна робота. Її реалізація здійснюється завдяки залученню здобувачів освіти до пізнавальних ігор (туристичних, пошукових ігор на місцевості, вікторин), літературних та художніх конкурсів, вечорів портретів із письменниками, літературно-музичних вечорів, конкурсів інсценізації пісень, спортивно-оздоровчих та інших заходів. Завдяки цьому формується ціннісне ставлення до себе, свого оточення, до праці, історії, мистецтва та соціуму загалом.

Отож духовно-моральне виховання є органічним складником освітнього процесу, адже передбачає формування духовно-моральних принципів і норм українського суспільства, створення духовно-моральної

атмосфери у закладі освіти, що сприятиме розвитку та становленню духовно-моральних цінностей здобувачів освіти та їхньої моральної поведінки.

Висновки. Зважаючи на зазначене вище, варто підкреслити, що формування духовно-моральної вихованості учнів можливе лише за умови системного підходу, безперервного впливу та врахування вікових психологічних особливостей здобувачів освіти, духовно-моральної атмосфери як у закладі освіти, так і в родині. Сучасний розвиток суспільства диктує нові вимоги до зростаючої особистості як члена громадянського суспільства. Відповідно завданням нинішнього покоління є відображення моральних цінностей і норм, духовне зростання та усвідомлення їхньої значущості.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у створенні й експериментальній перевірці ефективності технологій розвитку духовно-моральної вихованості підростаючого покоління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Фазан, В. В. (2022). Духовно-моральне виховання молоді як умова ціннісного становлення особистості. *Реформування вищої освіти в контексті забезпечення сталого розвитку суспільства*: збірник матер. міжн. наук.-практ. конф. Полтава. № 23. С. 15–17.
- Сердюк, А. М., Семіч, М. С. (2018). Духовно-моральне виховання молодших школярів – один з головних критеріїв навчання. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. № 2. С. 72.
- Огурцова, М. В. (2019). Духовно-моральне виховання молоді як пріоритетне завдання української освіти. *Духовність як складова Української державності*: збірник матер. міжнар. наук.-практ. конф. Харків: ХНУБА. С. 286–287.
- Вишневська, Г. П. (2023). Духовно-моральне виховання як чинник формування життєвих компетентностей учнів закладів загальної середньої освіти. *Актуальні питання у сучасній науці*. Київ. Вип. 8 (14). С. 765–776.
- Борхович, С. М. (2016). Поняття духовно-морального виховання в сучасному педагогічному просторі. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*. № 1. С. 62–68.
- Груць, Г. М. (2023). Духовно-моральне виховання студентів педагогічних спеціальностей. *Ціннісні орієнтири сучасної освіти в умовах сьогодення крізь призму Української Хартії вільної людини*: збірник Тернопільського ОКІППО. Тернопіль. С. 105–110.
- Фазан, В. В. (2020). Духовно-моральне виховання сучасного учня. *Дидактика*. № 20. С. 133–137.

REFERENCES

- Fazan, V. V. (2022). Dukhovno-moralne vykhovannia molodi yak umova tsinnisnoho stanovlennia osobystosti [Spiritual and moral education of youth as a condition for the value formation of the individual]. *Reformuvannia vyshchoi osvity v konteksti zabezpechennia staloho rozvytku suspilstva*: zbirnyk mater. mizhn. nauk.-prakt. konf. Poltava. № 23. S. 15–17. [in Ukrainian].
- Serdiuk, A. M., Semich, M. S. (2018). Dukhovno-moralne vykhovannia molodshykh shkolariv – ody z

holovnykh kryteriiv navchannia [Spiritual and moral education of primary schoolchildren is one of the main criteria for learning]. *Naukovyi visnyk Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky*. № 2. S. 72. [in Ukrainian].

Ohurtsova, M. V. (2019). Dukhovno-moralne vykhovannia molodi yak priorytetne zavdannia ukrainskoi osvity [Spiritual and moral education as a factor in the formation of life competencies of students]. *Dukhovnist yak skladova Ukrainiskoi derzhavnosti: zbirnyk mater. mizhnar. nauk.-prakt. konf.* Kharkiv: KhNUBA. S. 286–287. [in Ukrainian].

Vyshnevska, H. P. (2023) Dukhovno-moralne vykhovannia yak chynnyk formuvannia zhyttievnykh kompetentnostei uchniv zakladiv zahalnoi serednoi osvity [Spiritual and moral education as a factor in the formation of life competencies of students of general secondary education institutions]. *Aktualni pytannia u suchasni nauki*. Kyiv. Vyp. 8 (14). S. 765–776. [in Ukrainian].

Borkhovych, S. M. (2016). Poniattia dukhovno-moralne vykhovannia v suchasnomu pedahohichnomu prostori [The concept of spiritual and moral education in the modern pedagogical space. Bulletin of Alfred Nobel University of Dnipro]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu imeni Alfreda Nobelia*. № 1. S. 62–68. [in Ukrainian].

Hruts, H. M. (2023). Dukhovno-moralne vykhovannia studentiv pedahohichnykh spetsialnostei [Spiritual and moral education of students of pedagogical specialties]. *Tsinnisni oriientyry suchasnoi osvity v umovakh sohoden- nia kriz pryzmu Ukrainiskoi Khartii vilnoi liudyny: zbirnyk Ternopilskoho OKIPPO*. Ternopil. S. 105–110. [in Ukrainian].

Fazan, V. V. (2020). Dukhovno-moralne vykhovannia suchasnoho uchnia [Spiritual and moral education of the modern student]. *Dydaskal*. № 20. S. 133–137. [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції: 04.03.2024

УДК 378.016

DOI: 10.37026/2520-6427-2024-117-1-55-60

Михайло ГАЛАТЮК,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки, освітнього
менеджменту та соціальної роботи
Рівненського державного
гуманітарного університету,
м. Рівне, Україна
ORCID: 0000-0001-5824-6036
e-mail: Halatyuk_mi@ukr.net

Юрій ГАЛАТЮК,

кандидат педагогічних наук, професор,
професор кафедри фізики,
астрономії та методики викладання
Рівненського державного
гуманітарного університету,
м. Рівне, Україна
ORCID: 0000-0003-0751-6029
e-mail: Halatyuk@ukr.net

ПЕДАГОГІЧНА КУЛЬТУРА ВЧИТЕЛЯ В КОНТЕКСТІ НОВІТНЬОЇ ПАРАДИГМИ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглянуто сутність педагогічної культури як важливої складової професіограми вчителя. На основі аналізу наукової літератури, а також використання методів емпіричного й теоретичного рівня наукового пізнання запропоновано визначення педагогічної культури вчителя. Відзначено, що педагогічна культура – це інтегративна система, процес і результат самоорганізації та еволюціонування освітнього простору, що інтеріоризуються у компетентнісний досвід педагога. Наголошено, що запропоноване визначення педагогічної культури вимагає подальшого дослідження крізь призму системного й

синергетичного підходів до аналізу освітнього простору.

Встановлено, що педагогічна культура – це системне утворення, яке перебуває в діалектичних взаємозв'язках з усіма видами особистісної культури вчителя. Основою педагогічної культури вчителя є система педагогічних цінностей та особистісних якостей, котрі застосовує педагог під час професійної діяльності.

У процесі аналізу педагогічної культури як феномена педагогічної практики з'ясовано, що функціональною основою педагогічної культури вчителя, її

стрижем є педагогічна майстерність.

Запропоновано основні критерії визначення рівня розвитку педагогічної культури на прикладі підготовки фахівців фізичного виховання.

Ключові слова: культура, розвиток, майстерність, фізичне виховання, підготовка, вчитель, досвід, фахівець, творчість.

Mykhaylo HALATYUK,
Candidate of Pedagogic Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor of the Pedagogy,
Education Management and
Social Work Department
Rivne State University of Humanities,
Rivne, Ukraine
ORCID: 0000-0001-5824-6036
e-mail: Halatyuk_mu@ukr.net

Yurii HALATYUK,
Candidate of Pedagogic Sciences, Professor,
Professor of the Department of Physics,
Astronomy and Teaching Methods,
Rivne State University of Humanities,
Rivne, Ukraine
ORCID: 0000-0003-0751-6029
e-mail: Halatyuk@ukr.net

PEDAGOGICAL CULTURE OF THE TEACHER IN THE CONTEXT OF THE NEW PARADIGM OF EDUCATION

Abstract. The article examines the essence of pedagogical culture as an important component of the professional profile of a teacher. Based on the analysis of scientific literature, as well as the use of methods of empirical and theoretical level of scientific knowledge, a definition of the pedagogical culture of the teacher is proposed. It was noted that pedagogical culture is an integrative system, the process and result of self-organization and evolution of the educational space, which are internalized into the competence experience of the teacher. It is emphasized that the proposed definition of pedagogical culture requires further research through the prism of systemic and synergistic approaches to the analysis of educational space.

It was established that pedagogical culture is a systemic formation that is in dialectical relationships with all types of personal culture of the teacher. The basis of the pedagogical culture of the teacher is the system of pedagogical values and personal qualities that the teacher uses during professional activity. It was found that the types of teacher's personal culture include: methodological, ethical, speech and others. Thus, pedagogical culture is an important tool that provides regulation of the educational process in the direction of improving the quality of subject-subject interaction between the teacher and the student body.

In the process of analyzing the pedagogical culture as a phenomenon of pedagogical practice, it was established that the functional basis of the pedagogical culture of the teacher; its core is pedagogical mastery.

Pedagogical mastery of the teacher implies the presence of pedagogical abilities, general culture, competence,

broad education, psychological stability and literacy, as well as methodological training.

The main criteria for determining the level of development of pedagogical culture on the example of the training of specialists in physical education are proposed. These criteria include: possession of subject competence, knowledge of principles and laws, methods and means of sports training, inclination to pedagogical creativity, and others.

Key words: pedagogical culture, development, mastery, physical education, training, future teacher, experience, specialist, creativity.

Постановка проблеми. В умовах освітніх реформ і лише часткової готовності освітян до них, відсутності стабільної ситуації в процесах державотворення, актуальною лишається потреба в підготовці сучасного вчителя новітньої школи – педагога освітніх змін. Роздумуючи над проблемою підготовки педагогів, мимохідь цікавимось: «Хто він – сучасний учитель?». У науковій літературі зафіксована низка варіацій відповідей на поставлене запитання. Вважаємо, що переважна більшість думок свідчить про те, що сучасний учитель новітньої школи це насамперед педагог-новатор, який здатний до самореалізації в освітньому просторі, готовий творчо розв'язувати завдання професійно-педагогічної спрямованості. В означеній статті спробуємо обґрунтувати нашу думку.

Епоха завершення третьої цифрової революції, початок процесів інтеграції освітнього простору в кластери Індустрії 4.0 вимагає вчителів нового типу, які володіють високим рівнем фахової підготовки і

педагогічної культури. Ми вважаємо, що вчитель має бути не лише носієм соціокультурного досвіду минулих поколінь, але й основним рушієм процесів розвитку сучасного освітнього простору.

Актуальність розвитку педагогічної культури вчителів обумовлена суперечністю між змінами, які вносяться в зміст освітніх програм і стандартів до їх підготовки і наявним рівнем розвитку педагогічної культури сучасного педагога. Зважаючи на актуальність означеної проблеми, вважаємо за необхідне детально розглянути суть педагогічної культури вчителя.

Аналіз наукових досліджень і публікацій свідчить про використання системного, модельного, аксіологічного та філософсько-методологічних підходів до визначення соціокультурних домінант і з'ясування тенденцій формування педагогічної культури вчителів у контексті новітньої парадигми освіти (Беспалько, 1989; Лаврентьева, 2014; Лутаєва, 2013; Плиська, 2018; Сисоєва, 2006). Основою моделювання професійно-педагогічного прообразу взірцевого вчителя, як правило, є компетентнісний досвід щодо теорії і практики навчання учнів та філософські концепції еталону особистості – людини високого інтелекту, наполегливої, успішної, яка готова здійснювати педагогічну діяльність та плідно працювати для своєї країни.

На наше переконання, дослідження феномена педагогічної культури, її значущості для вчителів необхідно здійснювати на міждисциплінарному науковому рівні. Сутність педагогічної культури визначається результатами наукових розвідок у розрізі акмеології, дидактики, психології та філософії педагогічної діяльності (В. Бондар, С. Пальчевський, І. Малафіїк).

Результати педагогічних досліджень (Лаврентьева, 2014; Лутаєва, 2013; Зязюн, 2008; Шиян, 1997), у яких пропонуються науково-методичні концепції та інструменти підготовки вчителів, засвідчують про наявність пізнавального інтересу дослідників не лише до змісту педагогічної культури, але й до суміжних понять, як-от «професійна культура» та «компетентність», «педагогічна майстерність», «педагогічні тактика, стиль і техніка».

У наукових працях виокремлено змістове наповнення особистісної педагогічної культури випускників закладів вищої освіти крізь компонентний аналіз професійної компетентності, а саме: мовленнєвої, етичної, інформаційної, комунікативної та інших (Лутаєва, 2013; Плиська, 2018).

Особливо цінними є результати досліджень, які здійснив творчий колектив наукової школи педагогічної майстерності І. Зязюна (2008). Провідними дослідниками (О. Дубасенюк, О. Пехота, С. Сисоєва) обґрунтовано теоретичні і методичні положення професійного вдосконалення вчителя, а також розвитку різних складових педагогічної культури фахівців.

Важливе значення у дослідженні феномена педагогічної культури вчителя набули наукові праці вчених у галузі педагогіки професійного спрямування (Ш. Амонашвілі, В. Андрущенко, І. Бех, В. Сухомлинський, Н. Ничкало та ін.).

Узагальнення результатів наукових робіт С. Витвицької, М. Гриньової, В. Лозової дозволяє вивчати феномен педагогічної культури вчителів як системне

утворення особистості. Виявляється, що педагогічна культура перебуває в діалектичних взаємозв'язках з усіма видами особистісної культури вчителя, наприклад, методологічною, етичною, мовленнєвою. Основою педагогічної культури є система педагогічних цінностей, що розвиваються та використовуються під час освітньої роботи вчителя. Педагогічні цінності в поєднанні з педагогічною технікою надають впевненості і створюють можливості продуктивної професійно-педагогічної діяльності вчителя (Лутаєва, 2013; Зязюн, 2008).

Мета статті – окреслити значущість педагогічної культури як складової професіограми вчителя, а також запропонувати основні критерії визначення рівня розвитку педагогічної культури на прикладі фахівця фізичного виховання.

Виклад основного матеріалу дослідження. На думку В. Беспалька, педагогічна культура є складовою загальної культури вчителя, в якій наявні духовні та матеріальні цінності освіти, навчання та виховання, методи творчої діяльності, необхідні для успішної реалізації особистості в суспільстві, а також досягнення освітньо-виховних цілей і розв'язання педагогічних задач (Беспалько, 1989).

У процесі порівняльного аналізу тенденцій розвитку особистісної педагогічної культури вчителя в Україні та Польщі з'ясовано (Плиська, 2018, с. 8), що педагогічна культура окреслює ступінь ґрунтовності оволодіння фахівцем знаннями педагогічної теорії в її постійному розвитку, здатність застосовувати набуті знання самостійно, методично обґрунтовано, а також із високою продуктивністю у педагогічному процесі з урахуванням індивідуальних особливостей учнів.

На думку Т. Лутаєвої (2013), до основних складових педагогічної культури належать: трудові вміння, організаторські здібності, духовні цінності, наукова, творча та особистісна ерудиція, комунікативна культура і мовленнєва культура, педагогічна етика, а також систематична діяльність у контексті педагогічного, методичного, морально-духовного самовдосконалення.

У процесі аналізу педагогічної культури як феномена педагогічної практики, а також дослідження полікультурної компетентності встановлено, що функціональною основою педагогічної культури, її стрижнем є педагогічна майстерність (Лутаєва, 2013; Лаврентьева, 2014).

Високий рівень педагогічної майстерності фахівця фізичного виховання передбачає компетентність з історії, теорії та сучасної практики фізичного виховання, знання дидактики спорту, володіння педагогічним досвідом, дотримання педагогічних цінностей. На думку І. Зязюна (2008), педагогічна майстерність – це результат наполегливої праці з розвитку науково-педагогічних знань, умінь і навичок, а також методичного мистецтва.

Педагогічна майстерність формується на основі особистих здібностей, педагогічних знань і вмінь, що необхідні для виконання педагогічних функцій. У процесі обґрунтування суті педагогічної майстерності акцентується увага на тому, що вчитель фізичної культури є організатором розумного та здорового способу життя. У контексті цього педагогічна майстерність

тракується крізь мистецтво навчання і виховання, яке потрібно вдосконалювати (Шиян, 2006).

Ми поділяємо думку науковців про те, що педагогічна майстерність передбачає наявність педагогічних здібностей, загальну культуру, компетентність, широкую освіченість, психологічну стійкість і грамотність, а також методичну підготовку. Педагогічна майстерність полягає у здатності зрозуміти та доступно викладати учням навчальний матеріал, робити його цікавим для учнів, підсилити пізнавальний інтерес до предмета, активізувати роботу учнів. Учителю повинен уміти (за потреби) творчо підходити до вирішення освітніх завдань. Творчість учителя, як правило, полягає в умінні вирішувати проблемні ситуації навчання нестандартними способами. Вчитель повинен уміти трансформувати, адаптовувати навчальний матеріал відповідно до особливостей рівня підготовки учнів, складне робити легким і простим, а незрозуміле – зрозумілим (Шиян, 2006, с. 216).

Із метою досягнення поставленої мети статті ми дотримувалися думки, що стосується суті педагогічної культури в контексті професіоналізму фахівців фізичного виховання. Зважаючи на це, проблема професіоналізму вчителя фізичної культури вирішується шляхом накопичення компетентнісного досвіду фізичного виховання учнів.

Початковим етапом формування компетентнісного досвіду є проходження фахівцями фізичного виховання педагогічної практики в ліцеї (гімназії). Проходження педагогічної практики як важливої складової підготовки фахівця допоможе запобігти некомпетентному втручанням в освітню галузь тих фахівців, які не готові в подальшому підвищувати свій професійний рівень. Річ у тім, що діяльність фахівця фізичного виховання, який є професіоналом, може бути успішною, або неуспішною. Наголосимо на тому, що професіоналом фахівця не народжується, а професіоналізм здобувається в процесі діяльності за фахом і крізь уміння творчо вирішувати педагогічну проблему, над якою працює вчитель (Свідзинський, 2008).

З іншого боку, практика підготовки фахівців фізичного виховання засвідчує, що навчання в закладі вищої освіти, а також захист магістерської роботи, як правило, підтверджується відповідним дипломом, який є необхідною умовою успішності фахівця, але не є гарантією його професіоналізму. Щодо цього відомий науковець Нільс Бор стверджує: «Хотів би у Вас поцікавитись, а хто такий професіонал? Переважна більшість скаже, що професіонал – це суб'єкт певної сфери, який знає все про предмет своєї діяльності. Однак із наведеним визначенням неможна погоджуватись, адже знати про предмет своєї діяльності все, на жаль, неможливо». Продовжуючи думку фізика-теоретика Н. Бора зауважимо, що професіонал – це суб'єкт професійної діяльності, який добре орієнтується в найскладніших ситуаціях, знає неприпустимі помилки своєї професії, а також володіє компетентнісним досвідом їхнього передбачення і запобігання (Гейзенберг, 1991; Свідзинський, 2008).

А. Свідзинський (2008), здійснюючи критичний аналіз визначень поняття «культура», стверджує, що воно є феноменом самоорганізації ноосфери. На його

думку, процес самоорганізації має свій початок і набуває подальшого розвитку в ноосфері з поступовим переходом у світ речей, або лишається на рівні ідеї (не матеріалізується), культура ж відповідно підпорядковується ширшому поняттю – самоорганізації. Звідси випливає, що педагогічна культура – це процес і результат самоорганізації педагогічної діяльності.

У контексті результатів нашого дослідження (Галатюк, 2020), а також на основі застосування методу аналогії та екстраполяції до синергетичної концепції культури, ми вважаємо, що педагогічна культура в широкому значенні – це інтегративна система, процес і результат самоорганізації та еволюціонування освітнього простору, які інтеріоризуються у компетентнісний досвід педагога.

Запропоноване трактування педагогічної культури, на нашу думку, має універсальний характер та вимагає подальшого уточнення крізь призму системного підходу до аналізу освітнього простору. Зауважимо, що невід'ємною складовою освітнього простору є сам педагог як активний учасник процесів його удосконалення.

На основі аналізу літературних джерел (Лаврентьєва, 2014; Лутаєва, 2013; Зязюн, 2008; Плиська, 2018; Сисоєва, 2006), викладених міркувань, розкриємо основні критерії розвитку педагогічної культури на прикладі вчителя фізичного виховання. Отже, до основних критеріїв належить:

– володіння предметною компетентністю, що передбачає знання теорії і практики фізичного виховання, основ спортивної підготовки і здоров'я молоді, основні напрями вдосконалення системи фізичного виховання та ін. Знання з предмета викладання, психології, валеології і сучасної теорії спорту, а також уміння використовувати міжпредметні зв'язки;

– дотримання основних дидактичних принципів навчання, знання методів і засобів спортивного тренування. Використання сучасних технічних засобів, інноваційних та інтерактивних технологій у контексті ситуативного моделювання (імітаційні та рольові ігри), кооперативного навчання (робота в малих групах), реалізації медійних технологій;

– сформованість мотиваційної сфери: педагогічних почуттів та необхідних психологічних якостей, що впливають на можливості педагогічного проектування, організацію власної діяльності й пізнавальної діяльності учнів та їх рефлексію. В означеному контексті слід виокремити: ініціативність, самокритичність, уміння володіти собою, співробітництво та інші. На нашу думку, внутрішні мотиви підвищують продуктивність педагогічної діяльності. Самовіддача та наполегливість є основою самовдосконалення, мобілізації внутрішніх ресурсів для досягнення бажаного результату;

– володіння педагогічною технікою, що характеризує форму професійної поведінки вчителя. Педагогічна техніка передбачає знання та використання системи інструментів і прийомів навчального впливу та комунікації. Вона характеризує рівень свідомого ставлення до виконання професійних обов'язків, передбачає рефлексію, самоконтроль і саморегуляцію своїх дій, емоційного та психофізичного станів;

– володіння комунікативною компетентністю. Вона проявляється у здатності враховувати права та інтереси учнів, створювати дискусійний простір, умінні чітко формулювати запитання та слухати відповіді, виправляти помилки, демонструючи повагу та гуманне ставлення до особистості учня. Вміння застосовувати інтерактивні методи навчання у формі круглих столів, форумів, конференцій тощо;

– проєктно-організаційний складник педагогічної культури. Зміст цього чинника проявляється у здатності проєктувати і організувати навчально-пізнавальну діяльність, здійснювати управління нею. Зокрема, у контексті спортивного виховання – це уміння організувати та здійснювати управління спортивно-масовими заходами, залучати учнів до занять фізичною культурою, до участі в спортивних змаганнях. На суб'єктному рівні проєктно-організаційний складник педагогічної культури вчителя фізичного виховання полягає в тому, що педагог є взірцем для учнів, володіє механізмами виховного впливу та знає шляхи розвитку спортивного стилю життєдіяльності учнів;

– контрольно-корегувальний складник педагогічної культури, що характеризує здатність забезпечення зворотного зв'язку у взаємодії учитель-учень. Цей критерій стосується управління процесом самовдосконалення учнів. Учитель повинен уміти об'єктивно оцінювати рівень індивідуального розвитку кожного учня, його рівень підготовки, знань і якостей. Відповідні педагогічні вміння проявляються у наданні індивідуальної підтримки та допомоги учню на шляху досягнення освітніх та спортивних результатів;

– креативність педагога. Творча педагогічна діяльність є специфічним процесом, основа якого – пошуково-дослідницька діяльність. Творчий учитель не використовує готові методичні моделі, а трансформує їх, створює власні, нові, що відповідають потребам, особливостям і обставинам конкретної освітньої діяльності. Фахівець з високою педагогічною культурою повинен уміти аналізувати свій педагогічний досвід і впроваджувати педагогічний досвід інших, урахувавши свої професійні якості та творчу індивідуальність.

Розглянута модель педагогічної культури крізь призму критеріїв, що характеризують рівень її сформованості, має універсальний характер. Вона може бути застосована для розкриття і конкретизації змісту і оцінки педагогічної культури в контексті підготовки фахівців не тільки фізичного виховання, але й учителів природничих предметів, математики тощо.

Висновки. У межах однієї статті неможливо розкрити всі аспекти багатогранного поняття «педагогічна культура». Як відомо, глибина вивчення наукової проблеми визначається методологією дослідження. Зважаючи на це, у процесі цієї наукової розвідки ми використовували аналітико-синтетичний метод дослідження, який дає можливість крізь призму основних критеріїв розкрити зміст і оцінити рівень сформованості педагогічної культури вчителя на прикладі фахівця фізичного виховання.

Водночас зауважимо, що педагогічна культура є складною психолого-дидактичною категорією, багатогранний зміст якої не можна повністю розкрити у формі однієї дефініції. Для більш глибокого вивчення

феномену педагогічної культури, зокрема як цілісності, потрібно використовувати методологічно складніші методи та інструменти наукового пізнання, наприклад, системний і синергетичний підходи.

Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні сучасних методів і засобів підвищення педагогічної культури вчителів, а також у дослідженні взаємозв'язку педагогічної культури з іншими складовими професіограми фахівців фізичного виховання, а також у контексті підготовки педагогічних фахівців з природничих предметів, математики тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Беспалько, В. П. (1989). Педагогіка та прогресивні технології навчання. Київ: Педагогіка. 192 с.

Лаврентьева, О. О. (2014). Развитие методологической культуры майбутніх учителів природничих дисциплин у процесі професійної підготовки: теоретико-методичний аспект: монографія. Київ: КНТ. 456 с.

Лутаева, Т. В. (2013). Педагогічна культура. Харків: НФаУ. 156 с.

Плыска, Ю. С. (2018). Тенденції розвитку особистісної педагогічної культури вчителя в Україні і Польщі: порівняльний аналіз: дис. ... докт. пед. наук: 13.00.01. Острог. 538 с.

Сисова, С. О. (2006.). Основи педагогічної творчості. Київ. 344 с.

Зязюн, І. А. (2008). Педагогічна майстерність. Київ: Богданова 376 с.

Шиян, Б. М. (1997). Теоретико-методичні основи підготовки вчителів фізичного виховання в педагогічних навчальних закладах: дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04. Київ. 508 с.

Шиян, Б. М. (2006). Теорія і методика фізичного виховання школярів. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан. Ч. 2. 248 с.

Свідзинський, А. В. (2008). Синергетична концепція культури. Луцьк: Вежа. 696 с.

Гейзенберг, В. (1991). Фізика та філософія. Київ: Наука. 398 с.

Галатюк, М. Ю. (2020). Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання в контексті розвитку їх спортивної культури. *Інноваційна педагогіка*. №. 21. Т. 3. С. 184–187.

REFERENCES

Bespalko, V. P. (1989). Pedagogika ta prohresywni tekhnolohii navchannia [Pedagogy and progressive learning technologies]. Kyiv: Pedagogika. 192 s. [in Ukrainian].

Lavrentieva, O. O. (2014). Rozvytok metodolohichnoi kultury maibutnikh uchyteliv pryrodnychkh dystsyplin u protsesi profesiinoyi pidhotovky: teoretyko-metodychnyi aspekt: monohrafiia [The sciences teachers' methodological culture development in the course of their professional training – the theoretical-methodical aspect: monograph]. Kyiv: KNT. 456 s. [in Ukrainian].

Lutaieva, T. V. (2013). Pedagogichna kultura [Pedagogical culture]. Kharkiv: NFaU. 156 s. [in Ukrainian].

Plyska, Yu. S. (2018). Tendentsii rozvytku osobystisnoi pedagogichnoi kultury vchytelia v Ukraini i Polshchi: porivnialnyi analiz [Trends in the development of a teacher's personal pedagogical culture in Ukraine and Poland: a

comparative analysis]: dys. ... dokt. ped. nauk: 13.00.01. Ostroh. 538 s. [in Ukrainian].

Sysoieva, S. O. (2006.). *Osnovy pedahohichnoi tvorchosti* [Basics of pedagogical creativity]. Kyiv: Milenium. 344 s. [in Ukrainian].

Ziaziun, I. A. (2008). *Pedahohichna maisternist* [Pedagogical skill]. Kyiv: SPD Bohdanova A. M. 376 s. [in Ukrainian].

Shyian, B. M. (1997). *Teoretyko-metodychni osnovy pidhotovky vchyteliv fizychnoho vykhovannia v pedahohichnykh navchalnykh zakladakh* [Theoretical and methodological foundations of physical education teacher training in pedagogical educational institutions]: dys. ... dokt. ped. nauk: 13.00.04. Kyiv. 508 s. [in Ukrainian].

Shyian, B. M. (2006). *Teoriia i metodyka fizychnoho*

vykhovannia shkoliariv [Theory and methods of physical education of schoolchildren]. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan. Ch. 2. 248 s. [in Ukrainian].

Svidzynskyi, A. V. (2008). *Synergetychna kontseptsiia kultury* [Synergetic concept of culture]. Lutsk: Vezha. 696 s. [in Ukrainian].

Heizenberh, V. (1991). *Fizyka ta filosofiiia* [Physics and philosophy]. Kyiv: Nauka. 398 s. [in Ukrainian].

Halatiuk, M. Yu. (2020). *Profesiina pidhotovka maibutnikh fakhivtsiv fizychnoho vykhovannia v konteksti rozvytku yikh sportyvnoi kultury* [The professional training of prospective specialists of physical education in the context of development their sports culture]. *Innovatsiina pedahohika*. № 21. T. 3. S. 184–187. [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції: 09.01.2024

УДК 378.37.013

DOI: 10.37026/2520-6427-2024-117-1-60-64

Раїса ПРИМА,

доктор педагогічних наук, професор,

завідувачка кафедри теорії

і методики початкової освіти

Волинського національного університету

імені Лесі Українки,

м. Луцьк, Україна

ORCID: 0000-0002-3278-1900

e-mail: primar@ukr.net

Дмитро ПРИМА,

доктор педагогічних наук,

професор кафедри теорії

і методики початкової освіти

Волинського національного університету

імені Лесі Українки,

м. Луцьк, Україна

ORCID: 0000-0002-2102-9932

e-mail: primad35@ukr.net

ВИХОВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ЗРІЛОСТІ ОСОБИСТОСТІ У НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Анотація. У статті висвітлено істотні позиції щодо проблеми виховання соціальної зрілості особистості, атрибутивних ознак цього феномену в науковому дискурсі. Актуалізовано необхідність виховання соціально зрілої особистості зі сформованими соціальними настановами, ціннісним ставленням до соціальних норм, до інших людей, здатної до активного включення в соціальне життя країни, до здійснення соціальних змін й активної самозміни. Виявлено зростаючий науковий інтерес до зрілості особистості як однієї з домінантних характеристик процесів соціального функціонування в сучасному світі. Констатовано наукову полеміку щодо змісту та об'єктивних критеріїв, що характеризують людську зрілість. Конкретизовано сутність дефініції «зрілість особистості» у довідкових виданнях і наукових візіях учених.

Виокремлено риси особистісної зрілості. Встановлено, що феномен соціальної зрілості є більш дослідженим у західній психологічній теорії й акумулює загальні уявлення про соціальні якості людини, виконувані нею соціальні функції, ступені володіння індивідом своєю суспільною сутністю, а отже, розглядається у різних ракурсах індивідуального самовизначення. Узагальнено, що атрибутом соціальної зрілості особистості є віддзеркалення двобічного зв'язку, за якого не лише діяльність формує соціальні якості особистості, а й акумульований в індивіді особистісний потенціал втілюється для вдосконалення цієї діяльності та суспільних відносин.

Ключові слова: атрибутивні ознаки, виховання, зрілість особистості, науковий дискурс, розвиток особистості, самовизначення, соціальна зрілість.

Raisa PRIMA,

*Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Head of the Department of Theory and Methodology
of Primary Education at Lesya Ukrainka
Volyn National University,
Lutsk, Ukraine
ORCID: 0000-0002-3278-1900
e-mail: primar@ukr.net*

Dmytro PRIMA,

*Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor of the Department
of Theory and Methodology of Primary Education
at Lesya Ukrainka Volyn National University,
Lutsk, Ukraine
ORCID: 0000-0002-2102-9932
e-mail: primad35@ukr.net*

EDUCATION OF SOCIAL MATURITY OF PERSONALITY IN SCIENTIFIC DISCOURSE

Abstract. *The article highlights the essential positions on the problem of raising the social maturity of the individual, the attributive features of this phenomenon in the scientific discourse. The need to educate a socially mature personality with formed social guidelines, a valuable attitude to social norms, to other people, capable of active inclusion in the social life of the country, to the implementation of social changes and active self-change, has been updated. The growing scientific interest in personality maturity as one of the dominant characteristics of the processes of social functioning in the modern world of humanity in general has been revealed. A scientific controversy regarding the content and objective criteria characterizing human maturity has been established. The essence of the definition of «personal maturity» in reference publications and scientific visions of scientists has been specified. The features of personal maturity are singled out: responsibility, decentering, depth of experience, life philosophy, tolerance, autonomy, contact, self-acceptance, creativity, synergy. Personal maturity of a person is facilitated by the development of decentering – the ability to understand the position of another person, to be able to look at the situation from his point of view, which is clearly visible during the transition from adolescence to young adulthood, when young people begin to take on adult roles, think about their future, about themselves as members of society, and become aware of the obstacles that stand in the way of realizing dreams. It has been established that the phenomenon of social maturity is more studied in Western psychological theory and accumulates the most general ideas about the social qualities of a person, the social functions performed by him, the degree of ownership of an individual by his social essence, and therefore, it is considered from different angles of individual self-determination. It is summarized that the attribute of the social maturity of an individual is a reflection of a two-way relationship, in which not only the activity forms the social qualities of the individual, but also the personal potential accumulated in the individual is embodied for*

the improvement of this activity and social relations.

Key words: *attributive signs, upbringing, personal maturity, scientific discourse, personality development, self-determination, social maturity.*

Постановка проблеми. Глобалізаційні виклики, трансформація соціальних і культурних умов, консолідація української нації на тлі військової агресії росії як маркерів сучасної ситуації в Україні актуалізують необхідність реформування національної освіти, виховання соціально зрілої особистості зі сформованими соціальними настановами, ціннісним ставленням до соціальних норм, до інших людей, здатної до активного включення в соціальне життя країни, до здійснення соціальних змін й активної самозміни.

Пріоритетність виховання соціально зрілої особистості декларується низкою нормативних документів, а саме: Конституцією України (1997), Законами України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), Концепцією громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності (2000), Концепцією національно-патріотичного виховання дітей і молоді (2015) тощо.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Проблема виховання соціально зрілої особистості є порівняно новою, хоча в науковому дискурсі вже окреслені певні напрями її аналізу: філософський (Ю. Бардін, Л. Буєва, І. Пустельник, М. Черниш та ін.), соціологічний (І. Громов, С. Іконников, В. Лісовський, Ф. Філіпов, В. Ядов та ін.), психологічний (І. Бех, Л. Божович, О. Киричук, О. Кисельова, І. Кон, Г. Костюк, В. Моргун, С. Поліщук, А. Реан, В. Сафін, В. Слободчиков та ін.), педагогічний (С. Вершловський, А. Макаренко, А. Мудрик, В. Сухомлинський та ін.).

Зауважимо, що актуальними є фундаментальні розвідки дослідників, де презентовано різні аспекти проблеми виховання соціально зрілості: соціально-психологічний ракурс становлення соціальної зрілості (А. Гудзовська), розвиток соціальної зрілості студентів

педагогічного закладу вищої освіти (О. Каменева, В. Ягоднікова), теорія і практика становлення соціальної зрілості молодого вчителя (Р. Радул), педагогічні умови формування соціальної зрілості старшокласників (О. Поздняков) та ін.

Значущими в розробленні проблеми виховання соціальної зрілості є соціально-психологічні напрацювання, що розкривають: психологічні концепції соціалізації-індивідуалізації особистості (Г. Андреева, І. Кон, Е. Еріксон, А. Петровський т ін.), соціальні настанови і ціннісні відносини (В. Мясіщев, В. Ядов), теоретичні уявлення вітчизняних і зарубіжних учених щодо особистісної зрілості (А. Асмолов, Б. Братусь, А. Маслоу, К. Роджерс, Е. Фромм). Однак попри достатньо представлений соціально-психологічний контекст порушеної проблеми нам видається, що, зважаючи на інтегративний характер поняття «зрілість особистості», потребують опрацювання дослідницькі позиції щодо проблеми виховання соціальної зрілості особистості у наукових візіях учених.

Мета статті полягає у висвітленні істотних позицій щодо проблеми виховання соціальної зрілості особистості, атрибутивних ознак цього феномену в науковому дискурсі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Передусім відзначимо зростаючий науковий інтерес до зрілості особистості як однієї з домінуючих характеристик процесів соціального функціонування у сучасному світі. Проблематика соціальної зрілості є предметом дослідження багатьох наук. Як стрижева наукова проблема соціальна зрілість особистості розглядається власне психологією. Однак, маємо констатувати наукову полеміку щодо змісту та об'єктивних критеріїв, що характеризують людську зрілість. Отже, логіка дослідження зумовлює необхідність конкретизації сутності дефініції «зрілість особистості».

За Тлумачним словником української мови поняття «зрілість» характеризується як «стан повного розвитку, цілковитої готовності до чого-небудь» (Івченко, 2000, с. 157).

У Сучасному тлумачному психологічному словнику зрілість (дорослість) – стан, до якого приходять організм наприкінці певного періоду свого розвитку.

Дослідники, як зауважує В. Шапар, виділяють такі характеристики зрілої особистості:

- 1) розвинене почуття відповідальності;
- 2) потреба в турботі про інших людей;
- 3) здатності: а) до активної участі в житті суспільства та до ефективного використання своїх знань і здібностей; б) до психологічної близькості з іншою людиною; в) до конструктивного вирішення різних життєвих проблем на шляху до повноти самореалізації (Шапар, 2007, с. 164–165).

Привертає увагу трактування поняття «зрілість особистості», запропоноване авторами словника-довідника з професійної орієнтації учнів, як «досягнутий людиною високий рівень розвитку біологічних, фізіологічних, соціальних, інтелектуальних, вольових, емоційних, моральних та інших параметрів» (Словник-довідник з професійної орієнтації учнів, 2007, с. 37–38).

Конструктивним нам видається узагальнення, зроблене вченими, що «зрілість» стосовно людини

передбачає такі аспекти:

- властивість (характеристика) людини;
- певний стан особистості;
- результат попередніх процесів (розвитку, дозрівання);
- характеристика попереднього процесу за повнотою і завершеністю;
- виокремлення етапів (що дозрів до чого-небудь), зовнішня оцінка (досягнення досконалості, порівняння з неповним розвитком, наявність зразка для порівняння, майстерність) (Школьна, 2018, с. 26).

Існує думка (Деркач А.), що ступінь зрілості – «це багатомірний стан людини, котрий охоплює певний період її розвитку й характеризує наскільки людина відбулася як громадянин, фахівець своєї справи, особистість» (Школьна, 2018, с. 28).

Особистісна зрілість, як слушно зауважує Г. Дьоміна, є психологічним новоутворенням періоду юності, особистісним конструктом зрілості, що виявляється у почутті дорослості, готовності до функціонування в дорослому світі, самовизначенні через переоцінку системи цінностей. У цей віковий період, за твердженням ученої, рівень сформованості психічної і соціальної зрілості є основою для вияву особистісної зрілості (Дьоміна, 2006).

Посутній інтерес викликає позиція вчених, згідно з якою особистісна зрілість визначає стан розвитку особистості, що виявляється у високому ступені особистісної конструктивної активності та особистісної функціональної продуктивності людини. Вочевидь, особистісна зрілість молоді характеризує стан розвитку особистості, що досягається до завершення навчання у закладі вищої освіти (Титаренко, 2001).

У контексті викладеного вище, за твердженням О. Штепи, рисами особистісної зрілості є: відповідальність, децентрація (за Ж. Піаже, що вперше ввів у психологію це поняття на позначення аналізу процесів соціалізації, когнітивного та морального розвитку особистості), глибинність переживань, життєва філософія, толерантність, автономність, контактність, самоприйнятливність, креативність, синергічність. Ми солідарні з думкою вченої, що особистісній зрілості людини сприяє розвиток децентрації – здатності зрозуміти позицію іншої людини, вміння поглянути на ситуацію з її точки зору, що чітко простежується при переході від підліткового до юнацького віку, коли молодь починає брати на себе дорослі ролі, задумуватись про своє майбутнє, про себе як членів суспільства, усвідомлювати перешкоди, що стоять на шляху здійснення мрій тощо (Штепа, 2006). Отже, є підстави стверджувати, що зріла особистість – повноправний член суспільства, який оволодів основними соціальними ролями, об'єкт поваги, взірця для наслідування.

Звертаємо увагу на те, що у вітчизняному науковому дискурсі особистісна зрілість людини розглядається деякими вченими крізь призму повноти і глибини її переживань та індивідуальних атрибутів їхнього виявлення. В означеному контексті О. Завгородня наголошує, що «у повноті свого особистісного розвитку людина постає просвітлено-творчою, характеризується мудрістю та спонтанністю у своїх життєвих проявах, виконує «споріднену» (за Г. Сковородою) працю, має

глибокі радісні взаємини із духовно близькими людьми, справляє гуманізуючий вплив на відносно широке оточення» (Завгородня, 2010).

Щодо поняття «соціальна зрілість», то, за словником-довідником «Дошкільна освіта», цей термін визначається як якісний рівень розвитку особистості, зумовлений її соціальним розвитком та спрямований на розширення інтенсивності соціальної взаємодії (Крутії К., Фунтікова, О., 2010, с.105).

Проведений аналіз наукових джерел свідчить, що феномен соціальної зрілості є більш дослідженим у західній психологічній теорії й акумулює найбільш загальні уявлення про соціальні якості людини, виконувани нею соціальні функції, ступені володіння індивідом своєю суспільною сутністю. За цієї умови вчені розглядають феномен «соціальна зрілість» у різних ракурсах індивідуального самовизначення, зокрема, як:

- виявлення самоактуалізації, власної індивідуальності, унікальності (А. Маслоу);
- результат індивідуального самовизначення, що позначається у ставленні до стилю життя (К. Хорні);
- розуміння та інтерпретації соціального оточення, подій життя (А. Кардінер, Р. Харре);
- залучення до діяльності, взаємодії (Дж. Мід, Л. Філіпс, Е. Шпрангер);
- наявність соціальної активності особистості, набуття нею соціального досвіду в соціальних ситуаціях (Дж. Мід).

Суттєвою нам видається наукова позиція В. Радула, згідно з якою соціальна зрілість характеризується вченим як стан сформованості особистості кризь призму певного соціального середовища. У зв'язку з цим атрибутивними характеристиками змісту цього поняття вчений уважає активну життєву позицію, досягнення єдності виховання та самовиховання, прагнення самої особистості до якомога швидшого досягнення соціальної зрілості. За твердженням ученого (ми погоджуємося з цією думкою), соціальна зрілість виявляється в соціальній активності, соціальному самовизначенні, соціальній відповідальності (Радул, 1998). Саме такий контекст розуміння соціальної зрілості дозволяє стверджувати, що її формування передбачає розкриття та розвиток потенційних можливостей особистості та гарантує сформованість таких якостей індивіда, що мають суттєвий вплив на саморегуляцію його поведінки.

Звертаємо увагу на те, що в науковій літературі неоднозначно визначаються і критерії соціальної зрілості. Однак практично всі дослідники обстоюють думку про те, що суть критеріїв соціальної зрілості зводиться до врахування відновлення докладених особистістю зусиль.

У цій площині педагогічний сенс розуміння змісту соціальної зрілості репродукує не лише якості особистості, фактично сформовані в людини, але й те, що із трансформованого ззовні у внутрішню структуру новоутворень особистості безпосередньо «бере участь», реалізується в його перетворювальній діяльності, спрямованій на вдосконалення видів діяльності та стосунків, які формують особистість та інших людей (Хмурицька, 2011, с. 206). Вочевидь, слід урахувати, що не лише діяльність формує соціальні якості

особистості, а й акумульований в індивіді особистісний потенціал втілюється для вдосконалення цієї діяльності та суспільних відносин. Саме такий двобічний взаємозв'язок може бути атрибутом соціальної зрілості особистості.

Висновки. Отже, проведена аналітична робота засвідчила різноаспектність наукових поглядів щодо трактування поняття «зрілість особистості». Констатовано наукову полеміку стосовно змісту та об'єктивних критеріїв, що характеризують людську зрілість, ступінь якої є багатомірним станом людини, що охоплює певний період її розвитку й характеризує, наскільки людина відбулася як громадянин, фахівець своєї справи, особистість. Ми погоджуємося з думкою вчених, що «зрілість особистості знаходить вияв у різних видах культури і характеризується соціальним самовизначенням, активністю і мірою відповідального ставлення до намічених цілей, характером та якістю планування їх досягнення». По за сумнівом, «ціннісна спрямованість особистості є необхідним елементом змісту зрілості людини, необхідною ланкою в детермінації її реальних дій і вчинків у сфері праці, пізнання і спілкування» (Хмурицька, 2011, с. 206). Атрибутом соціальної зрілості особистості є віддзеркалення двобічного зв'язку, за якого не лише діяльність формує соціальні якості особистості, а й акумульований в індивіді особистісний потенціал втілюється для вдосконалення цієї діяльності та суспільних відносин.

Перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження не вичерпує багатогранність наукових пошуків щодо розв'язання означеної проблеми. Перспективним вважаємо вивчення структури феномену «соціальна зрілість старшокласників».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Дошкільна освіта: словник-довідник. (2010) / упор. К. Л. Крутії, О. О. Фунтікова. Запоріжжя: ТОВ «ЛПРС» ЛТД. 324 с.
- Дьоміна, Г. А. (2006). Психологічні особливості формування та активізації особистісної зрілості. *Практична психологія та соціальна робота*. №5. С. 24–31.
- Завгородня, О. В. (2010). Особистість: шляхи досягнення зрілості. *Практична психологія та соціальна робота*. №12. С. 11–17.
- Івченко, А. О. (2006). Тлумачний словник української мови. Харків: Фоліо. 540 с.
- Радул, В. В. (1998). Становлення соціальної зрілості молодого вчителя (теорія і практика): дис. ... д-ра пед. наук. 429 с.
- Словник-довідник з професійної орієнтації учнів / укладачі: В. В. Синявський, О. В. Мельник. Київ: Мегапринт, 2007. 119 с.
- Титаренко, Т., Панок, В., Чепелева, Н. (2001). Рання молодість: проблеми смислоутворення, подальше професійне й життєве самовизначення. *Основи практичної психології*. 2-е вид. Київ: Либідь. 150 с.
- Хмурицька, Т. О. (2011). Компонентно-структурний аналіз соціальної зрілості у студентів – майбутніх соціальних педагогів. *Науковий вісник Ужгородського університету: Серія «Педагогіка. Соціальна робота»* / [редкол.: Козубовська І. В. (гол. ред.) та ін.]. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла». Вип. 21. С. 205–207.

Шапар, В. Б. (2007). Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків: Прапор. 640 с.

Штепа, О. С. (2006). Психологічні особливості формування та актуалізації особистісної зрілості. *Практична психологія та соціальна робота*. № 5. С. 24–31.

REFERENCES

Doshkilna osvita: slovnyk-dovidnyk (2010) / upor. K. L. Krutii, O. O. Funtikova. Zaporizhzhia: TOV «LIPS» LTD. 324 s. [in Ukrainian].

Domina, H. A. (2006). Psykholohichni osoblyvosti formuvannia ta aktyvizatsii osobystisnoi zrilosti. *Praktychna psykholohiia ta sotsialna robota*. № 5. S. 24–31 [in Ukrainian].

Zavhorodnia, O. V. (2010). Osobystist: shliakhy dosiahnennia zrilosti. *Praktychna psykholohiia ta sotsialna robota*. №12. S. 11–17. [in Ukrainian].

Zavhorodnia, O.V. (2010). Osobystist: shliakhy dosiahnennia zrilosti. *Praktychna psykholohiia ta sotsialna robota*. №12. S. 11–17. [in Ukrainian].

Ivchenko, A. O. (2006). Tlumachnyi slovnyk ukraïnskoi movy. Kharkiv: Folio. 540 s. [in Ukrainian].

Radul, V. V. (1998). Stanovlennia sotsialnoi zrilosti

molodoho vchytelia (teoriia i praktyka): dys. ... d-ra ped. nauk. 429 s. [in Ukrainian].

Slovnyk-dovidnyk z profesiinoi oriiantatsii uchniv / Ukladachi: V. V. Syniavskiy, O. V. Melnyk. K.: Meharpynt, 2007. 119 s. [in Ukrainian].

Tytarenko, T., Panok, V., Chepelieva, N. (2001). Rannia molodist: problemy smysloutvorennya, podalshe profesiine y zhyttieve samovyznachennia. *Osnovy praktychnoi psykholohii*. 2-e. vyd. Kyiv: Lybid. 150 s. [in Ukrainian].

Khmurynska, T. O. (2011). Komponentno-strukturnyi analiz sotsialnoi zrilosti u studentiv – maibutnikh sotsialnykh pedahohiv. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu: Seriia «Pedahohika. Sotsialna robota»* / [redkol.: I. V. Kozubovska (hol. red.) ta in.]. Uzhhorod: Vydavnytstvo UzhNU «Hoverla». Vyp. 21. S. 205–207. [in Ukrainian].

Shapar, V. B. (2007). Suchasnyi tлумачnyi psykholohichni slovnyk. Kharkiv: Prapor. 640 s. [in Ukrainian].

Shtepa, O. S. (2006). Psykholohichni osoblyvosti formuvannia ta aktualizatsii osobystisnoi zrilosti. *Praktychna psykholohiia ta sotsialna robota*. № 5. S. 24–31 [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції: 02.03.2024

УДК [378.015.31:17.022.1]:373.011.3-051
DOI: 10.37026/2520-6427-2024-117-1-64-69

Марина ШЕДРИНА,
методист, викладач педагогіки
та фахових методик
ВСП «Сарненський педагогічний
фаховий коледж
Рівненського державного
гуманітарного університету»,
м. Сарни, Україна
ORCID: 0009-0009-3493-6986
e-mail: maryna20@ukr.net

ДУХОВНІСТЬ ТА ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА-ОРГАНІЗАТОРА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: ІНТЕГРАЦІЯ ЦІННОСТЕЙ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС

Анотація. У статті аналізується сучасна освітня ситуація, що характеризується динамізмом змін, зростанням інформаційних потоків та потребою у формуванні особистості з чіткими ціннісними орієнтирами. Виокремлюються ключові духовні цінності (людяність, відповідальність, справедливість, чесність, патріотизм, повага до інших культур та традицій), що мають бути притаманні педагогу-організатору. Досліджується вплив духовності на професійний розвиток педагога-організатора: формування особистісного світогляду, гуманістичної спрямованості, емпатичних здібностей, здатності до саморозвитку та самовдосконалення. Розглядаються інструменти, необхідні для

інтеграції духовних цінностей в освітній процес: виховні години, тренінги, семінари, волонтерські проекти, духовна література та мистецтво. У статті наголошується на ролі духовних цінностей та патріотизму в забезпеченні духовної безпеки особистості, особливо в умовах сучасних викликів. Розкривається значення міжкультурної освіти та громадянського виховання як факторів формування толерантної, відповідальної та активної особистості. Пропонуються рекомендації педагогам-організаторам щодо використання різноманітних методичних матеріалів та програм із метою підтримки духовності та громадянського виховання в шкільному середовищі.

Ключові слова: духовність, духовна безпека, ціннісні орієнтири, інтеграція, професійний розвиток, міжкультурна освіта, громадянське виховання, патріотизм.

Maryna SHCHEDRINA,
Methodologist, Teacher of Pedagogy
and Professional Methodologies
of the Separate Structural Unit
«Sarny Professional Teachers' Training College
of Rivne State University of Humanities»,
Sarny, Ukraine
ORCID: 0009-0009-3493-6986
e-mail: maryna20@ukr.net

SPIRITUALITY AND PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF THE FUTURE TEACHER OF EXTRA-CURRICULAR ACTIVITIES IN GENERAL SECONDARY EDUCATION ESTABLISHMENT: INTEGRATION OF VALUES INTO THE EDUCATIONAL PROCESS

Abstract. The article analyzes modern educational situation, characterized by dynamic changes, growth of information flows, and the need to shape individuals with clear value orientations. It determines the key spiritual values that should be inherent to a teacher of extra-curricular activities, namely, humanity, responsibility, fairness, honesty, patriotism, and respect for other cultures and traditions. The article researches the influence of spirituality on the professional development of a teacher of extra-curricular activities, including the formation of a personal outlook, humanistic orientation, empathic abilities, and the ability for self-development and self-improvement. The tools necessary for integration of spiritual values into the educational process are discussed: educational hours, trainings, seminars, volunteer projects, and the use of spiritual literature and art. It is considered how the integration of values into the educational process contributes to the development of not only teachers of extra-curricular activities but also learners. The article emphasizes the role of spiritual values and patriotism in ensuring the spiritual security of the individual, especially facing modern challenges: National self-identification, ideological factor, value security, religious factor, factor of historical bias, factor of consciousness manipulation, aesthetic and value-oriented factor, factor of informational influence.

The importance of intercultural education and civil education as factors in shaping a tolerant, responsible, and active personality is revealed. The article describes aspects that a teacher of extra-curricular activities needs to consider when planning educational work in a general secondary education establishment. Recommendations are provided to teachers of extra-curricular activities on using various methodological materials and programs to support spirituality and civil education in the school environment.

Key words: spirituality, spiritual security, value orientations, integration, professional development, intercultural education, civil education, patriotism.

Постановка проблеми. У сучасному освітньому середовищі крім фахової підготовки важливим є і розвиток духовності майбутніх педагогів-організаторів. Поеднання професійної компетентності та внутрішніх цінностей визначає їхню здатність до ефективної роботи в сучасному освітньому середовищі, де вимагається не лише передача знань, а й формування в учнів ключових життєвих навичок, критичного мислення та готовності до постійного самовдосконалення. Зважаючи на це, важливо вивчати та розвивати педагогічну майстерність, формувати в майбутніх педагогів ціннісні орієнтації, що сприятимуть їхньому професійному успіху та розвитку освітнього процесу.

Формування духовної безпеки у школярів є не лише ключовим завданням для педагога-організатора, а й важливим елементом забезпечення національної безпеки, оскільки формує міцні фундаменти для майбутнього розвитку суспільства. Тому в сучасному освітньому середовищі акцент на формуванні духовної безпеки є одним із пріоритетів педагогічної діяльності.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Проблема духовності була затребуваною ще з античних часів. Видатні педагоги минулого Я.-А. Коменський, Й. Г. Песталоці, А. Дістервег, Г. Сковорода, К. Д. Ушинський, Т. Т. Ващенко, С. Русова, А. Макаренко, В. Сухомлинський підкреслювали, що формування особистості не може зводитися до її освіти та розумового розвитку, а передусім це її духовне виховання (Березюк, 2007). Аналіз наукових та методичних джерел свідчить, що проблемі розвитку духовності завжди приділялася особлива увага (Дж. Майер, Д. Ноумен, П. Саловой) (Березюк, 2007; Маслова, 2014). Не оминули у своїх дослідженнях означене питання і такі дослідники, як В. Алексєєнко, І. Бех, А. Богуш, М. Вишневецький, І. Єрмаков, І. Зайченко, О. Зеліненко, І. Прокопенко, Ж. Юзвак. Однак означена проблема досі залишається однією з найактуальніших у сучасній педагогіці.

Мета статті – окреслити вплив духовності на

професійне становлення майбутнього педагога-організатора; довести вплив інтеграції цінностей в освітній процес на розвиток особистості не лише педагога, а й здобувачів освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні суспільні виклики, проблема збереження цілісності й державності України, війна, питання консолідації суспільства, реформування системи освіти визначають нагальність підвищення уваги до виховного потенціалу освітнього середовища. Сьогодні виникає потреба допомогти закладам освіти в організації виховного процесу, формуванні базових соціальних цінностей суспільства і малих груп, соціально-значущих якостей особистості, її компетентності й готовності до вияву відповідальної громадянської позиції та патріотизму (Бех, 2018, с. 3).

Специфічною ознакою духовності є сформований у свідомості індивіда на основі духовних потреб, загальнолюдських і національних цінностей комплекс ідеальних уявлень про цінності, що визначають сенс людського буття. Загалом духовність – це велика цінність, спрямована на очищення людської природи, просвітлення її душі, гармонізацію життя людини і природи, дотримання універсальних законів Всесвіту, подолання своєї недосконалості, володіння мистецтвом бути щасливим.

Державні інституції зазвичай не навчають громадян, як бути високодуховними і щасливими. Якщо у людини не розвивати означені вектори, вона обмежується лише економічним розвитком, потребами свого тіла та страхами, поступово втрачає певні моральні якості та здатність відмежовувати добро від зла. Зважаючи на це, розвинені демократичні країни мають екологічні проблеми, кризу інституту сім'ї та шлюбу, проблеми міжособистісних стосунків, призупинення процесу створення краси в музиці та живописі. Суспільство, в основі якого розвиток технологічних інновацій, втрачає моральні орієнтири. Його громадяни не відчувають меж у негативній індивідуальній поведінці. У такому суспільстві різко зростає злочинність, швидко розпадаються сім'ї, люди досить часто нехтують батьківськими обов'язками тощо (Рапаєва, 2018).

Духовні аспекти національної безпеки – це, перше, здатність нації (народу) до збереження та наслідування поколіннями своєї духовної та культурної самобутності. По-друге, це здатність нації (народу) до духовної інтеграції, підтримки єдності та гармонії групових, індивідуальних та соціальних інтересів, подолання ціннісного розколу та посттрансформаційної кризи світосприйняття (Маслова, 2014).

Проблема виховання духовності як основи духовної безпеки стає проблемою загальнопланетарної значущості. Сучасні діти знаходяться в ситуації численних ризиків, спокус, негативних впливів. Науковці виявили низку чинників, що руйнують духовність людини. Цими чинниками є низький рівень ціннісної свідомості населення, що дає можливість маніпулювати свідомістю; руйнування духовного світу людини; життя без віри, духовна самотність; відсутність духовних і моральних ідеалів; негативний вплив масової культури; поширення через ЗМІ та інтернет моралі всездозволеності тощо (Шевченко, 2017).

Як зазначено у Програмі «Нова Українська школа у поступі до цінностей», у вихованні підростаючого покоління та формуванні духовної безпеки української нації доцільно виокремити внутрішні та зовнішні виклики.

Ключовим внутрішнім викликом духовної безпеки нації є національна самоідентифікація, що втілюється у почуттях-цінностях «Я – Українець» – «Ми – Українці». Сутність цих почуттів-цінностей полягає у дієвій причетності особистості до своєї нації, до роду у широкому розумінні цього слова. Особистість має прийняти історичну естафету вищих духовних надбань нації, жити та діяти на їхній основі та примножувати з урахуванням викликів сучасності (Бех, 2018, с.4).

Серед зовнішніх викликів на увагу заслуговують: ідеологічний фактор; ціннісна убезпеченість; релігійний фактор; фактор історичної упередженості; маніпулювання свідомістю; стан навколишнього середовища (екологічний); естетико-ціннісна спрямованість; фактор інформаційного впливу; цінності здоров'язбереження молоді тощо (Бех, 2018, с. 5). Означені виклики вимагають системного підходу до виховання, орієнтованого на формування духовних цінностей та патріотизму.

Духовність визначається системою особистих цінностей, етичних принципів та внутрішнього світогляду. Для майбутнього педагога-організатора це є необхідною складовою професійного становлення. Розуміння власних цінностей допомагає вчителю усвідомлювати свою роль у формуванні особистісного розвитку учнів, що є не менш важливим завданням, ніж передача знань.

Духовність є фундаментом професійного зростання педагога-організатора, що сприяє високому рівню самосвідомості та поглибленню розуміння важливості особистісного розвитку учнів. Основною складовою духовної безпеки є орієнтація на духовно-моральні цінності. Міністерство освіти і науки України пропонує «Ціннісні орієнтири сучасної української школи» з метою створення гармонійного середовища для учнів. Саме на ці основні орієнтири повинен зважати педагог-організатор, плануючи виховну роботу в закладі освіти (Ціннісні орієнтири сучасної української школи, 2019).

Збереження єдності суспільства та вирішення проблем територіальної цілісності вимагають національно-патріотичного виховання, що спрямоване на формування високої національно-патріотичної свідомості та готовності до виконання громадянських обов'язків. Сучасна ситуація в країні доводить, що при належному рівні національно-патріотичної свідомості усіх громадян нашої держави ми могли б не допустити втрати її цілісності.

Мета патріотичного виховання конкретизується через систему таких виховних завдань:

- утвердження у свідомості та почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України, її народу;
- виховання поваги до Конституції України, законів України, державної символіки;
- формування готовності громадян до захисту

України, підвищення престижу військової служби, культивування ставлення до солдата як до захисника Батьківщини, героя;

– усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її патріотичною відповідальністю;

– сприяння набуттю молоддю патріотичного досвіду на основі готовності до участі в процесах державотворення, вміння визначати форми та способи своєї участі в життєдіяльності громадянського суспільства, спілкуватися з соціальними інститутами, органами влади, спроможності дотримуватися законів та захищати права людини, соціальні, освітні та культурні чинники формування духовної безпеки України, готовність брати на себе відповідальність, здатність розв'язувати конфлікти відповідно до демократичних принципів;

– культивування кращих рис української ментальності – працелюбності, свободи, справедливості, доброті, чесності, бережного ставлення до природи;

– формування поваги до української мови як державної та мови міжнародного спілкування;

– спонукання особистості до активної протидії українофобству, аморальності, сепаратизму, шовінізму, фашизму (Національно-патріотичне виховання: веб-сайт).

Патріотичне виховання в системі освіти повинно мати активний та творчий характер. Патріотичний аспект має спостерігатися у процесі вивчення всіх навчальних дисциплін, під час виховної роботи, інформаційно-пропагандистських та культурно-просвітницьких заходів. У школі це можуть бути: дискусійні клуби, години спілкування, національні свята та традиційні заходи, патріотичні акції та проекти, рольові ігри та театралізовані постановки, участь у волонтерських програмах із метою підтримки ветеранів чи військовослужбовців, організація спортивних заходів та змагань патріотичного змісту. Для планування та успішної організації такої діяльності корисною буде робота за Програмою національного виховання в закладах освіти Рівненщини на 2020–2025 роки.

У Програмі перевага надається ціннісному самовизначенню та національному самоусвідомленню особистості, поверненню до власних витоків, національної виховної традиції, української ідентичності, державницького патріотизму, а також української мови, культури, народних звичаїв як чинників єдності нації, цілісного образу України та складових духовної безпеки кожного українця (Програма національного виховання в закладах освіти Рівненщини на 2020–2025 роки).

Духовна безпека України обумовлена готовністю приймати відповідальність та розв'язувати конфлікти згідно з демократичними принципами. Крім того, це передбачає культивування кращих рис української ментальності – від працелюбності до бережливого ставлення до природи.

Ще одним, не менш важливим аспектом духовної безпеки є міжкультурна освіта, що сприяє формуванню розуміння, толерантності та взаємної поваги між різними культурами та релігіями. Ось деякі аспекти цього взаємозв'язку:

Толерантність і розуміння. Міжкультурна освіта сприяє розумінню та повазі до різних культур і традицій, що допомагає зменшити конфлікти між різними суспільними групами. Це сприяє створенню духовно безпечного середовища, де люди відчувають себе захищеними.

Протидія екстремізму та радикалізації. Ефективна міжкультурна освіта може допомогти запобігти екстремізму та радикалізації, надаючи людям знання про різноманітні культури та стимулюючи критичне мислення стосовно екстремістських ідеологій.

Виховання культурної компетентності. Розвиток культурної компетентності через міжкультурну освіту сприяє формуванню в людей навичок ефективного міжкультурного спілкування та взаєморозуміння. Це може покращити взаємовідносини між різними культурними групами та сприяти зміцненню духовної безпеки.

Матеріали для організації заходів такого спрямування педагоги-організатори можуть знайти в освітній збірці «Всі різні – всі рівні» за авторством Пена Брендера, Кармен Карденас, Хуана де Вінсенте Абада, Руї Гомеза, Марка Тейлора. У частині А подано загальний огляд сучасної ситуації в Європі, що демонструє необхідність запровадження міжкультурної освіти, а в частині Б – toolbox, тобто добірка методів та вправ, котрі можна використовувати з метою міжкультурної освіти молоді (Брендер, Карденас, Абад, Гомез, Тейлор, 2016, с. 8–9).

Ще один очевидний взаємозв'язок існує між духовною безпекою і громадянським вихованням, згідно з яким:

– виховання є складником духовної безпеки: громадянське виховання сприяє формуванню певних цінностей і підходів до життя, що можуть бути важливими для забезпечення духовної безпеки. Наприклад, виховання толерантності та взаєморозуміння може зменшити конфлікти між різними культурними групами та сприяти загальному відчуттю безпеки в суспільстві;

– духовна безпека є передумовою громадянського виховання, адже якщо люди почуваються духовно захищеними, вони зазвичай більш відкриті до взаємодії та сприйняття нової інформації. Це може полегшити процес громадянського виховання, оскільки спостерігається усвідомлення своїх прав і обов'язків.

Для майбутніх педагогів-організаторів корисним буде друге видання практичного путівника для освітян «Наскрізнi компетентності для демократії», у якому вміщено 60 різноманітних вправ, плани уроків для початкового рівня з питань демократичного громадянства та прав людини «Зростаємо у демократії», плани уроків з ОДГ/ОПЛ для старших класів «Беремо участь у демократії», посібник з проектами «Досліджуємо права дитини», «Дескриптори компетентностей для культури демократії». Ці та інші матеріали запропоновані у межах Програми підтримки освітніх реформ в Україні «Демократична школа».

Отже, духовна безпека і громадянське виховання взаємопов'язані та взаємодоповнюють одне одного, сприяючи стабільності, розвитку та гармонії суспільства.

Майбутній педагог-організатор повинен бути не

лише фахівцем у своїй справі, але й етичною особистістю. Інтеграція моральних принципів у виховний процес важлива для створення етичного середовища в освітньому закладі. Педагогу слід не лише навчати учнів, але й формувати вміння приймати правильні життєві рішення, керуючись внутрішніми цінностями. Розвиток моральних принципів у процесі виховання є важливою складовою духовної безпеки суспільства, оскільки моральні цінності визначають стандарти поведінки та взаємовідносин між людьми.

Формування моральних принципів у вихованні є важливим завданням для майбутніх педагогів-організаторів. Це сприяє забезпеченню сприятливого етичного клімату в закладі освіти та розвитку в учнів навичок прийняття морально обґрунтованих рішень. Інтеграція моральних принципів у виховний процес може здійснюватися через уроки моральної етики, проведення групових обговорень з теми моральних питань, розробку виховних проєктів, менторство та особистий приклад тощо.

Духовне становлення вчителя передбачає також розвиток самопізнання та гнучкості особистості. Педагог-організатор, який усвідомлює свої сильні та слабкі сторони, може ефективніше працювати над власним професійним розвитком. Гнучкість дозволяє адаптуватися до змін у сучасному освітньому середовищі та вдосконалювати свою роботу. Це можна здійснити через самоаналіз, ведення портфоліо професійного розвитку, експерименти з новими методиками, участь у навчанні і тренінгах, роботу з різними групами учнів, а також через упровадження практик, що допоможуть зосередитися на власних цінностях і духовному зростанні.

Формування духовних потреб особистості – одне з пріоритетних завдань виховання студентської молоді у Відокремленому структурному підрозділі «Сарненський педагогічний фаховий коледж Рівненського державного гуманітарного університету». У навчальній програмі освітніх компонентів зі спеціалізації «Педагог-організатор» включені теми, що сприятимуть формуванню духовної безпеки здобувачів освіти та озброять їх необхідними компетентностями з метою організації відповідної роботи з учнями в закладах освіти, зокрема: «Методичні основи формування базових моральних цінностей сучасного виховання», «Особливості організації міжкультурної освіти учнів», «Особливості реалізації наскрізної лінії «Екологічна безпека і сталий розвиток» у освітньому процесі», «Особливості реалізації наскрізної лінії «Здоров'я і безпека», «Підприємництво і фінансова грамотність», «Особливості національного виховання школярів різного віку», «Особливості формування громадянської відповідальності в учнів різного віку», «Інструментарій для формування культури демократії в школярів», «Застосування методики суперечливих питань в освітньому процесі». Під час занять студенти мають змогу моделювати виховні заходи відповідної тематики (наприклад, години спілкування, флешмоби, квести, концерти, літературно-музичні вітальні тощо), розв'язувати проблемні ситуації, організовувати дискусії, роботу в групах. Однією з ефективних форм є проєктна діяльність, що дозволяє детальніше

опрацювати питання, що вивчаються.

Із метою формування духовної безпеки майбутніх педагогів-організаторів у контексті забезпечення повноцінного освітнього процесу для здобувачів освіти на заняттях зі спеціалізації враховується доступність навчання, психологічний комфорт, підтримка різноманітності та соціальна підтримка, що здійснюється через взаємодію та співпрацю, емоційну підтримку, допомогу в навчанні. Майбутні педагоги-організатори повинні усвідомити, що формування в школярів духовної безпеки є їхнім важливим завданням, що досягається завдяки:

- створенню позитивного та відкритого середовища, в якому кожен учень відчує себе комфортно та безпечно. Це передбачає проведення спільних заходів, розвиток дружніх стосунків між учнями та педагогами, а також відкрите спілкування;

- веденню розмов на важливі життєві теми. Педагоги можуть організувати групові обговорення або індивідуальні розмови з учнями щодо тем, які стосуються їхнього емоційного та духовного благополуччя, зокрема самовизначення, справедливості та моральності;

- сприянню самопізнанню та самовираженню. Педагоги можуть стимулювати учнів до вивчення власних цінностей, переконань та інтересів, а також до вираження своїх почуттів та думок. Усе це досягається через різноманітні види творчої діяльності, наприклад, літературні вечори, музичні вистави, малювання тощо;

- розвитку емпатії та соціальних навичок через спільні проєкти або діяльність, що спрямована на співпрацю, взаємодопомогу між учнями, взаємне розуміння та підтримку;

- підтримці релігійної та культурної різноманітності, знайомству з різними релігіями, культурами та традиціями, що допоможе учням розширити свій світогляд, поважати різноманітність та підтримувати толерантне ставлення один до одного.

Отже, формування духовної безпеки школярів вимагає ретельної уваги до їхніх потреб, емоцій та соціального оточення. Зважаючи на це, педагоги-організатори відіграють важливу роль у створенні такого середовища, де кожен учень може розвиватися та відчувати себе впевнено й безпечно.

Висновки. Основною складовою духовної безпеки є орієнтація на духовно-моральні цінності. Духовність визначається системою особистих цінностей, етичних принципів та внутрішнього світогляду. Для майбутнього педагога-організатора усе це в комплексі є необхідною складовою професійного становлення. Відповідно його духовність та професійне становлення – це взаємодія внутрішніх цінностей (духовність та професійні цінності) та зовнішніх впливів (навчальні програми, методичні матеріали та курси підготовки, спілкування з педагогами та наставниками).

Отже, взаємодія внутрішніх цінностей та зовнішніх факторів відіграє важливу роль у формуванні духовності та професійного становлення майбутнього педагога-організатора. Розуміння власних цінностей допомагає вчителю усвідомлювати свою роль у здійсненні особистісного розвитку учнів.

Формування духовності та патріотизму, поваги до

інших культур та традицій є запорукою забезпечення духовної безпеки особистості та загалом успішної роботи в освітньому середовищі. Майбутні педагоги-організатори повинні усвідомити, що формування духовної безпеки у школярів – важливе завдання сучасної освіти. Використання різноманітних методичних матеріалів та програм допоможе ефективно інтегрувати духовні цінності у виховний процес.

Зважаючи на зазначене вище, можна зробити висновок, що забезпечення духовної безпеки як особистості, так і країни загалом – це не лише завдання держави, але й кожного педагога в загальній системі освіти.

Перспективи подальших досліджень в означеному напрямі передбачають розробку програми навчання для майбутніх педагогів-організаторів, що міститиме матеріали, спрямовані на розвиток духовної безпеки здобувачів освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Березюк, О. С. (2007). Педагогічні умови формування духовної культури молоді. *Формування духовності молодшої людини: методика, практика, досвід: матеріали Міжвузівського науково-методичного семінару* (18 грудня 2007 р.). Житомир: Вид-во ІІІ Сахневич. С. 5–10.

Бех, І. (2018). Програма «Нова українська школа у поступі до цінностей». Київ. 40 с.

Рапаєва, М. В. (2018). Духовна безпека у сучасному демократичному суспільстві: погляди Френсіса Фукуями. *Духовна безпека України: погляд суспільствознавства і богослов'я: матеріали XVII науково-практичної конференції*. Київ: ВНЗ «Національна академія управління». 152 с.

Маслова, Л. А. (2014). Механізм державного регулювання в системі забезпечення духовної безпеки суспільства: дис. канд. філос. наук / Нац. академія держ. упр. при Президентові України. 248 с.

Шевченко, Г. П. (2017). *Духовна безпека: духовна культура і духовні цінності сучасної людини. Духовність особистості: методологія, теорія і практика*: електронне наукове видання. С. 361–373. URL: <http://surl.li/qrmth> (дата звернення: 02.02.2024).

Ціннісні орієнтири сучасної української школи. (2019). *Міністерство освіти і науки України*: вебсайт. URL: <http://surl.li/vxby> (дата звернення: 08.02.2024).

Національно-патріотичне виховання. Міністерство освіти і науки України: вебсайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/vihovna-robotata-zahist-prav-ditini/nacionalno-patriotichne-vihovannya> (дата звернення: 08.02.2024).

Програма національного виховання в закладах освіти Рівненщини на 2020–2025 роки. URL: <http://npd.roippo.org.ua/index.php/NPD/article/view/525> (дата звернення: 08.02.2024).

Брендер, П., Карденас, К., Абад, Х. та ін. (2016).

Всі різні – всі рівні. Збірка освітніх методів та теорій; пер. з англ. Надія Чушак. Європейський центр ім. Вергеланда. 218 с.

REFERENCES

Bereziuk, O. S. (2007). Pedagogical conditions for the formation of spiritual culture among youth. *Formuvannia dukhovnosti molodoi liudyny: metodyka, praktyka, dosvid: materialy Mizhvuzivskoho naukovo-metodychnoho seminaru* (18 hrudnia 2007 r.). Zhytomyr: Vyd-vo PP Sakhnevych. S. 5–10. [in Ukrainian].

Bekh, I. (2018). Prohrama «Nova ukrainska shkola u postupi do tsinnostei» [The «New Ukrainian School program in the approach to values»]. Kyiv. 40 s. [in Ukrainian].

Rapaieva, M. V. (2018). Dukhovna bezpeka u suchasnomu demokratychnomu suspilstvi: pohliady Frensis Fukuiamy [Spiritual security in modern democratic society: the views of Francis Fukuyama]. *Dukhovna bezpeka Ukrainy: pohliad suspilstvoznava i bohoslavia: materialy KhVII naukovo-praktychnoi konferentsii*. Kyiv: VNZ «Natsionalna akademiia upravlinnia. 152 s. [in Ukrainian].

Maslova, L. A. (2014). Mekhanizm derzhavnoho rehuliuвання v systemi zabezpechennia dukhovnoi bezpeky suspilstva [The mechanism of state regulation in the system of ensuring spiritual security of society]: dys. kand. filos. nauk / Nats. akademiia derzh. upr. pry Prezydentovi Ukrainy. 248 s. [in Ukrainian].

Shevchenko, H. P. (2017). Dukhovna bezpeka: dukhovna kultura i dukhovni tsinnosti suchasnoi liudyny [Spiritual security: spiritual culture and spiritual values of modern individuals]. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka: elektronne nauкове vydannia*. S. 361–373. URL: <http://surl.li/qrmth> (data zvernennia: 02.02.2024). [in Ukrainian].

Tsinnisni oriientyry suchasnoi ukrainskoi shkoly [Value orientations of the modern Ukrainian school]. (2019). Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy: vebсайт. URL: <http://surl.li/vxby> (data zvernennia: 08.02.2024). [in Ukrainian].

Natsionalno-patriotychne vykhovannia [National and patriotic education]. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy: vebсайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/vihovna-robotata-zahist-prav-ditini/nacionalno-patriotichne-vihovannya> (data zvernennia: 08.02.2024). [in Ukrainian].

Prohrama natsionalnoho vykhovannia v zakladakh osvity Rivnenshchyny na 2020–2025 roky [The program of national education in educational institutions of the Rivne region for 2020–2025]. URL: <http://npd.roippo.org.ua/index.php/NPD/article/view/525> (data zvernennia: 08.02.2024). [in Ukrainian].

Brender, P., Kardenas, K., Abad, X. ta in. (2016). Vsi rizni – vsi rivni [All different – all equal]. Zbirka osvitnikh metodiv ta teorii; per. z anhl. Nadiia Chushak. Yevropeiskyi tsentr im. Verhelanda. 218 s. [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції: 14.02.2024

МУЗИКА. ЕСТЕТИКА

УДК 398:002:004.738.5

DOI: 10.37026/2520-6427-2024-117-1-70-76

Богдан СТОЛЯРЧУК,

професор кафедри музичного фольклору

Рівненського державного

гуманітарного університету,

м. Рівне, Україна

ORCID: 0000-0002-1718-6652

e-mail: kmfim@ukr.net

Марія ОСТАПЧУК-БУДЗ,

доцент кафедри естрадної музики

Рівненського державного

гуманітарного університету,

м. Рівне, Україна

ORCID: 0000-0001-6903-7096

e-mail: maria.budz.ostapchuk@gmail.com

ДОКУМЕНТУВАННЯ ФОЛЬКЛОРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ: МЕРЕЖЕВІ РЕСУРСИ ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Анотація. У статті акцентовано увагу на важливості збереження культурної спадщини в умовах глобалізації, релігійних утисків та військових конфліктів. Автори вказують на значні втрати культурних цінностей в Україні внаслідок війни, зокрема знищення та пошкодження 835 об'єктів культурної спадщини. Основна увага приділяється фольклору як центральній складовій нематеріальної культурної спадщини. У статті також розглядаються міжнародні зусилля щодо охорони усної народної творчості, зокрема прийняття відповідних законів та конвенцій.

Автори аналізують проблему доступу до фольклорних матеріалів в мережі «Інтернет» та важливість їхнього документування. Підкреслено, що електронна форма фіксації фольклору, зокрема мережеві

ресурси, забезпечує неабиякі можливості для збереження та забезпечення доступу до української фольклорної спадщини. Однак необхідний системний підхід до архівування фольклору, оскільки багато цінних матеріалів знаходяться під загрозою знищення. «Електронний архів українського фольклору» може стати основою для такої системи, забезпечуючи ефективне збереження, пошук та популяризацію фольклорних наобань.

Загалом у статті підкреслюється необхідність збереження та розвитку культурної різноманітності з метою передачі наступним поколінням шляхом створення мережевих ресурсів фольклорної інформації.

Ключові слова: культурна спадщина, фольклор, мережеві ресурси, документування, електронний архів.

Bohdan STOLIARCHUK,

Professor, Head of Department

of Musical Folklore,

Honored Art Worker of Ukraine,

Rivne State Humanitarian University,

Rivne, Ukraine

ORCID: 0000-0002-1718-6652

e-mail: kmfim@ukr.net

Maria OSTAPCHUK-BUDZ,

Associate Professor of the Department of Pop Music

Rivne State University of the Humanities,

Rivne, Ukraine

ORCID: 0000-0001-6903-7096

e-mail: maria.budz.ostapchuk@gmail.com

DOCUMENTING FOLKLORE INFORMATION: ONLINE RESOURCES FOR PRESERVING CULTURAL HERITAGE

Abstract. *The article emphasizes the importance of preserving cultural heritage in the context of globalization, religious oppression, and military conflicts. The authors point to the significant loss of cultural property in Ukraine as a result of the war, including the destruction and damage to 835 cultural heritage sites. The focus is on folklore as a central component of intangible cultural heritage. The article also discusses international efforts to protect oral folklore, including the adoption of relevant laws and conventions.*

The authors analyze the problem of access to folklore materials on the Internet and the importance of documenting them. The electronic form of recording folklore, in particular, online resources, opens up wide opportunities for preserving and providing access to Ukrainian folklore heritage. However, a systematic approach to archiving folklore is needed, as many valuable materials are at risk of destruction. The «Electronic Archive of Ukrainian Folklore» can become the basis for such a system, ensuring effective preservation, search and popularization of folklore heritage.

In the article the history of its creation, structure, and search capabilities are studied. According to the idea of developers, it was supposed to become an open cultural and information center with free access to archival documents and the ability to effectively manage large arrays of source information. The article characterizes the online archive of musical folklore «Polyphony», created to record Ukrainian traditional songs of the rural environment, the «Digital Archive of Folklore of Slobozhanshchyna and Poltava Region», which aims to preserve and popularize the best which aims to preserve and popularize the best examples of traditional music: Christmas carols, shchedrivkas, Chumak songs, vesnianky, Cossack songs, and lullabies. It is noted that some folklore materials are scattered across the websites of academic specialized institutions, folklore laboratories of higher education institutions, museums, libraries, etc. and are presented on the YouTube platform.

In general, the article emphasizes the need to preserve and develop cultural diversity for transmission to future generations by creating online resources of folklore information.

Key words: *cultural heritage, folklore, online resources, documentation, electronic archive.*

Постановка проблеми. У сучасному світі специфіка і самобутність культурного процесу мають важливе значення для іміджу кожної країни, її конкурентоздатності та інвестиційної привабливості. Національні культури є форпостами збереження культури як цілісності, що актуалізує цілісність людини. У зв'язку із ризиком втрати унікальних національних традицій унаслідок глобалізації, релігійних утисків, військових конфліктів тощо проблема збереження культурної

спадщини стала актуальною у всьому світі. Лише в Україні за період повномасштабного вторгнення з 24 лютого 2022 року по 25 вересня 2023 року зруйновано або пошкоджено 835 об'єктів культурної спадщини, зокрема, 118 пам'яток національного значення (Через війну в Україні пошкоджено 835 пам'яток культурної спадщини, 2023). Цілеспрямовані удари по закладах освіти і культури, пограбування соціокультурних установ відбулися не випадково, а через бажання ворога знищити українську ідентичність.

Одним із важливих напрямів збереження і розвитку культурної різноманітності для передачі наступним поколінням є захист та збереження нематеріальної спадщини, центральною складовою якої є фольклор. Крім того, зростання зацікавленості українців та громадян інших країн українською народною музикою та іншими жанрами фольклору породжує проблему доступу до такої інформації значної кількості людей. Отже, дослідження мережевих фольклорних ресурсів як сучасних документних форм збереження та забезпечення доступу до традицій народної художньої творчості є досить актуальною проблемою.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Проблема вивчення чинників збереження нематеріальної спадщини належить до числа комплексних та є предметом дослідження різних наук. Із точки зору фольклористики, питання збереження фольклорних матеріалів, пошуку нових способів їхньої фіксації досліджували такі українські вчені, як А. Вовчак, І. Данилейко, І. Довгалоук, Ю. Грищевич, В. Сінельникова, І. Сінельніков, Р. Сулим, А. Фурдичко та ін. У їхніх наукових розвідках підсумовано досвід документування українського фольклору профільними кафедрами закладів вищої освіти; використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності майбутніх керівників фольклорних колективів; сформовано вимоги до організації і проведення фольклористичних польових досліджень, транскрибування й архівування зібраного фольклорного матеріалу. Проте в більшості досліджень приділяється недостатня увага питанням документування фольклорної інформації в інтернеті та наданню доступу до неї.

Мета статті – дослідити перспективні способи фіксації фольклорної інформації як частини нематеріальної культурної спадщини з метою забезпечення доступу до неї та збереження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перші кроки з правового регулювання охорони нематеріальної культурної спадщини були зроблені в Японії (1950) та Південній Кореї (1962), де були прийняті закони про захист нематеріальної культури (Терес, 2011). У 1989 році ЮНЕСКО сформулювала рекомендації щодо охорони фольклору, визнаючи його невід'ємною частиною світової культурної спадщини та підкреслюючи важливість автентичного фольклору

для підтвердження етнічної та культурної ідентичності різних народів. Загальна декларація ЮНЕСКО, прийнята у 2001 році, визнала культурне розмаїття настільки важливим для людей, як для природи – біорізноманіття.

У 2003 році була прийнята міжнародна Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини, де зазначено конкретні прояви нематеріальної культурної спадщини: 1) усні традиції і форми вираження, зокрема мова як носій нематеріальної культурної спадщини; 2) виконавські мистецтва, в тому числі акторська гра, музика, спів, танці та інше; 3) звичаї, обряди, святкування; 4) знання і звичаї, що стосуються природи та всесвіту; 5) традиційні ремесла. Конвенцією передбачено створення національних архівних фондів фольклору, організацію музеїв або відділів, підготовку фахівців для збору фольклорного матеріалу, архіваріусів, фахівців із документознавства, проведення систематизації та копіювання фольклорних матеріалів тощо (Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини, 2008).

Фольклор як центральна складова нематеріальної культурної спадщини в міжнародних документах розуміється як сукупність заснованих на традиціях культурного суспільства творів, виражених групою чи індивідуумами й визнаних як відображення сподівань суспільства, його культурної та соціальної самобутності; фольклорні взірці та цінності передаються усно, шляхом імітації чи іншими засобами (Рекомендація ООН про збереження традиційної культури та фольклору, 1997).

Згідно з визначенням фольклору, зафіксованому в українських довідкових виданнях, – це усна традиційна творчість народу, особливий тип культурної комунікації (Бріцина, 2013). Саме усна форма та відсутність фіксації на певному носії інформації й визначає те, що фольклорні твори існують виключно в момент відтворення і є анонімними, оскільки кожен виконавець робить свій внесок у певну «початкову» форму. Відтворення людиною будь-якого фольклорного твору міститиме варіації, оскільки в усній, народній культурі неможливе буквальне відтворення текстів, мелодій або танцювальних рухів, особливо, якщо відсутній письмовий текст, нотний запис і, зокрема, відеозапис танців чи обрядів.

Отже, автентичні форми фольклору є унікальними, неповторними та вразливими і потребують відповідних методів фіксації, що дозволяють зберегти унікальність і художню індивідуальність національних фольклорних артефактів. Із кожним днем зростає необхідність такої фіксації, оскільки соціокультурні умови, що сприяють існуванню автентичного фольклору, у всьому світі поступово погіршуються. Процеси фіксації фольклорних явищ, транскрибування фольклорних записів, створення й архівування фольклорних документів позначають терміном «документування фольклору». Метою документування є формування джерельної бази фольклористики (Вовчак, Сулим, 2016). Документи, в яких зафіксовано національний фольклор, мають неабияку цінність, оскільки дозволяють зрозуміти художню унікальність народних традицій, їхню залежність від етнічної ментальності

та історичної долі кожного народу.

Зважаючи на повноту й адекватність відображення художньої своєрідності національного автентичного фольклору, різні способи і форми його фіксації та збереження володіють різними можливостями. Від рівня документування фольклорних матеріалів значною мірою залежить можливість та ефективність подальших науково-теоретичних досліджень і розвиток фольклористики загалом. На сьогодні у світовій практиці поширені традиційні (усна, письмова, матеріально-речова) та технотронні способи й форми фіксації фольклору.

Технотронний спосіб передбачає документування фольклорної інформації за допомогою технічного пристрою шляхом автоматичного відтворення дійсності (наприклад, фотографії чи звукозапису) або шляхом використання певної програми. У результаті виникають кінофотофоновідео документи, мікрографічні документи, електронні документи (Швецова-Водка, 2007). Різновидом сучасних технотронних документів є електронні документи, що створюються і відтворюються за допомогою електронних пристроїв (комп'ютерів, смартфонів тощо). Усі електронні документи (як і технотронні загалом) поділяються на два види: дискретні (текстові) та аналогові (звукові та зображувальні). Для збереження й передання живого знання про твори народної творчості в усіх деталях їхньої мистецької самобутності та для можливості їхнього цілісного синкретичного сприйняття в контексті традиції найбільше підходять електронні способи документування.

Отримані в результаті електронного документування джерела фольклорної інформації називають електронними ресурсами. Фольклористичні електронні ресурси розуміють як наукові, навчально-методичні, довідково-енциклопедичні праці, періодичні видання, архівні джерела, представлені в електронній або оцифрованій формах і розміщені на сайтах, вебсторінках, електронних бібліотеках, інтернет-порталах, електронних архівах наукових інституцій, університетів, дослідницьких центрів, музеїв та інших організацій, діяльність яких спрямована на розвиток, створення і популяризацію здобутків фольклористики та інших суміжних наук у науковому, науково-практичному та освітньому середовищі (Сінельнікова, Сінельников, 2023).

Усна фольклорна інформація зазвичай фіксується в таких електронних документах, як аудіо- та відеодокументи, візуальна – у фото- і відеодокументах. Отже, електронна аудіовізуальна фіксація фольклорних форм значною мірою дозволяє закарбувати традицію в чуттєво сприйнятливій, хоча й віртуально існуючій формі. Письмова форма документування фольклору в контексті технотронних способів фіксації інформації реалізується в електронних текстових документах у вигляді аналітичного опису мистецьких творів або артефактів (інформації про їхніх творців – народних майстрів, про соціально-побутовий контекст їхнього виникнення у зв'язку з календарно-землеробським та родинно-обрядовим циклами життя традиційного суспільства, про сакральні та побутові функції творів народного мистецтва або технологію їхнього створення) різного рівня

деталізації і науковості (наукова або науково-популярна стаття чи монографія, популярна публікація для масового читача).

Серед електронних документів – результатів фіксації фольклорної інформації, вирізняють первинні (електронні файли аудіо- та відеозаписів, фотографій, інших графічних ілюстрацій, здобуті під час польових досліджень) та вторинні (файли документів, створених у процесі чи результаті опрацювання зібраних фольклорно-етнографічних матеріалів) (Вовчак, Довгалюк, 2018).

Об'єднання наявних форм фіксації фольклорної інформації в бази даних дозволяє створити багатовимірну нелінійну картину знання про традиції і фольклорні артефакти, багатоаспектно й усіма можливими способами зафіксувати їхню мистецьку специфіку. Інтернет володіє значними можливостями для фіксації, збереження і трансляції автентичного фольклору та знань про нього, що створюють передумови для багатовимірного комплексного сприйняття й усвідомлення справжніх народних мистецьких традицій. У мережі представлені як первинні фольклорні ресурси, так і вторинні.

Першим українським ресурсом комплексного електронного архівування фольклорних реалій став «Електронний архів українського фольклору». Він виник як результат реалізації науково-дослідного проекту з проблем документування фольклору, націленого на створення сучасного інструментарію для різносторонньої презентації фольклорної традиції українського народу, що тривав протягом 2011–2014 рр. Засновники ресурсу – лабораторія фольклористичних досліджень у співпраці з кафедрою української фольклористики імені академіка Філарета Колесси Львівського національного університету імені Івана Франка за фінансової підтримки Міністерства освіти і науки України.

В архіві зібрані 2776 первинних фольклорних документів – сучасних польових записів української фольклорної традиції, виконаних у різних формах і форматах (аудіозаписи, текстові записи і транскрипції, фотографії), отримані під час шести польових досліджень в Івано-Франківській, Львівській, Одеській, Рівненській, Хмельницькій областях. Документи згруповані за польовими дослідженнями (можна ознайомитися зі всіма фольклорними матеріалами, отриманими в ході конкретного дослідження), творами (можна уточнити пошук обставиною виконання, жанром, роком запису, місцем побутування, респондентом), респондентами тощо.

За задумом розробників, архів мав стати «не лише накопичувачем і надійним зберігачем духовних надбань народу, але й відкритим культурно-інформаційним центром із вільним доступом (у мережі «Інтернет») до архівних документів та широкими можливостями ефективного оперування великими масивами джерельної інформації» (Електронний архів українського фольклору, 2024).

Первинні фольклорні документи містить онлайн-архів музичного фольклору «Поліфонія», створений у 2018 р. із метою фіксації української нематеріальної культурної спадщини технологіям та забезпечення відкритого доступу до них. В архіві зібрана текстова

інформація, аудіо- та відеофайли. Він містить 1977 пісень, до кожної з яких подана транскрипція текстів мовою оригіналу та варіанти із різних регіонів. Усі матеріали представлені відеозаписами високої якості, згрупованими за різними критеріями (виконавці, місце походження твору, жанри, обставини виконання тощо), а багатоканальний програвач дозволяє прослуховувати кожен голос окремо. Місце створення кожної пісні та місце народження кожного виконавця позначені геокодами на онлайн-карті з допомогою сучасних геопросторових технологій. Пошук фольклорної інформації можливий за місцем виконання (область), етнографічним регіоном, жанром, обставинами виконання, темами та мотивами тощо. Усі вибрані критерії можна комбінувати для пошуку необхідної інформації (Поліфонія: онлайн-архів музичного фольклору, 2024).

Первинні регіональні музичні фольклорні матеріали відображає «Цифровий архів фольклору Слобожанщини та Полтавщини», в основі якого – фонд етнографічних записів Харківського обласного організаційно-методичного центру культури і мистецтва, накопичений за більше ніж 30-річну експедиційну діяльність, та приватні збірки харківських збирачів-фольклористів. Метою ресурсу є збереження та популяризація нематеріальної культурної спадщини східних регіонів України. У відкритому доступі архіву представлені найкращі зразки традиційної музики: колядки, щедрівки, чумацькі пісні, веснянки, козацькі пісні, коліскові. Основний вид документів архіву – аудіофайли 1690 пісень, виконаних у 51 жанрі, які можна не тільки прослухати на сайті, але й окремі завантажити. До більшості пісень додані тексти та ноти. Багатоаспектний пошук дозволяє віднайти музичні фольклорні матеріали за такими ознаками, як назва, жанр, мотиви, рік, область, регіон, місце запису, виконавці тощо (Цифровий архів фольклору Слобожанщини та Полтавщини, 2024).

Окремі первинні фольклорні матеріали розпорошені по сайтах академічних профільних інституцій, фольклорних лабораторій закладів вищої освіти, музеїв, бібліотек тощо; представлені на платформі YouTube, як наприклад, аудіозаписи народних пісень, створені в межах проекту «Моя Україна. Берви» – «Коліскові», «Зелений шум Полісся» та підбірка пісень із різних аудіоальбомів від каналу Somewhat Obscure Songs (Коліскові, 2005).

До вторинних фольклорних електронних ресурсів, які аналізують, переглядають або узагальнюють інформацію з первинних або інших вторинних матеріалів, можна віднести «Електронну навчальну бібліотеку української фольклористики» – ще один навчально-методичний ресурс Лабораторії фольклористичних досліджень Львівського національного університету імені Івана Франка. Його мета – надати студентам, які вивчають українську фольклорну традицію, а також усім, хто цікавиться духовною культурою українського народу, швидкий, зручний і безкоштовний доступ до класичних науково-теоретичних та джерельних праць і публікацій з українського фольклору і фольклористики (Електронна навчальна бібліотека української фольклористики, 2024). До складу електронної бібліотеки входять статті, монографії, збірники, підручники,

посібники, серійні та інші видання з українського фольклору й фольклористики, необхідні для навчання та науково-дослідної роботи.

У складі великих електронних бібліотек універсального змісту часто є розділи, присвячені фольклору. Наприклад, в електронній бібліотеці «Україніка» – національному довідково-інформаційному та документальному ресурсі архівних, рукописних і друкованих джерел, створених в Україні або інших державах – розділ «Фольклор» містить 119 повних текстів документів, систематизованих за жанрами: «Казки, легенди», «Думи та історичні пісні», «Обрядовий та побутовий фольклор», «Прислів'я, приказки, загадки». Кожен документ супроводжується бібліографічним описом та анотацією. Пошук можливий за ключовим словом, прізвищем автора, назвою твору, типом ресурсу, роком видання / написання (Фольклор, 2024).

В електронній бібліотеці «Діаспоріана» зосереджено більше 23 тис. оцифрованих книг, газет, журналів, виданих за кордоном. Серед тематичних розділів ресурсу є і фольклор, де представлено 202 видання різними мовами у форматах PDF та DjVu, що стосуються різних фольклорних жанрів (Фольклор, 2024). Електронна бібліотека «Українська література» надає вільний доступ до розділу «Усна народна творчість», де зібрані тексти історичних, родинно-побутових, весільних та інших календарно-обрядових пісень, народних дум та балад, народні усмішки (Бібліотека української літератури, 2024).

Галузеві електронні бібліотеки, такі як «Культура України», накопичили значні електронні фонди завдяки оцифруванню документів, які не охороняються авторським правом, на які закінчився строк охорони авторського права та на які поширюється дія нормативно-правових актів із питань авторського права та суміжних прав. Розділ «Духовна культура» цього ресурсу містить збірки українських народних пісень, казок, легенд, переказів, байок, скоромовок тощо, загалом – 179 документів. Пошук можливий за абетковим та тематичним каталогами, автором, назвою, роком видання, типом документа (Духовна культура, 2024). Українські та зарубіжні народні аудіоказки представлені, з-поміж інших, на сайті електронної бібліотеки «Дерево казок» (Українські народні аудіоказки, 2024).

Метою комплексно-тематичного мережевого ресурсу «Історична Волинь» є створення бібліографічної бази даних і бази даних повнотекстових документів, що відображають відомості про територію колишньої Волинської губернії, яка відповідає теперішнім Волинській, Рівненській, Житомирській, частині Тернопільської, Хмельницької областей України, Брестській області Білорусі та частині Польщі. Значна частина розміщених на сайті документів стосується фольклору цих територій. У розділі «Етнографія, фольклор» вміщено 75 текстів – монографій, збірників наукових праць, довідкових видань, бібліографічних посібників тощо, окремі з яких присвячені дослідникам фольклору Волині та її пісенному фольклору (Читальна зала, 2024).

Схарактеризовані мережеві ресурси, присвячені фольклору, не вичерпують їх жанрового та типологічного різноманіття, оскільки масив фольклорної

інформації в інтернеті постійно зростає. Спробу його впорядкувати зробила І. Данилейко, уклавши гіпертекстовий «Динамічний каталог традиційної музики», що складається з семи блоків: «Освітні проекти та подкасти», «Музична автентика: альбоми (диски) автентичної музики; фольклорні архіви, приватні колекції та підбірки музичного фольклору», «Ревіталізація музичного фольклору: доробки гуртів-реконструкторів автентичного виконавства», «Фольклор та етнографія (аудіовізуальна антропологія): вебсайти, YouTube, Telegram, TikTok та Instagram канали», «Етнографія (аудіовізуальна антропологія): вебсайти, YouTube, Telegram, TikTok та Instagram-канали», «Візуальні документи: старовинні світлина та відеохроніки», «Історія, мовознавство». Функція каталогу – «реалізувати ініціативу створення реєстру джерел [...] у формі, де ресурси будуть доступні для швидкого ознайомлення» (Данилейко, 2022). Авторка розробила критерії відбору, систематизувала та описала понад 400 мережевих ресурсів.

Висновки. Отже, перспективною формою фіксації фольклорної інформації є електронна, зокрема, мережева, що включає текстові, звукові та зображувальні документи (аудіовізуальні). Мережеве документування забезпечує не тільки фіксацію та збереження кращих зразків усної народної творчості, а й вільний доступ до неї науковців та інших зацікавлених осіб, що розширює можливості науково-дослідної, освітньої та самоосвітньої діяльності та відкриває фольклорні надбання України як для своїх громадян, так і для світу. Фольклорна спадщина, що зберігається в різних державних закладах та установах, в різних формах і перебуває під загрозою знищення через розкрадання, реорганізацію закладів, військові дії, потребує оцифрування та введення в культурний та науковий обіг. Існуючі фольклорні мережеві ресурси не дозволяють говорити про системний підхід до архівування українського фольклору, однак окремі з них можуть стати в майбутньому платформою для зосередження джерел українського фольклору. Це передусім «Електронний архів українського фольклору», який має достатньо інструментів для забезпечення збереження, доступу та ефективного пошуку, систематизації та популяризації кращих зразків фольклорних надбань українців.

Перспективи подальших досліджень передбачають аналіз питання інтеграції фольклорних мережевих ресурсів, вироблення єдиних вимог до їхнього представлення в мережі, забезпечення ефективної навігації, а також питання авторського права та ліцензій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Через війну в Україні пошкоджено 835 пам'яток культурної спадщини – Мінкульт. (2023). URL: <https://suspilne.media/592995-cerez-vijnu-v-ukraini-poskodzeno-835-pamatok-kulturnoi-spadsini-minkult/> (дата звернення: 05.01.2024).

Терес, Н. (2011). Міжнародна охорона нематеріальної культурної спадщини: світовий та український досвід. URL: <http://ethnic.history.univ.kiev.ua/data/2011/36/articles/9.pdf> (дата звернення: 08.01.2024).

Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини. (2008). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/>

show/995_d69#Text (дата звернення: 04.01.2024).

Рекомендація ООН про збереження традиційної культури та фольклору. (1997). URL: <https://old.honchar.org.ua/p/rekomendatsiya-oon-pro-zberezhennya-tradytsijnoji-kultury-ta-folkloru/> (дата звернення: 15.01.2024).

Бріцина, О. Ю. (2013). Фольклор. Енциклопедія історії України: Т. 10: Т-Я. Київ: видавництво «Наукова думка». 688 с. URL: <http://www.history.org.ua/?termin=Folklor> (дата звернення: 14.01.2024).

Вовчак, А., Сулим, Р. Документування українського фольклору у науково-дослідній та навчально-педагогічній діяльності кафедри української фольклористики імені академіка Філарета Колесси ЛНУ імені Івана Франка. URL: <http://surl.li/pvjdp> (дата звернення: 21.01.2024).

Швецова-Водка, Г.М. (2007). Документознавство : навч. посіб. Київ : Знання. 398 с.

Сінельнікова, В. В., Сінельников, І. Г. (2023). Використання ІТ-технологій у професійній діяльності практиків-етномузикологів (у контексті підготовки керівників фольклорних колективів в українських мистецьких ЗВО). URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/91/2297/4945-1> (дата звернення: 05.01.2024).

Вовчак, А., Довгалюк, І. (2018). Документування фольклорної традиції. Засади організації і проведення фольклористичного польового дослідження, транскрибування й архівування зібраного фольклорного матеріалу: метод. рек. для студ. філолог. ф-ту. URL: <http://surl.li/bwrpwg> (дата звернення: 11.01.2024).

Електронний архів українського фольклору. (2024). URL: <https://folklore-archive.org.ua/> (дата звернення: 08.01.2024).

Поліфонія: онлайн-архів музичного фольклору. (2024). URL: <https://www.polyphonyproject.com/uk> (дата звернення: 08.01.2024).

Цифровий архів фольклору Слобожанщини та Полтавщини. (2024). URL: <https://folklore.kh.ua/> (дата звернення: 05.01.2024).

Колискові. (2005). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=FeMBlOHvEss> (дата звернення: 05.01.2024).

Електронна навчальна бібліотека української фольклористики. (2024). URL: <http://labs.lnu.edu.ua/folklore-studies/proekty/elektronna-navchalna-biblioteka-ukrajinskoji-folklorystyky/> (дата звернення: 07.01.2024).

Фольклор. (2024). Україніка. URL: <http://surl.li/rvniip> (дата звернення: 07.01.2024).

Фольклор. (2024). Діаспоріана. URL: <https://diasporiana.org.ua/category/folklor/> (дата звернення: 05.01.2024).

Бібліотека української літератури. (2024). URL: <https://ukrclassic.com.ua/katalog/usna-narodna-tvorchista-davnya-ukrajinska-literatura> (дата звернення: 09.01.2024).

Духовна культура. (2024). URL: <https://elib.nlu.org.ua/collection.html?id=47&page=6> (дата звернення: 08.01.2024).

Українські народні аудіоказки. (2024). URL: <https://derevo-kazok.org/sluhati-ukrayinski-narodni-kazki.html> (дата звернення: 05.01.2024).

Читальна зала. Історична Волинь. 2024.

URL: <http://surl.li/pwozof> (дата звернення: 05.01.2024).

Данилейко, І. (2022). Динамічний каталог традиційної музики: інтернет-ресурси з українського фольклору та етнографії (доступ на 2022 рік). URL: <http://ethnomusicology.com.ua/article/view/270910> (дата звернення: 24.01.2024).

REFERENCES

Cherez viinu v Ukraini poshkodzheno 835 pamiatok kulturnoi spadshchyny – Minkult [Because of the war in Ukraine, 835 monuments of cultural heritage have been damaged - Ministry of Culture]. (2023). URL: <https://sus-pilne.media/592995-cerez-vijnu-v-ukraini-poskodzheno-835-pamatok-kulturnoi-spadsini-minkult/> (дата звернення: 05.01.2024). [in Ukrainian].

Teres, N. (2011). Mizhnarodna okhorona nematerialnoi kulturnoi spadshchyny: svitovi ta ukraïnski dosvid [International Protection of Intangible Cultural Heritage: World and Ukrainian Experience]. URL: <http://ethnic.history.univ.kiev.ua/data/2011/36/articles/9.pdf> (дата звернення: 08.01.2024). [in Ukrainian].

Konventsiiia pro okhoronu nematerialnoi kulturnoi spadshchyny [Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage]. (2008). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d69#Text (дата звернення: 04.01.2024). [in Ukrainian].

Rekomendatsiia OON pro zberezhennia tradytsiinoi kultury ta folkloru [UN Recommendation on the Safeguarding of Traditional Culture and Folklore]. (1997). URL: <https://old.honchar.org.ua/p/rekomendatsiya-oon-pro-zberezhennya-tradytsijnoji-kultury-ta-folkloru/> (дата звернення: 15.01.2024). [in Ukrainian].

Britsyna, O.Iu. (2013). Folklor. Entsyklopediia istorii Ukrainy [Folklore. Encyclopedia of the history of Ukraine]: т. 10: Т-Я. Kyiv : v-vo «Naukova dumka». 688 s. URL: <http://www.history.org.ua/?termin=Folklor> (дата звернення: 14.01.2024). [in Ukrainian].

Vovchak, A., Sulym, R. (2018). Dokumentuvannia ukraïnskoho folkloru u naukovo-doslidnii ta navchalno-pedahohichnii diialnosti kafedry ukraïnskoï folklorystyky imeni akademika Filareta Kolesy LNU imeni Ivana Franka [Documentation of Ukrainian Folklore in the Research and Educational Activities of the Department of Ukrainian Folklore named after Academician Filaret Kolesa of Ivan Franko National University of Lviv]. URL: <http://surl.li/pvjdp> (дата звернення: 21.01.2024). [in Ukrainian].

Shvetsova-Vodka, H. M. (2007). Dokumentoznavstvo [Documentary studies]: navch. posib. Kyiv : Znannia. 398 s. [in Ukrainian].

Sinelnikova, V. V., Sinelnikov, I. H. (2023). Vykorystannia IT-tekhnohohii u profesiinii diialnosti praktykiv-etnomuzykolohiv (u konteksti pidhotovky kerivnykiv folklornykh kolektyviv v ukraïnskykh mystetskykh ZVO) [The use of IT technologies in the professional activities of ethnomusicologists (in the context of training leaders of folklore groups in Ukrainian artistic universities)]. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/91/2297/4945-1> (дата звернення: 05.01.2024). [in Ukrainian].

Vovchak, A., Dovhaliuk, I. (2018). Dokumentuvannia folklornoi tradytsii. Zasady orhanizatsii i provedennia

folklorystychnoho polovoho doslidzhennia, transkrybuvannia y arkhivuvannia zibranoho folklornoho materialu [Documentation of folklore tradition. Principles of organizing and conducting folklore field research, transcribing and archiving collected folklore material] : metod. rek. dlia stud. filoloh. f-tu. URL: <http://surl.li/bwpwg> (data zvernennia: 11.01.2024). [in Ukrainian].

Elektronnyi arkhiv ukrainskoho folkloru [Electronic archive of Ukrainian folklore]. (2024). URL: <https://folklore-archive.org.ua/> (data zvernennia: 08.01.2024). [in Ukrainian].

Polifoniia: onlain-arkhiv muzychnoho folkloru [Polyphony: an online archive of musical folklore]. (2024). URL: <https://www.polyphonyproject.com/uk> (data zvernennia: 08.01.2024). [in Ukrainian].

Tsyfrovyi arkhiv folkloru Slobozhanshchyny ta Poltavshchyny [Digital archive of folklore of Slobozhanshchyna and Poltava region]. (2024). URL: <https://folklore.kh.ua/> (data zvernennia: 05.01.2024). [in Ukrainian].

Kolyskovi [Lullabies]. (2005). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=FeMBLoHvEss> (data zvernennia: 05.01.2024). [in Ukrainian].

Elektronna navchalna biblioteka ukrainskoi folklorystyky [Electronic learning library of Ukrainian folklore studies]. (2024). URL: <http://labs.lnu.edu.ua/folklore-studies/proekty/elektronna-navchalna-biblioteka-ukrajinskoji-folklorystyky/> (data zvernennia: 07.01.2024).

[in Ukrainian].

Folklor [Folklore]. (2024). Ukrainika. URL: <http://surl.li/pvnnin> (data zvernennia: 07.01.2024). [in Ukrainian].

Folklor [Folklore]. (2024). Diasporiana. URL: <https://diasporiana.org.ua/category/folklor/> (data zvernennia: 05.01.2024). [in Ukrainian].

Biblioteka ukrainskoi literatury [Library of Ukrainian literature]. (2024). URL: <https://ukreclassic.com.ua/katalog/usna-narodna-tvorchist-ta-davnya-ukrajinska-literatura> (data zvernennia: 09.01.2024). [in Ukrainian].

Dukhovna kultura [Spiritual culture]. (2024). URL: <https://elib.nlu.org.ua/collection.html?id=47&page=6> (data zvernennia: 08.01.2024). [in Ukrainian].

Ukrainski narodni audiokazky [Ukrainian folk audio tales]. (2024). URL: <https://derevo-kazok.org/sluhati-ukrayinski-narodni-kazki.html> (data zvernennia: 05.01.2024). [in Ukrainian].

Chytalna zala [Reading room]. Istorychna Volyn. 2024. URL: <http://surl.li/pwozf> (data zvernennia: 05.01.2024). [in Ukrainian].

Danyleiko, I. (2022). Dynamichniy katalog tradytsiinoi muzyky: internet-resursy z ukrainskoho folkloru ta etnografii (dostup na 2022 rik) [A dynamic catalog of traditional music: online resources on Ukrainian folklore and ethnography (accessed in 2022)]. URL: <http://ethnomusicology.com.ua/article/view/270910> (data zvernennia: 24.01.2024). [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції: 25.01.2024

ВИМОГИ ДО ПУБЛІКАЦІЙ У НАУКОВО-МЕТОДИЧНОМУ ЖУРНАЛІ «НОВА ПЕДАГОГІЧНА ДУМКА»

Науково-методичний журнал «Нова педагогічна думка» входить до переліку наукових фахових видань України категорії «Б» у галузі педагогічних наук (спеціальності – 011, 014, 015). У журналі друкуються статті з питань: філософії освіти, порівняльної педагогіки та історії освіти, теорії і практики педагогіки, дидактики, методики і сучасних освітніх технологій навчання та виховання, психології, соціальної педагогіки, дошкільної і початкової освіти, мовознавства та література, естетичного і фізичного виховання, внеску діячів науки та освіти у розвиток національної школи тощо.

Стаття повинна відповідати тематиці журналу і сучасному стану педагогічної науки і освітньої практики.

Стаття подається українською, англійською та/або офіційними мовами країн Європейського Союзу обсягом не менше 10 сторінок машинописного тексту, на аркушах білого паперу стандартного формату з використанням шрифту Times New Roman 14 розміру текстового редактора Word через півтора інтервала.

Електронний варіант статті виконується в редакторі Word і форматі * doc, а копія – у форматі * rtf; файл називати за прізвищем автора статті. Ім'я файлу набрати латинськими літерами (напр.: Petrenko. rtf; Petrenko. doc). Формат сторінки А4, шрифт Times New Roman, розмір 14, міжрядковий інтервал 1,5, абзацний відступ 1,25 см, всі поля – 2 см.

Для авторів, які не мають наукового ступеня, обов'язково потрібно додати зовнішню рецензію.

ВИМОГИ ДО АВТОРСЬКИХ РУКОПИСІВ

1. Індекс УДК (універсальний десятичний класифікатор) розташовують перед заголовком статті, окремим рядком, у лівому верхньому куті. Індекс УДК вказує автор (розмір 14, вирівнювання по лівому краю, без відступів першого рядка, напівжирний шрифт).

2. Відомості про автора (авторів) без скорочень: прізвище та ім'я (вирівнювання по правому краю тексту, напівжирний шрифт, розмір 14).

3. Науковий ступінь, вчене звання, посада (без скорочень, вирівнювання по правому краю, розмір 14, шрифт курсив).

4. Місце роботи: назва установи (без скорочень), населеного пункту, країни (вирівнювання по правому краю, розмір 14, шрифт курсив).

5. ORCID (реєстрація на сайті – <http://orcid.org/>), (вирівнювання по правому краю, шрифт звичайний, розмір 14).

6. E-mail (вирівнювання по правому краю, шрифт курсив, розмір 14).

7. Заголовок статті (розмір 14, напівжирний шрифт, прописні літери, абзац без відступів першого рядка, вирівнювання по центру).

8. Слово «Анотація» (напівжирний шрифт, розмір 14). Далі в тому ж рядку анотація статті (шрифт

звичайний, по ширині, розмір 14). Анотація українською та/або офіційними мовами Європейського Союзу має бути обсягом не менше 1200 знаків.

Назва статті, ПІБ та дані про авторів, анотація та ключові слова *англійською мовою (не менше 1800 знаків)* оформляються аналогічно як українською мовою.

Важливо! Якщо ж стаття друкується англійською мовою та/або офіційними мовами країн Європейського Союзу, то анотація українською мовою має бути обсягом не менше як 1800 знаків, відповідно анотація англійською мовою та/або офіційними мовами країн Європейського Союзу – 1200 знаків.

9. «Ключові слова» (напівжирний шрифт, розмір 14) – слова з тексту матеріалу, які з точки зору інформаційного пошуку несуть змістовне навантаження. Ключові слова подаються у називному відмінку, загальна кількість ключових слів – не менше п'яти і не більше десяти (шрифт звичайний, розмір 14).

10. Основна частина статті (шрифт звичайний, розмір 14) повинна містити такі структурні елементи:

Постановка проблеми.

Аналіз наукових досліджень і публікацій.

Мета статті.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Усі частини статті повинні бути виділені.

Якщо у тексті наявні рисунки, вони повинні мати підписи, відповідно кожна таблиця – заголовок.

11. Підзаголовок «СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ» (мовою оригіналу) оформляється окремим абзацом, розмір 14, прописними літерами, вирівнювання по центру; оформлюється відповідно до Гарвардського стилю (Harvard referencing style);

– у випадку написання статті англійською мовою посилання здійснюється на транслітерованій варіант літератури та джерел.

– перелік посилань не нумерується та оформляється відповідно до послідовності згадування в тексті;

– список використаних джерел рекомендуємо складати з не більш ніж 15–20 найменувань (шрифт звичайний, розмір 14).

12. Після списку використаних джерел і літератури подається «REFERENCES».

Автоматизувати процес транслітерації можна, скориставшись програмним забезпеченням, доступним за відповідними адресами. Для транслітерації українського тексту слід опиратися на Постанову Кабінету Міністрів України від 27 січня 2010 р. № 55.

Після автоматичного транслітерування необхідно перевірити правильність отриманого результату і внести відповідні корективи. Транслітеровані література та джерела повинні містити тільки значущі для аналітичної обробки елементи (ПІБ авторів, назву

першоджерела, вихідні дані). У списку літератури назви робіт на мовах, де використовуються нелатинізовані алфавіти, повинні бути перекладені англійською та поміщені у квадратних дужках; назви джерел повинні бути транслітеровані, у кінці слід вказати мову оригіналу у квадратних дужках. У випадку цитування книги назва видавництва (якщо це назви установ) повинна бути перекладена англійською мовою, в усіх інших випадках – транслітерована, місце видання перекладено.

13. Рядок «Дата надходження до редакції _ . _ .202_» (шрифт курсив, розмір 12, вирівнювання справа).

14. Okремо необхідно вказати адресу і контактні телефони (службова чи домашня), e-mail, № відділення «Нової пошти» для отримання примірника журналу «Нова педагогічна думка».

Рубрики науково-методичного журналу «Нова педагогічна думка»:

- Філософія освіти. Порівняльна педагогіка. Історія освіти.
- Управління освітою. Профільне навчання.
- Сучасні освітні технології.
- Психологія. Соціальна педагогіка. Робота з обдарованими дітьми.
- Мовознавство та література.
- Історія. Правознавство.
- Фізика. Математика.
- Дошкільна та початкова освіта.
- Природничі науки. Технології.
- Виховання особистості. Позашкільна освіта.
- Музика. Естетика.
- Фізична культура.
- Зустрічі з педагогами-новаторами.

Вартість однієї сторінки друкованого тексту (за один стандартний аркуш (А4) машинопису через півтора інтервала) – **80 грн.**

Оплату вартості статті потрібно здійснювати на рахунок Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти лише після затвердження публікації до друку.

Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен, оголошень несуть автори публікацій.

Статті, що не відповідають зазначеним вимогам, не розглядаються.

Редакція залишає за собою право здійснювати наукове редагування назви і змісту статті.

Подача статті здійснюється на адресу: кабінету інформаційних комунікацій і видавничої діяльності Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (redakciya_roippo@ukr.net) або на сайт видання (www.npd.roippo.org.ua).

Адреса редакції: 33028, м. Рівне, вул. В'ячеслава Чорновола, 74, Рівненський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, кабінет інформаційних комунікацій і видавничої діяльності, e-mail: redakciya_roippo@ukr.net; тел. (067)178 85 18.

Розміщення журналу в міжнародній наукометричній базі Index Copernicus: <https://journals.indexcopernicus.com/search/details?id=46468>.

Матеріали підготовлені до друку кабінетом інформаційних комунікацій і видавничої діяльності Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Завідувач кабінету інформаційних комунікацій і видавничої діяльності
Мирослава МАЗУРОК

Коректори:
Леся ЗАВОДНА, Мирослава МАЗУРОК

Комп'ютерне складання та верстка:
Анатолій ВОЛОСЮК

Підписано до друку 15.03.2024 р.
Формат 60x84/8. Умов. друк. арк.
Тираж 100 прим. Зам. №

Надруковано у Рівненському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти.
Україна, м. Рівне,
вулиця В'ячеслава Чорновола, 74,
тел. (067)178 85 18